

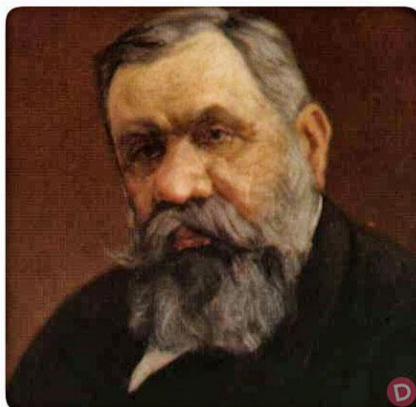

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΣ ΖΟΡΜΠΑΛΑ
(Α.Μ.: 1012202003012)

**Θέμα: «Ο Γεώργιος Μιστριώτης (1840-1916) και η εμπλοκή του στο γλωσσικό ζήτημα:
Αφειτηρίες και προσδοκίες»**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Φωτεινή Πέρρα
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	3
Εισαγωγή.....	5
Α΄ Κεφάλαιο	
Γέννηση, οικογένεια και σπουδές Γεώργιου Μιστριώτη.....	7
Β΄ Κεφάλαιο	
Η ανέλιξή του στην Καθηγητική έδρα.....	11
Γ΄ Κεφάλαιο	
Ο Γεώργιος Μιστριώτης και το συγγραφικό του έργο: επιρροές και επιδράσεις.....	13
Δ΄ Κεφάλαιο	
Ο Γεώργιος Μιστριώτης εμπλέκεται στο γλωσσικό ζήτημα.....	18
4.1. Το χρονικό πλαίσιο.....	18
4.2. Ο Μιστριώτης και το γλωσσικό ζήτημα.....	21
Ε΄ Κεφάλαιο	
Οι «γλωσσαμύντορες» αντιδημοτικιστές (Κ. Κόντος, Σπ. Βάσης, Γ. Μιστριώτης) και η στάση τους στα «Ευαγγελικά» (1901).....	26
5.1. Γνωριμία με τους: Κωνσταντίνο Κόντο και Σπυρίδωνα Βάση.....	26
5.2. Οι συνθήκες που διαμόρφωσαν το έδαφος ώστε να φτάσουμε στα «Ευαγγελικά» και τα «Ορεστειακά».....	31
5.3. «Τα Ευαγγελικά».....	33
5.4. Διαδηλώσεις–Εξεγέρσεις.....	36
ΣΤ΄ Κεφάλαιο	
Η ανάμιξη του Μιστριώτη στα «Ορεστειακά» (1903).....	41
6.1. Τα δραματικά γεγονότα.....	41
6.2. Μια άλλη άποψη.....	44
Ζ΄ Κεφάλαιο	
Η συμβολή του Μιστριώτη στο Ελληνικό Θέατρο.....	50
7.1. Μιστριώτης και Αρσάκειο.....	50
7.2. Σύγχρονες Επιστημονικές προσεγγίσεις.....	52
Η΄ Κεφάλαιο	
Κρίσεις και σχόλια αναφορικά με τον Γεώργιο Μιστριώτη.....	56

Επίλογος.....	68
Πηγές και Βιβλιογραφία.....	71
Παράρτημα.....	77
Περίληψη.....	88

Πρόλογος

Το 1^ο Γυμνάσιο και Λύκειο όπου φοίτησα, στην Τρίπολη, είχε την επωνυμία «Μιστριώτειον Γυμνάσιον». Είχα αναρωτηθεί πολλές φορές γιατί άραγε ονομαζόταν έτσι και θεωρούσα ότι ήταν δωρεά κάποιου «μεγάλου» ευεργέτη της Τρίπολης. Πέρασαν πολλά χρόνια από τότε, ώσπου ήρθε το πλήρωμα του χρόνου να ασχοληθώ με τον Γεώργιο Μιστριώτη στα πλαίσια της διπλωματικής μεταπτυχιακής εργασίας μου και μετά από μια εποικοδομητική και διερευνητική συζήτηση που είχα με τον καθηγητή μου, τον κύριο Αθανάσιο Χρήστου.

Το βλοσυρό πρόσωπο του καθηγητή Γεώργιου Μιστριώτη που αντίκρισα στις αναζητήσεις στο διαδίκτυο, δεν άφηνε πολλά περιθώρια για συζητήσεις και αντίλογο. Το περήφανο παρουσιαστικό, σχεδόν φοβιστικό θα έλεγα, συμφωνούσε χωρίς αντιρρήσεις με τις ρητές και κάθετες πεποιθήσεις του για την υπεροχή της καθαρεύουσας ως επικρατέστερης γλώσσας.

Άρχισε η έρευνα. Αναζήτησα την καταγωγή του στις αρματολικές οικογένειες της Αρκαδίας. Σπουδές στην Ελλάδα και μετέπειτα στην Γερμανία τον έκαναν να αποκομίσει πολλές γνώσεις και τον οδήγησαν ως έκτακτο και στην συνέχεια ως τακτικό καθηγητή που έφτασε να γίνει και επίτιμος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Συμμετείχε σε πολλούς συλλόγους και «Εταιρείες», σε κάποιες μάλιστα και ως πρόεδρος. Ο Μιστριώτης ήταν πολυπράγμων, αφού ακόμα και με αρχαίες θεατρικές παραστάσεις καταπιάστηκε, βάζοντας γυναίκες να παίζουν τους γυναικείους ρόλους, που μόνο από άντρες παίζονταν έως τότε.

Υπήρξε φανατικός υπερασπιστής της καθαρεύουσας. Η φερόμενη υποκίνηση του προς τους φοιτητές του να ξεσηκωθούν, οδήγησε σε επεισόδια και γράφτηκαν σελίδες με μαύρα γράμματα κατά την διάρκεια των «Ευαγγελικών» και των «Ορεστειακών». Υπήρξε μελετητής και συγγραφέας, πολλών έργων που ακόμα και σήμερα χαρακτηρίζονται αζεπέραστα. Οι δε μεταφράσεις του σε έργα αρχαίων συγγραφέων θεωρούνται επίσης αξιόλογες.

Σημαντικό έργο προσέφερε με την παροχή κληροδοτήματος στην Τρίπολη. Έτσι προέκυψε το «Μιστριώτειον Διδασκῆριον», το οποίο περιλαμβάνει το 1^ο Γυμνάσιο και το 1^ο Λύκειο Τριπόλεως.

Περατώνοντας την μεταπτυχιακή αυτή εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου, κύριο Αθανάσιο Χρήστου για την βοήθειά του στην επιλογή του

θέματος και την συνδρομή του σε όποια δυσκολία συναντούσα.

Πολλές ευχαριστίες επίσης στην επιβλέπουσα καθηγήτρια της εργασίας μου κυρία Φωτεινή Πέρρα για την καθοδήγηση, την υπομονή και την συμπαράσταση που μου προσέφερε. Ισάξιος ευχαριστίες και στον κύριο Ιάκωβο Μιχαηλίδη, τον συνεπιβλέποντα καθηγητή για την προσφορά του. Συγχαρητήρια στο άξιο προσωπικό του Πανεπιστημίου, που όποτε χρειάστηκα βοήθεια σε κάτι, ευγενέστατα με εξυπηρέτούσε.

Θερμές ευχαριστίες στο προσωπικό των δύο βιβλιοθηκών Καλαμάτας και επίσης στο προσωπικό του ΓΑΚ Αθηνών.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στην μητέρα μου, που πάντοτε με συμβούλευε να κάνω ένα μεταπτυχιακό, αλλά έφυγε από τη ζωή χωρίς να το μάθει.

Αφιερώνω το πόνημα αυτό στο αστέρι της ζωής μου, την κόρη μου Νίκη, γιατί χωρίς τη βοήθειά της στα «κομπιουτερικά», όπως τα λέω εγώ, και την αμέριστη υπομονή της, δεν θα τα είχα καταφέρει.

Στην Νίκη

Εισαγωγή

Η μεταπτυχιακή διπλωματική αυτή εργασία αποβλέπει στη σκιαγράφηση της φυσιολογίας του Γεωργίου Μιστριώτη σε συνάφεια με την έντονη δράση του υπέρ της καθαρεύουσας. Ο τίτλος της εργασίας καταδεικνύει το μεγάλο γλωσσικό ζήτημα που ταλανίζει τη χώρα αμέσως μετά την απελευθέρωση του έθνους από τους Τούρκους, ενόσω το ελληνικό έθνος αναζητούσε την ταυτότητά του. Το «γλωσσικό ζήτημα» πήρε διαστάσεις κοινωνικές και πολιτικές. Η πόλωση ανάμεσα στους δημοτικιστές και τους καθαρευουσιάνους υπήρξε μεγάλη. Στους δεύτερους, υπέρμαχος υπήρξε και ο Γεώργιος Μιστριώτης, που θα δούμε στην πορεία της εργασίας αυτής.

Συνεπώς, θα γνωρίσουμε την πολυσύνθετη προσωπικότητα του Μιστριώτη και μετέπειτα την εμπλοκή του στο γλωσσικό ζήτημα και την ανάμειξή του στα «Ευαγγελικά» και «Ορεστειακά».

Στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία καταλήξαμε έπειτα από συζήτηση με τον καθηγητή μου, κύριο Αθανάσιο Χρήστου, ο οποίος με παρότρυνε να αναλάβω ένα θέμα τοπικού χαρακτήρα. Η καταγωγή μου από την Τρίπολη με οδήγησε στην σκέψη ότι θα ήθελα να αναφερθώ μέσω αυτής της εργασίας στον Γεώργιο Μιστριώτη, καθώς το όνομά και η κληρονομιά του με συνόδευε στα σχολικά μου χρόνια. Εν κατακλείδι συμφωνήσαμε να εντάξω τον Μιστριώτη στο γενικότερο πλαίσιο του γλωσσικού ζητήματος, στο οποίο ενεπλάκη στην εποχή του και μάλιστα πολύ ενεργά.

Έτσι, στην πορεία της εργασίας θα γνωρίσουμε τον Μιστριώτη ως άνθρωπο, ως επιστήμονα καθηγητή φιλόλογο και αργότερα ως καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Συνεπώς το αντικείμενο της εργασίας μου είναι η ανίχνευση της πορείας του Μιστριώτη σε σχέση με τις συνθήκες της εποχής που έζησε και τα γεγονότα που συνέβησαν και σηματοδότησαν την πορεία του. Θεωρώ και πιστεύω ότι μέσα από την παρούσα μελέτη της εργασίας μου θα αναδείξω την προσωπικότητα της πόλης μου όσο καλύτερα μπορώ.

Η προσέγγιση του θέματος έγινε έπειτα από έρευνα στο διαδίκτυο σε πρώτη φάση. Κατόπιν αναζήτησα βιβλία, εγκυκλοπαίδειες και εφημερίδες απ' όπου θα μπορούσα να βρω υλικό για τον Μιστριώτη και κυρίως από τις δύο βιβλιοθήκες της πόλης μας όπου με βοήθησε εξαιρετικά το προσωπικό σε αυτό και τους ευχαριστώ για την πολύτιμη συνδρομή τους. Ήταν η πρώτη φορά που έκανα ερευνητική εργασία

με όλες τις δυσκολίες που συνεπάγεται αυτό. Η διαδρομή όμως εξελίχτηκε πολύ ενδιαφέρουσα και με οδήγησε σε πρωτόγνωρα για μένα μονοπάτια. Οι δυσκολίες με πείσμωναν. Η αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας με ιντρίγκαρε. Ο χρόνος που αναζητούσα και έβρισκα μετά την εργασία μου στο σχολείο, απέκτησε νόημα. Αναζήτησα το αρχείο του Μιστριώτη στο Γενικό Αρχείο του Κράτους, στην Αθήνα, όπου ευτυχώς μέσα στις πασχαλινές διακοπές με δέχτηκαν για έρευνα κατ'εξαίρεσιν, λόγω των συνθηκών του κορωνοϊού, και ευχαριστώ θερμά το προσωπικό του ΓΑΚ γι' αυτό.

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία που εκπόνησα στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών μου σπουδών περιλαμβάνει οχτώ κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη γέννηση και την καταγωγή του Μιστριώτη καθώς επίσης και στις αρχικές του σπουδές.

Στο δεύτερο κεφάλαιο βλέπουμε την σταδιακή πορεία του Μιστριώτη προς την κατάκτηση της καθηγητικής έδρας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών όπου υπηρέτησε ως το τέλος της ζωής του.

Στο τρίτο κεφάλαιο γνωρίζουμε το πλούσιο συγγραφικό του έργο και τις μελέτες του.

Στο τέταρτο κεφάλαιο βλέπουμε την ενεργή συμμετοχή στο επίμαχο γλωσσικό ζήτημα που ταλάνιζε τη χώρα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο διαπιστώνουμε την συμμετοχή του στα «Ευαγγελικά», γεγονότα που ξέσπασαν εξαιτίας της απόπειρας μεταφράσεως του Ευαγγελίου στην απλή γλώσσα του λαού.

Στο έκτο κεφάλαιο βλέπουμε την ανάμειξή του στα «Ορεστειακά» δηλαδή στο ανέβασμα της αρχαίας τραγωδίας του Αισχύλου «Ορέστειας» στη Δημοτική και την εμπλοκή του στα επεισόδια που ακολούθησαν.

Στο έβδομο κεφάλαιο γνωρίζουμε μια άλλη πλευρά του καθηγητή Γεώργιου Μιστριώτη, του ανθρώπου που αρέσκεται να ανεβάζει παραστάσεις αρχαίες στην γλώσσα, την αυθεντική των αρχαίων Ελλήνων και να εισάγει καινοτόμα στοιχεία.

Τέλος στο όγδοο κεφάλαιο ολοκληρώνεται η διπλωματική εργασία με κρίσεις, σχόλια και τοποθετήσεις άλλων σημαντικών προσωπικοτήτων της εποχής σχετικά με τον Μιστριώτη και το έργο του.

Α' Κεφάλαιο

Γέννηση, οικογένεια και σπουδές του Γεώργιου Μιστριώτη

Ο Γεώργιος Μιστριώτης γεννήθηκε στην Τρίπολη, την πρωτεύουσα του νομού Αρκαδίας της Πελοποννήσου, στις 15 Ιουλίου του 1840¹ και πέθανε στις 10 Ιουνίου 1916 στην Αθήνα. Ήταν παντρεμένος με την κόρη του καθηγητή Νικολάου Σαρίπολου, τη Χρυσήδα, η οποία πέθανε πριν από αυτόν. Μαζί της απέκτησε τέσσερα τέκνα, δύο αγόρια και δύο κορίτσια. Τα ονόματα των γιών του, ήταν Κωνσταντίνος και Νικόλαος. Κωνσταντίνος ονομαζόταν και ο πατέρας του Γεώργιου Μιστριώτη. Και οι δύο πέθαναν νέοι πριν από τον πατέρα τους. Ο γιός του Νικόλαος, αφού τελείωσε το πανεπιστήμιο στην Αθήνα, στη συνέχεια πήγε στη Λειψία, στο Μόναχο και στο Βερολίνο, ακολουθώντας τον δρόμο που χάραξε ο πατέρας του. Κατόπιν, μετέβη στο Λονδίνο, όπου λέγεται ότι έχασε τη ζωή του από διαρροή αερίου. Για το χαμό της συζύγου του Χρυσήδας και του άλλου του γιού, του Κωνσταντίνου, δεν έχουμε κάποια πληροφορία.

Ο Μιστριώτης είχε όπως είπαμε, εκτός των γιών, και δύο κόρες: την Φωτεινή και την Αριάδνη. Οι δύο αυτές κόρες, όταν πέθανε ο πατέρας τους, κληρονόμησαν, εξ' αδιαιρέτου, την μεγάλη περιουσία του, που περιλάμβανε κτίρια στην Αθήνα, μετοχές από τράπεζες, χρήματα, κοσμήματα αξίας, καταθέσεις μετρητών και τα δικαιώματα από τα πολλά συγγράμματα που είχε γράψει ο Μιστριώτης. Η Φωτεινή Μιστριώτη στην διαθήκη της, που έφτιαξε στις 23 Απριλίου 1929, άφηνε στην αδερφή της Αριάδνη το μερίδιο της περιουσίας της, με την εντολή μετά τον θάνατο και αυτής (της Αριάδνης δηλαδή) να φτιαχτεί ένα κτήριο που να στεγάζει τα δύο Γυμνάσια Αρρένων της Τρίπολης. Συγκεκριμένα, μιλάμε για κληροδότημα που όριζε «...την αγορά μεγάλης γηπέδου εις ενάερον μέρος της Τριπόλεως και ανοικοδόμησιν κτηρίου, όπερ θα χρησιμεύσει προς στέγασιν των δύο κλασικών Γυμνασίων αρρένων Τριπόλεως». Οριζόταν δε στη διαθήκη ότι θα υπήρχαν αίθουσες για διδασκαλία, γραφεία καθηγητών και βιβλιοθήκη για τους μαθητές. Εκεί επίσης θα τοποθετείτο και η βιβλιοθήκη του πατέρα της. Επίσης, προέβλεπε την ύπαρξη αίθουσας για γιορτές και ομιλίες, καθώς επίσης και κλειστό γυμναστήριο. Τέλος, θα υπήρχαν χρήματα προς διάθεσιν για την συντήρηση και τη φύλαξη του

¹ Λήμμα του Γ. Μιστριώτη στην: *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 17, χ. χ., σ. 266

οικήματος. Τα σχέδια κατασκευής δόθηκαν σε σχετικό αρχιτέκτονα που γνώριζε από κατασκευές αντιστοιχών κτηρίων στην Γερμανία και την Ελβετία. Ως επιτηρητές για την πραγματοποίηση των όρων της διαθήκης όρισε τον Μητροπολίτη, που θα ήταν στα πράγματα την εποχής της εκτέλεσης της διαθήκης, τον Πρόεδρο Πρωτοδικών της πόλης, τους Γυμνασιάρχες του σχολείου και τρία συγγενικά ή φιλικά άτομα της κόρης Αριάδνης, τα οποία θα αποτελούσαν το μέρος του συμβουλίου της διοίκησης του κληροδοτήματος.

Η δε Αριάδνη Μιστριώτη, όταν πέθανε το 1949, έδωσε το μερίδιο της περιουσίας της ώστε να φτιαχτεί Παθολογικό και Χειρουργικό Νοσοκομείο και άλλαξε τα πρόσωπα που θα διαχειρίζονταν την διαθήκη της. Εν τέλει, ο ανιψιός του Μιστριώτη, ο Εμμανουήλ Δ. Μιστριώτης, πρώτος εξάδελφος της Φωτεινής και της Αριάδνης, ο οποίος ήταν Αρεοπαγίτης, ο Μητροπολίτης Γερμανός και ο αντιπρόεδρος του Ιδρύματος καθηγητής Γεώργιος Ράμμος, συνδράμανε και έτσι το 1959 φτιάχτηκε το «Μιστριώτειο Διδακτήριο» στο ύψωμα Γεωργίτσα, όπως ονομαζόταν τότε η περιοχή. Εκεί πλέον στεγάζονται το Μιστριώτειο Γυμνάσιο-Λύκειο της Τρίπολης.

Ο Μιστριώτης προερχόταν από οικογένεια αρματολών της περιοχής της Αρκαδίας και είχε συγγενικές σχέσεις με τον Κολοκοτρώνη. Ο πατέρας του Γεωργίου Μιστριώτη, ο Κωνσταντίνος Μιστριώτης, ήταν έμπορος ονομαστός που έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην επανάσταση του 1821. Έτσι, τιμήθηκε με παράσημο για την αναγνώριση των αγώνων του. Ο θείος του, ο Αναγνώστης Γαλανόπουλος, ήταν ευεργέτης του Πανεπιστημίου της Αθήνας.²

Μια επιφυλλίδα εφημερίδας που βρήκα στο Γ.Α.Κ., όπου μελέτησα τα αρχεία του Μιστριώτη, ανέφερε ότι ο πατέρας του, Κωνσταντίνος, γεννήθηκε το 1800 από πατέρα που συνδεόταν συγγενικά με την γενιά των Κολοκοτρωναίων. Όταν απεβίωσαν οι γονείς του νεαρού Κωνσταντίνου, αναγκάστηκε να καταφύγει στο Μιστρά, εξ' ου και το επώνυμο Μιστριώτης και εκεί έγινε καταξιωμένος έμπορος, όπως ανέφερα πιο πάνω. Άλλη μια σημαντική πληροφορία που φαίνεται στο παρόν έγγραφο είναι ότι, όταν ο Ιμπραήμ ερήμωσε την Πελοπόννησο και κατέστρεψε τις

² Γεώργιος Μιστριώτης, στην ιστοσελίδα *metapedia* διαθέσιμο στο: https://el.metapedia.org/wiki/%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82#cite_note-15, ημερομηνία προσπέλασης 27.6.2022

σοδειές των ντόπιων, αυτοί πεινούσαν και πέθαιναν. Τότε, ο πατέρας του Γεωργίου Μιστριώτη, όπως λέει το κείμενο: «διέτρεχε πάσας τας θάλασσας, όπως σώση τους ομοεθνείς αυτού. Συνήθως η ιστορία δεν ενδιατρίβει περί τα μεγάλα ταύτα γεγονότα της σωτηρίας των λαών, αλλά ηδύνατο τις να ειπεί, ότι ο μακαρίτης αθορύβως διέσωσε πολύ πλείονας Έλληνας ή πολεμίους εφόνευσεν ο εμπειρότατος οπλαρχηγός της εποχής εκείνης». ³

Στην εφημερίδα «Παλιγγενεσία» αναφέρονται τα εξής για τον πατέρα του Γεωργίου Μιστριώτη, τον Κωνσταντίνο Μιστριώτη: «...δια ταύτα ήτο πρόσωπον σεβαστόν και αλλουχού μεν, μάλιστα δε εν Πελοποννήσω. Κατ' ολίγον όμως καμφείς υπό του γήρατος περιωρίσθη εν τη εκπαιδεύσει των τέκνων αυτού και καρπός της οικογενειακής ταύτης ενέργειας είναι ο εν τω ημετέρω Πανεπιστήμιο καθηγητής». Αυτά γράφονταν στην «Παλιγγενεσία» στις 7 Απριλίου του 1877. Οι εφημερίδες που βρίσκονταν στο αρχείο του Μιστριώτη ήταν πολύ ταλαιπωρημένες και με δυσκολία διαβάζονταν. Έτσι, στην προηγούμενη εφημερίδα με την νεκρολογία του Κωνσταντίνου Μιστριώτη δεν φαινόταν ούτε ο τίτλος, ούτε η ημερομηνία εγγραφής του γεγονότος. ⁴

Ο Γεώργιος Μιστριώτης τελείωσε το Γυμνάσιο στην Αθήνα. Κατόπιν φοίτησε στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1858-1862) και σπούδασε φιλόλογος. Τελείωσε με άριστα τη Σχολή και μετέβη για να συνεχίσει τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας (1864-1865). Έπειτα πήγε στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου (1865-1867) όπου ολοκλήρωσε τις σπουδές του και πλέον κατέστη διδάκτορας της Κλασικής Φιλολογίας. Στο διάστημα των σπουδών του στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας υπήρξε γραμματέας της «Φοιτητικής Φάλαγγας» ή «Πανεπιστημιακής Φάλαγγας». Η κυβέρνηση τότε, βλέποντας τον σημαντικό ρόλο που έπαιζαν οι φοιτητές, συγκρότησε το πρώτο ένοπλο και οργανωμένο φοιτητικό σώμα, το οποίο ήταν κομμάτι της Πολιτοφυλακής και φρόντιζε για την διατήρηση της ομαλότητας στην πρωτεύουσα της Αθήνας. ⁵

Ο Μιστριώτης, από το 1868 μέχρι τον θάνατό του ήταν ενεργός στο

³ ΓΑΚ, Προσωπικό Αρχείο Γεώργιου Μιστριώτη, φακ.7

⁴ ΓΑΚ, Προσωπικό Αρχείο Γεώργιου Μιστριώτη, φακ.7

⁵ Γεώργιος Μιστριώτης, στην ιστοσελίδα *metapedia* διαθέσιμο στο: https://el.metapedia.org/wiki/%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82#cite_note-15, ημερομηνία προσπέλασης 27.6.2022

Πανεπιστήμιο Αθήνας. Υπήρξε υφηγητής, έκτακτος, μετά τακτικός και επίτιμος καθηγητής. Πέθανε το 1916 αφού έχασε τον γιο του Κωνσταντίνο ενώ είχε ήδη χάσει και τον Νικόλαο στο Λονδίνο και την γυναίκα του.

Η ζωή του Μιστριώτη περιγράφεται συνοπτικά στους τέσσερις ελεγειακούς στίχους που τους έγραψε ο ίδιος για να τυπωθούν στον τάφο του: «Ω ξένε, Μιστριώτην λεύσσεις, ος νάμασιν ήρσε/ φωνής αθανάτου ουκ ολίγας γενεάς ηθέων, /οι σφων προγόνων αρετής γε εδίψων/ και καθαρευούσης ην πρόμαχος κρατερός» (που σημαίνει «ξένε, εδώ βλέπεις τον Μιστριώτη που με τα νάματα της αθάνατης γλώσσας πότισε πολλές γενεές νέων που διψούσαν για την αρετή των προγόνων τους και που υπήρξε της καθαρεύουσας ο φοβερός πρόμαχος»)⁶.

Η εφημερίδα «ΣΚΡΙΠ» στο φύλλο του Σαββάτου 11 Ιουνίου 1916, την επόμενη μέρα δηλαδή του θανάτου του, έγραφε στο πρωτοσέλιδο για τον Γεώργιο Μιστριώτη ότι ο εν λόγω καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών κατέστη ένας σπουδαίος δάσκαλος του έθνους και όντας τέτοιος ασκούσε τεράστια επιρροή και στην σπουδάζουσα νεολαία.⁷

⁶ Βλ. λήμμα σύνταξης «Μιστριώτης Γεώργιος», στο: *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ.6(1991), σ. 205

⁷ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ, εφημερίδα *ΣΚΡΙΠ*, αρ. φ. 7826, 11.6.1916, σ. 1

Β' Κεφάλαιο

Η ανέλιξή του στην Καθηγητική έδρα

Ο Γεώργιος Μιστριώτης, όπως προανέφερα εν συντομία στο προηγούμενο κεφάλαιο, πήρε τις πρώτες γνώσεις του ως παιδί στην Τρίπολη, όπου γεννήθηκε. Έπειτα συνέχισε στην Αθήνα το γυμνάσιο και όταν τελείωσε το 1958 ξεκίνησε τη φοίτησή του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1858-1862) ως φοιτητής της φιλοσοφικής σχολής. Νέος και φοιτητής συμμετείχε δύο φορές στο «Ροδοκανάκειο φιλολογικό διαγωνισμό» όπου διακρίθηκε και βραβεύτηκε και τις δύο φορές για τις πραγματείες του: «Περί του καθ' Όμηρον πολιτεύματος των ηρωικών χρόνων» το 1861 και «Περί του καθ' Όμηρον οικιακού βίου των Ελλήνων» το 1863.

Στη συνέχεια ο Μιστριώτης, αφού τελείωσε με άριστα, πήρε υποτροφία από το ελληνικό κράτος και πήγε στην Γερμανία για να εξελίξει την πανεπιστημιακή του εκπαίδευση⁸. Έτσι βρέθηκε στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας κατά τα έτη 1864-1865 και έπειτα στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου κατά τα έτη 1865-1867.⁹ Όπως αναφέρεται στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, αναγορεύτηκε διδάκτορας της Φιλολογίας το 1867. Στη Γερμανία διδάχτηκε από τον Φίλιπ Άουγκουστ Μπεκ (Bockh), σημαντικό Γερμανό φιλόλογο και ιστορικό της εποχής.

Όταν επέστρεψε στην Ελλάδα έγινε αρχικά υφηγητής, στις 16 Φεβρουαρίου του 1868, αφού εκπόνησε τη διατριβή του με θέμα: «Ιστορία των Ομηρικών Επών» το 1867. Μέσα στην ίδια χρονιά έγινε έκτακτος καθηγητής της ελληνικής φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το 1875 ανακηρύχτηκε τακτικός καθηγητής του ίδιου μαθήματος. Αρκετά χρόνια αργότερα διετέλεσε και πρύτανης, κατά τα έτη 1891-1892. Επίτιμος καθηγητής αναγορεύτηκε το έτος 1910. Ο Μιστριώτης ήταν ενεργός στην Πανεπιστημιακή κοινότητα και δίδασκε μέχρι το τέλος της ζωής του το 1916, όπου και απεβίωσε.¹⁰

Στην metapedia αναφέρονται τα εξής, τα οποία γράφω με κάθε επιφύλαξη γιατί δεν μπόρεσα να τα διασταυρώσω: «τον Ιούνιο του 1871 στη διάρκεια της εκλογής των Πρυτανικών αρχών πλειοψήφησε ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, ο οποίος διόρισε τον Ευθύμιο Καστόρχη. Η πράξη του διορισμού του προκάλεσε την

⁸ Λήμμα του Γ. Μιστριώτη στην: *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1, χ. χ., σ. 266

⁹ Βλ. λήμμα σύνταξης: «Γεώργιος Μιστριώτης» στο *ΠΒΑ*, τ. 6 (1991), σ. 205

¹⁰ Λήμμα του Γ. Μιστριώτη στην: *MEE*, τ. 17, χ. χ., σ. 266

αποδοκιμασία του Τύπου της εποχής, ενώ δημοσιεύτηκαν και δύο μεγάλα ανώνυμα άρθρα, στα οποία ο συντάκτης κατηγορούσε τον Παπαρρηγόπουλο ότι «...αγωνίζεται να περιπλέξει εις τας χείρας αυτού την περιουσίαν του Πανεπιστημίου...». Η εφημερίδα που δημοσίευσε τα άρθρα αναγκάστηκε να αποκαλύψει τον συντάκτη τους που ήταν ο Μιστριώτης. Την ίδια στιγμή ακολούθησαν δύο προσκλήσεις σε μονομαχία, η μία από τον Δημήτρη Παπαρρηγόπουλο, τον γιο του ιστοριογράφου. Ο Μιστριώτης τις απέρριψε και αρνήθηκε να μονομαχήσει- σώζεται δημοσιευμένο το σχετικό πρωτόκολλο που συντάχθηκε- με το επιχείρημα ότι «...η μονομαχία είναι άλογον λείψανον του μέσου αιώνας...».

Ο Μιστριώτης ανακηρύχτηκε κοσμήτορας της Φιλοσοφικής για δύο φορές, κατά τα έτη 1907-1908.¹¹

¹¹Γεώργιος Μιστριώτης, στην ιστοσελίδα *metapedia* διαθέσιμο στο: https://el.metapedia.org/wiki/%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82#cite_note-15, ημερομηνία προσπέλασης 27.6.2022

Γ' Κεφάλαιο

Ο Γεώργιος Μιστριώτης και το συγγραφικό του έργο: επιρροές και επιδράσεις

Ο Γεώργιος Μιστριώτης διακρίθηκε για το πλούσιο συγγραφικό του έργο από την νεαρή ηλικία του. Το 1958, όντας σπουδαστής της Φιλολογίας στη Φιλοσοφική του Πανεπιστημίου Αθηνών, βραβεύτηκε στον «Ροδοκανάκειο φιλολογικό διαγωνισμό» δύο φορές με τις πραγματείες που εκπόνησε: «Περί του καθ' Όμηρον πολιτεύματος των ηρωικών χρόνων» και «Περί του καθ' Ομήρου οικιακού βίου των Ελλήνων». Έτσι, βλέπουμε ότι τον απασχολεί έντονα ο Όμηρος και τα έπη του, ως κλασικός φιλόλογος και λάτρης της αρχαιότητας που είναι. Επίσης, τα γραφόμενά του για τον Πλάτωνα θεωρούνται αξεπέραστα και η ενασχόλησή του με τους: Αισχύλο, Σοφοκλή και Ευριπίδη απέδωσε καρπούς και θεωρούνται σπουδαία έργα ακόμη και σήμερα από τους μελετητές της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.

Συνεπώς, όπως αναφέρεται στη metapedia και όπως έχω διασταυρώσει και από άλλες πηγές στο διαδίκτυο, ο Μιστριώτης συνέγραψε τα εξής:

- «Η ιστορία των ομηρικών επών» το 1867
- «Απάντησις Γεωργίου Μιστριώτη προς τον Ιωάννη Πανταζίδην: επικρίναντα την έκδοση του Γοργίου του Πλάτωνος» το 1877
- «Τα αίτια του αρχαίου και νεώτερου ελληνικού πολιτισμού» το 1891
- «Η Ελληνική Γραμματολογία μέχρι της υπό των Τούρκων αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως», όπου ο 1^{ος} τόμος γράφτηκε το 1894, ενώ ο 2^{ος} το 1897. (η δε Ελληνική Γραμματολογία του αναφέρεται στην λογοτεχνία των αρχαίων και μεσαιωνικών χρόνων και θεωρείται από τις καλύτερες που γράφτηκαν, αν και έχει γερμανικές επιρροές)

- «Εισαγωγή εις τας τραγωδίας του Σοφοκλέους» το 1904

Στη συνέχεια στη metapedia καταγράφονται κατά χρονολογική σειρά οι μεταφράσεις που έκανε ο Μιστριώτης σε έργα αρχαίων Ελλήνων και μετά δημοσίευσε φυσικά:

- «Πρωταγόρας» το 1877
- «Ομήρου Ιλιάς» το 1880
- «Γοργίας» το 1883
- «Λάχης» το 1884
- «Ομήρου Ιλιάς» το 1886

- «Αίας» το 1888
- «Απολογία Σωκράτους» το 1889
- «Οιδίπους επί Κολωνώ» το 1893
- «Ομήρου Ιλιάς» το 1895
- «Οιδίπους Τύραννος» το 1896
- «Φαίδων» το 1898
- «Χαρμίδης» το 1899
- «Μενεξένος» το 1899
- «Μήδεια» το 1902
- «Ηλέκτρα» το 1906
- «Πρωταγόρας» το 1906
- «Ρητορικοί λόγοι» το 1906
- «Ελληνικά» το 1909
- «Ελληνικά» το 1910
- «Κρίτων» το 1910
- «Ρητορικοί λόγοι» το 1910
- «Ρητορικοί λόγοι» το 1911
- «Ρητορικοί λόγοι» το 1915¹²

Κάποια έργα απ' αυτά που προανέφερα μπορεί να τα βρει κάποιος ψηφιοποιημένα στο: anemi.lib.uoc.gr, δηλαδή στην ψηφιακή βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης¹³. Στην ίδια ψηφιοποιημένη συλλογή (σύνολο 9 έργα του Μιστριώτη) μπορεί να δει κανείς και τους λόγους του ως εισηγητή στον Βουτσιναίο Ποιητικό Αγώνα (1871), στον Λασσάνειο Δραματικό Αγώνα (1904) και στον Σεβαστοπούλειο Αγώνα για την βελτίωση της σημερινής γλώσσας.

Επίσης βρίσκουμε 26 έργα του Μιστριώτη ψηφιοποιημένα και στην

¹² Γεώργιος Μιστριώτης, στην ιστοσελίδα *metapedia* διαθέσιμο στο: https://el.metapedia.org/wiki/%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82#cite_note-15, ημερομηνία προσπέλασης 27.6.2022

¹³ Μιστριώτης Γεώργιος στην ιστοσελίδα: *anemi.lib.uoc* διαθέσιμο στο: [https://anemi.lib.uoc.gr/search/?search_type=simple&display_mode=overview&stored_cclquery=creator=\(%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82_%20%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82\)&rss=0&number=10&keep_number=10&offset=1](https://anemi.lib.uoc.gr/search/?search_type=simple&display_mode=overview&stored_cclquery=creator=(%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82_%20%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82)&rss=0&number=10&keep_number=10&offset=1) ημερομηνία προσπέλασης 27.6.2022

βιβλιοθήκη των Σερρών¹⁴.

Ερευνώντας τα έργα του Μιστριώτη και συγκρίνοντας τις πληροφορίες της metapedia και των ψηφιοποιημένων βιβλίων του Μιστριώτη από την βιβλιοθήκη Σερρών, βρήκα τις εξής διαφορές στον χρόνο συγγραφής των παρακάτω έργων:

metapedia	Serrelib.gr
«Γοργίας» (1883)	«Γοργίας» (1900)
«Φαίδων» (1898)	«Φαίδων» (1911)
«Η ιστορία των Ομηρικών Επών» (1867)	«Η ιστορία των Ομηρικών Επών» (1903)
«Ρητορικοί λόγοι» (1910, 1911, 1915) ίσως αναφέρονται σκόπιμα λιγότεροι λόγω του όγκου των έργων	«Ρητορικοί λόγοι» (1903, 1906, 1909, 1910, 1911, 1913, 1915)

Πέραν του συγγραφικού του έργου, ο Μιστριώτης όταν έβλεπε ότι, κατά την προσωπική του άποψη, κάποιος θεσμός κινδύνευε να χαθεί ή να αλλοτριωθεί, ίδρυε μια «Εταιρεία» για την προστασία του. Έτσι έχουμε:

- «Εταιρεία υπέρ της διδασκαλίας των αρχαίων δραμάτων» το 1895, μέσω της οποίας ανέβασε παραστάσεις στην γλώσσα την πρωτότυπη(αρχαία ελληνική).
- «Εταιρεία υπέρ των Πατρίων Αμύνης», το 1901 με στόχο την προστασία της θρησκείας και της γλώσσας της πατρίδας. Συγκεκριμένα, αναφερόταν ότι: «...Πρέπει κατά του μολύσματος των κοσμοπολίτικων ιδεών... να κηρυχθή πόλεμος εκμηδενίσεως, και να περιλουστούν με καίουσαν ασφαλτον τα μικρόβια του αντιπατριωτισμού...».
- «Εταιρεία περί Εννόμου Αμύνης της Εθνικής Γλώσσης» το 1911 που σκοπό είχε να αντιταχθεί ως υπέρμαχος της καθαρεύουσας απέναντι στους δημοτικιστές και την «μαλλιαρή» τους γλώσσα, όπως χαρακτηριζόταν η απλή γλώσσα του λαού. Η «Εταιρεία» και οι εκπρόσωποί τους ζήτησαν από τον Βενιζέλο

¹⁴ Μιστριώτης Γεώργιος στην ιστοσελίδα: *ebooks.serrelib*, διαθέσιμο στο: <http://ebooks.serrelib.gr/serrelib/browse?type=author&value=%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82%2C+%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82> ημερομηνία προσπέλασης 28.6.2022

να υπάρξει στο Σύνταγμα διάταγμα για την καθιέρωση της καθαρεύουσας και να εκδιωχθούν ως επικίνδυνοι οι δημοτικιστές¹⁵.

Περίπου τα ίδια, με κάποιες όμως διαφορές, ανέφερε για τον Μιστριώτη και η Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Έτσι, σχετικά με τα έργα του Μιστριώτη, γράφει η εγκυκλοπαίδεια, στο αντίστοιχο λήμμα: «Εξέδωσεν σειράν Ελλήνων συγγραφέων, περιλαμβάνουσας την «Ιλιάδα» του Ομήρου, πάσας τας τραγωδίας του Σοφοκλέους, τον «Προμηθέα Δεσμώτη» του Αισχύλου, την «Μήδειαν», την «Ιφιγένειαν εν Ταύροις», τον «Ιππόλυτον», την «Εκάβην» του Ευριπίδου, τον «Φαίδωνα», τον «Γοργίαν», τον «Πρωταγόραν», την «Απολογία Σωκράτους», τον «Κρίτωνα», τον «Λάχην», τον «Χαρμίδην» και τον «Μενεξένον» του Πλάτωνος, ολόκληρον τον Θουκιδίδην, τα «Ελληνικά» και τα «Απομνημονεύματα» του Ξενοφώντος. Πλην τούτων, εξέδωκε το δεύτερον επηυξημένην την «Ιστορίαν των Ομηρικών Επών», «Ελληνικήν γραμματολογίαν από την αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της υπό την Τούρκων αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως» (Αθήναι 1894, 1897) εις δύο τόμους και Ρητορικούς Λόγους εις εξ»¹⁶.

Αυτό που με παραξένεψε και με προβλημάτισε είναι το γεγονός ότι οι δύο πηγές που μελέτησα σχετικά με τους Ρητορικούς Λόγους του Μιστριώτη αναφέρουν ότι είναι έξι (Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια και Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό), ενώ οι ψηφιακές συλλογές anemi και serrelib.gr εμφανίζουν στους καταλόγους επτά Ρητορικούς Λόγους. Μιστριώτης Γεώργιος, 1839-1916: Ρητορικοί Λόγοι, Εν Αθήναις Εκ του Τυπογραφείου Π. Δ. Σακελαρίου, 1903, 1906, 1909, 1910, 1911, 1913, 1915. (Εκτός αυτού βλέπουμε ότι διαφέρει και η ημερομηνία γέννησης του Γεωργίου Μιστριώτη, όπου στο Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό αναφέρεται ότι είναι το 1839, ενώ στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια αναφέρεται ότι είναι το 1840).

Τώρα, στο Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό αναφέρεται ότι τα κείμενά του για τους αρχαίους τραγικούς και τους άλλους συγγραφείς που καταπιάστηκε και παρόλο που σημείωσαν μεγάλη επιτυχία στην εποχή αλλά και στα μετέπειτα χρόνια, (έως και σήμερα θεωρούνται αξεπέραστα και μοναδικά στο είδος τους) είναι σύμφωνα με τη γνώμη του Συκουτρή «μεταγγίσσεις απλαί», αστόχαστες, στηριγμένες

¹⁵ Γεώργιος Μιστριώτης, στην ιστοσελίδα *metapedia* διαθέσιμο στο: https://el.metapedia.org/wiki/%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82#cite_note-15, ημερομηνία προσπέλασης 27.6.2022

¹⁶ Λήμμα του Γ. Μιστριώτη στην: *MEE*, τ. 17, χ. χ., σ. 266

σε ξένες προσεγγίσεις (φαντάζομαι εννοεί γερμανικές, από τις γερμανικές σπουδές του Μιστριώτη) και καθόλου τέλειες.

Και για να ολοκληρώσουμε με τις ενασχολήσεις του Μιστριώτη, θα αναφέρουμε ότι υπήρξε πρόεδρος του «Ελληνικού Διδασκαλικού Συλλόγου», της «Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας», της «Εταιρείας των Φίλων του Λαού» και της «Αρχαιολογικής Εταιρείας»¹⁷, ενώ ίδρυσε και την «Επιτροπείαν προς έννομον προστασία της εθνικής γλώσσης» όπου με τη βοήθεια των ανθρώπων της Εκκλησίας στράφηκε για άλλη μια φορά ενάντια της δημοτικής γλώσσας.¹⁸ Επιπλέον υπήρξε εισηγητής σε φιλολογικούς και ποιητικούς διαγωνισμούς. Τέλος αρθρογραφούσε και στην εφημερίδα «Κλειώ» της Τεργέστης.¹⁹

¹⁷ Λήμμα του Γ. Μιστριώτη στην *MEE*, τ. 17, χ. χ., σ. 266

¹⁸ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 14 (1977), σ. 412

¹⁹ Λήμμα του Γ. Μιστριώτη στην *MEE*, τ. 17, χ. χ., σ. 266

Δ' Κεφάλαιο

Ο Γεώργιος Μιστριώτης εμπλέκεται στο γλωσσικό ζήτημα

4.1. Το χρονικό πλαίσιο

«Μη ζητάς στα λατινικά πώς θα γράψεις καλά γερμανικά. Ρώτα τη μάνα σου στο σπίτι, τα παιδιά στους δρόμους τους ανθρώπους του λαού στην αγορά. Κοίταξέ τους στο στόμα πως μιλάνε και έτσι γράψε» (Λούθηρος)²⁰.

Στο κεφάλαιο αυτό θα ξεκινήσουμε να δούμε την εμφάνιση του Γλωσσικού Ζητήματος και θα ανακαλύψουμε πώς ενεπλάκη ο Μιστριώτης σε αυτό. Συμβουλευόμενη το βιβλίο της Άννας Φραγκουδάκη: «Η Γλώσσα και το Έθνος 1880-1980» μαθαίνουμε ότι η «γλωσσική διαμάχη» εμφανίζεται στο προσκήνιο περί το 1800. Οι διανοούμενοι που βλέπουν ότι στο κοντινό μέλλον η Ελλάδα θα γινόταν ένα ελεύθερο κράτος άρχισαν να διαπληκτίζονται μεταξύ τους για το ποια γλώσσα θα μιλιόταν στο ανεξάρτητο πια κράτος. Έτσι, κάποιοι πρότειναν ως επίσημη γλώσσα την «αρχαία ελληνική» και άλλοι την «δημώδη». Τότε ο Κοραΐς παρενέβη και μίλησε για τη χρήση της «καθαρεύουσας» ως ενδιάμεση λύση, μια γλώσσα καθαρή και απαλλαγμένη από ιδιοματισμούς και ξένες λέξεις. Κατά την διάρκεια της επανάστασης του έθνους συνεχίζεται η διαμάχη για το γλωσσικό ζήτημα και διαμορφώνεται κίνημα ενάντια στις θέσεις του Κοραΐ. Ο Διονύσιος Σολωμός, επηρεασμένος από την αύρα του Διαφωτισμού, μιλάει στο «Διάλογο» (1823-1825) για «θερμή υπεράσπιση της γλώσσας του λαού». Ο Κ. Θ. Δημαράς αναφέρεται στην γλώσσα ως «εστρεμμένη, χωρίς διαφορισμό, εναντίον του αρχαϊσμού και εναντίον του Κοραΐ». Αφού ιδρύθηκε το ελληνικό κράτος μπορούμε να πούμε ότι στην λογοτεχνία χρησιμοποιήθηκε η δημώδης γλώσσα, ενώ στους κύκλους της εκπαίδευσης και στους κρατικά θέματα η καθαρεύουσα.

Οι αναταραχές για την γλώσσα αναζωπυρώνονται στα μισά του 19^{ου} αιώνα όταν θα αρχίσει να διαφαίνεται μια αρχαιολατρεία και καθίσταται επιτακτική η ανάγκη να στραφεί η παιδεία των Ελλήνων «πίσω στην αρχαία ελληνική γλώσσα» όπως χαρακτηριστικά γράφει η Άννα Φραγκουδάκη. Ο Παναγιώτης Σούτσος, ένας ένθερμος εκπρόσωπος του αρχαϊσμού στο έργο του «Η Νέα Σχολή του γραφομένου λόγου: Ανάστασις της αρχαίας ελληνικής εννοούμενης υπό παντών» (1853),

²⁰ Γ. Κορδάτου, *Ιστορία του γλωσσικού μας ζητήματος*, Αθήνα 1973, οπισθόφυλλο

προτείνει να συμπεριληφθούν στην ελληνική γλώσσα γραμματολογικά στοιχεία της αρχαίας ελληνικής όπως «μονολεκτικός μέλλων, απλός υπερσυντέλικος, απαρέμφατο, δοτικές»²¹. Ο Σούτσος αντιδίκησε πρώτα με τον Κοραή και έπειτα με τον Θεόκλητο Φαρμακίδη και τον Κωνσταντίνο Ασώπιο. Στα γραφόμενά του τονίζει για το φλέγον θέμα της γλώσσας ότι:

«Ταύτην αντί της γραφομένης, παραλαβών ο Αδαμάντιος Κοραής ληγούσης της δεκάτης ογδός εκατονταετηρίδος, διέπλασε νέαν γραφομένην γλώσσαν, πενιχράν κατά την λέξιν και φράσιν, και στερουμένην πτώσεων, χρόνων και εγκλίσεων τινών, των πλείστων προθέσεων, επιρρημάτων και συνδέσμων και των πλείστων μετοχών και αντωνυμιών [...]. Ταύτην κατά τα οκτώ μέρη του λόγου Νεογραικικήν γλώσσαν εμπλήσαντες νέων έτι ιδιωτισμών Γαλλικών και Γερμανικών, γράφουσι σήμερον οι Πανεπιστήμιοι Καθηγηταί της Ελλάδος, οι εν Αθήναις, Ερμουπόλει, Σμύρνη και Κωνσταντινοπόλει δημοσιογράφοι, πάντες οι συγγραφείς και άπαντες οι μεταφρασταί των Ευρωπαϊκών συγγραμμάτων».

Ο Σούτσος, τέλος, όπως μας πληροφορεί ο Γεώργιος Μπαμπινιώτης, παρότρυνε να «καθαρίσουν» τη γραφόμενη γλώσσα από τα «ξένα στοιχεία» και οτιδήποτε έδειχνε παρέμβαση του Κοραή. Επίσης, πίστευε και διακήρυττε ότι αν εφαρμόζονταν οι αρχαϊκοί κανόνες της γλώσσας που πρότεινε αυτός στα γραπτά κείμενα των Ελλήνων, σε τριάντα χρόνια η Αρχαΐζουσα θα ομοιάζει πια με «την καλλιρήμονα και συγκεκριμένην διάλεκτον του Ισοκράτους και τας σειρήνας [...] του Δημοσθένους» και θα γίνεται αντιληπτή από το πλήθος του λαού.

Ωστόσο συμπληρώνει ο Μπαμπινιώτης στο τέλος ότι οι απόψεις του Παναγιώτου Σούτσου δεν βρήκαν την ανταπόκριση που περίμενε και «έμειναν στην ιστορία ως δείγμα ουτοπικής αρχαιστικής υπερβολής»²².

Σαν τις ιδέες του Σούτσου που περιγράψαμε περί «καθαρισμού» της γλώσσας, αναφέρει η Φραγκουδάκη ότι άρχισαν να διαφαίνονται παρόμοιες από άλλους αρχαϊστές περί το 1880. Ενώ πολύ αργότερα, το 1884, ο Γεώργιος Χατζιδάκις δημοσιεύει το πρώτο του έργο για την ελληνική γλώσσα. Ο Χατζιδάκις, αξιομνημόνευτος γλωσσολόγος της εποχής του ήταν ένας επιστήμονας που δεν είναι ακόμα αντιληπτό γιατί τάχθηκε υπέρ της καθαρεύουσας καθώς, όπως υποστηρίζει ο

²¹ Α. Φραγκουδάκη, *Η Γλώσσα και το Έθνος*(1880-1980), Αθήνα 2001, σ. 17-18

²² Το Γλωσσικό ζήτημα, Σύγχρονες Προσεγγίσεις, ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ(συλλογικός τόμος), Αθήνα 2011, σ. 211-215

Κ. Θ. Δημαράς, η θέση του πάνω στο γλωσσικό είναι με «αντιφάσεις, δισταγμούς και αμφιταλαντεύσεις».

Εκείνο το χρονικό διάστημα διαφαίνεται η εξέχουσα προσωπικότητα του Αδαμάντιου Κοραή με χαρακτηριστικά στοιχεία την «πίστη προς την κλασική αρχαιότητα» τη «δυσπιστία προς το Βυζάντιο», το «σεβασμό προς τον λαό», τη «λογιοσύνη» και το «πνεύμα του διαφωτισμού».

Άλλο σημαντικό πρόσωπο που αναδύθηκε ήταν μετέπειτα ο Γιάννης Ψυχάρης. Το 1888 εξέδωσε το «Ταξίδι μου», ένα έργο ξεκάθαρα γραμμένο υπέρ της δημοτικής, της γλώσσας του λαού. Για το έργο αυτό ο Ψυχάρης εξομολογείται στον Αργύρη Εφταλιώτη τα εξής: «ώσπου να το γράψω, το μελέτησα και το συγύρισα τουλάχιστο δέκα χρόνια. Όπως είναι φυσικό, οι φιλοδοξίες του δεν είναι περιορισμένες»²³.

Ο Ψυχάρης, γνωρίζοντας τις ικανότητες των Ελλήνων και βλέποντας ότι είχαν περάσει πενήντα χρόνια από την συγκρότηση του νεοσύστατου κράτους και δεν είχαν αναδειχτεί, είχε αρχίσει να ανησυχεί. Έτσι, στα τελειώματα του 19^{ου} και στις απαρχές του 20^{ου} αιώνα, λέει στην αλληλογραφία του σε άλλο σημείο στον Εφταλιώτη ότι: «έχει ψυχολογήσει το Ρωμίο, και τον βλέπει απλό μιμητή. Περιμένει ν' ακουστούν οι δημοτικιστές στο Παρίσι»²⁴.

Τέλος, σε άλλη σελίδα του ίδιου βιβλίου του Ε. Κριαρά, αναφερόμενος ο Ψυχάρης στο περιβόητο γλωσσικό ζήτημα, λέει σε κάποιο επόμενο γράμμα του: «Εγώ έλεγα πως οι δάσκαλοι, στον καιρό του Ταξιδιού ήταν πεθαμένοι, γιατί γυρεύανε να μας φέρουν πίσω πεθαμένη γλώσσα. Μα πως αυτοί εδώ, οι σημερινοί μας οι μισοδάσκαλοι, όχι πεθαμένοι, μα μήτε γεννημένοι δεν είναι, δηλαδή αγέννητοι, δηλαδή ψόφιοι και πριν ακόμα γεννηθούνε, τους λείπει η ζωή [...] πρώτα πολεμούσαμε τους πεθαμένους, τώρα τους αγέννητους [κάνει χιούμορ ο Ψυχάρης]»²⁵.

Δημοσιεύοντας το 1888 όπως είπαμε ο Ψυχάρης το «Ταξίδι» του και προνοητικός όπως είναι βλέπει μπροστά από την εποχή του. Προοικονομεί την εδραίωση της δημοτικής ως αποδεκτής γλώσσας από όλους, ακόμα και από το σύστημα το κοινωνικό, το πολιτικό και το πολιτισμικό στο μέλλον.

²³ Ε. Κριαράς, *Ο Ψυχάρης ιδίως από γράμματά του*, ΙΔΡΥΜΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΛΑΣΚΑΡΙΔΗ, χ. τ., χ. χ., σ. 38

²⁴ Ε. Κριαράς *ό. π.*, σ. 16

²⁵ Ε. Κριαράς *ό. π.*, σ. 44

Έτσι η απαρχή της «μεγάλης περιόδου του δημοτικισμού» που σηματοδοτεί ο Ψυχάρης πλέον εδραιώνει στη χώρα την πόλωση για το θέμα της γλώσσας, η οποία χωρίζεται πλέον σε δύο στρατόπεδα με το ένα να πολεμά και να υβρίζει το άλλο χωρίς σταματημό ²⁶. Σημαντικοί άνθρωποι του πνεύματος και των γραμμάτων διαλέγουν πλευρά και τάσσονται υπέρ αυτής. Ο Μιστριώτης, ο άνθρωπος που πραγματεύομαι στην παρούσα εργασία, ξεκάθαρος αρχαιστής υπερασπίζεται σθεναρά την καθαρεύουσα πρωτοστατώντας ακόμα και σε αγώνες όπως θα δούμε με την παρότρυνση της φοιτητικής νεολαίας («Ορεσטיακά»-«Ευαγγελικά»).

4.2. Ο Μιστριώτης και το γλωσσικό ζήτημα

Και αφού είδαμε το σκηνικό στο γλωσσικό ζήτημα από το 1800 και έπειτα, ήρθε η ώρα να δούμε και έναν από τους βασικούς πρωταγωνιστές της, τον Γεώργιο Μιστριώτη και το ρόλο που έπαιξε σε σημαντικά γεγονότα της εποχής, όπως τα «Ορεσטיακά» και τα «Ευαγγελικά» που προανέφερα. Ξεκάθαρος οπαδός της καθαρεύουσας με στεντόρεια φωνή, θα φωνάξει «εν τη Μεγάλη αιθούση του Εθνικού Πανεπιστημίου» το 1911 ο Γεώργιος Μιστριώτης ότι «οι δημοτικισταί δεν είναι Έλληνες» την ώρα που αγωνιζόταν να ενσωματωθεί στο Σύνταγμα άρθρο προς υπεράσπιση της καθαρεύουσας. Θα ονοματίσει όλα αυτά αγώνα «περί διασπάσεως και εξαφανισμού της όλης φυλής» ενώ τέλος τη δημοτική την αποκάλεσε «γλώσσα δουλική»²⁷.

Στο βιβλίο «Το Σύγχρονο γλωσσικό ζήτημα: Σύγχρονες προσεγγίσεις» του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων (όπου την επιστημονική επιμέλεια έχει ο Γ. Μπαμπινιώτης) μαθαίνουμε ότι ο Μιστριώτης ήταν καθηγητής της Αρχαίας Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σχετικά με την καθαρεύουσα πρέσβευε ότι επειδή καλλιεργείτο συνεχώς, είχε οδηγηθεί στα χρόνια του στο να μην διαφέρει από την ελληνική γλώσσα που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι μας πρόγονοι. Συνεπώς, θεωρούσε ότι οι Έλληνες της εποχής του μπορούσαν να αντιλαμβάνονται άριστα και τα αρχαία κείμενα και τα εδάφια της Αγίας Γραφής.

Όταν τελείωνε ο 19^{ος} αιώνας το γλωσσικό θέμα ήταν στα φόρτε του. Επίσης γίνονταν σοβαρές μελέτες πάνω στην εξέλιξη της γλώσσας του έθνους και κάποιες

²⁶ Α.Φραγκουδάκη, *ό. π.*, σ. 19

²⁷ Α.Φραγκουδάκη, *ό. π.*, σ. 129

απ' αυτές αναφέρονταν στην γλώσσα του λαού, την «δημώδη», της οποίας αναγνώριζαν την όποια σπουδαιότητα σε κομμάτια της λογοτεχνίας. Ο δε Μιστριώτης έμενε εξαιρετικά φανατικός και προσηλωμένος στην αρχαΐζουσα, μολονότι και αυτός στις αρχές δεν ήταν τελείως αρνητικός στο να χρησιμοποιείται στην λογοτεχνία.

Από την έδρα του καθηγητή, πείθοντας και ξεσηκώνοντας τους φοιτητές του, οι οποίοι τον θαύμαζαν ως προσωπικότητα και τον αποδέχονταν, ο Μιστριώτης έλαβε ενεργό ρόλο στα «Ευαγγελικά» το 1901 και στα «Ορεστειακά» το 1903. Στα μεν «Ευαγγελικά», με απόφαση της βασίλισσας Όλγας μεταφράστηκαν τα Ευαγγέλια στη Δημοτική εγείροντας την αντίδραση ανθρώπων όπως ο Μιστριώτης που θεώρησαν ότι η κίνηση αυτή ήταν κατευθυνόμενη από κύκλους Σλάβων αφού η βασίλισσα είχε ρωσική καταγωγή, άρα κατά συνέπεια είχε σλαβική ρίζα. Στα δε «Ορεστειακά» μεταφράστηκε στη δημοτική η Ορέστεια του Αισχύλου από τον Αλέξανδρο Πάλλη και παρουσιάστηκε στο Βασιλικό (μετέπειτα Εθνικό) Θέατρο.

Στο θέμα της ελληνικής γλώσσας ο Μιστριώτης πίστευε ότι η χρήση της καθαρεύουσας θα ένωνε το έθνος, ενώ η χρήση της δημοτικής και κατά συνέπεια η υπερίσχυση των οπαδών της, των «χυδαϊστών» θα οδηγούσε στην διάλυση του κράτους με τον κατακερματισμό της γλώσσας σε διαλέκτους και έτσι το αποτέλεσμα θα ήταν μελλοντικά να υποδουλωθούμε από λαούς που εποφθαλμιούσαν την πατρίδα μας. Με απλά λόγια η χρήση της καθαρεύουσας μας απάλλαξε από εχθρική επιβολή. Συνεπώς ήταν ωφέλιμη για την προστασία της χώρας μας. Ενώ αυτοί που χρησιμοποιούσαν τη δημοτική κρίνονταν επικίνδυνοι για την χώρα γιατί η γλώσσα αυτή με τα «ακρωτηριάσματα», η «χυδαία» γλώσσα «δύναται να χρησιμεύσει ως διεθνής των βλακών και των ηλιθίων και ουχί των απογόνων του Περικλέους και του Πλάτωνος, του Αριστοτέλους και του υιού της Ολυμπιάδος».

Συνεπώς σύμφωνα με το Μιστριώτη, όταν πλήττονται η γλώσσα και η θρησκεία, ως βασικά στοιχεία του ελληνικού έθνους που θεωρούνται, τότε κινδυνεύει το ίδιο το έθνος. Έτσι το Πανεπιστήμιο και η Εκκλησία εμφανίζονται ως εθνοθεματοφύλακες και υπερασπιστές συντηρητικών αντιλήψεων. Και φυσικά, για να δείξει πόσο πιστός ήταν στις ιδέες του ο Μιστριώτης, τόνισε «και καθαρευούσης ην πρόμαχος κρατερός» στην επιγραφή που συνέθεσε αυτοπροσώπως για να

αναρτηθεί στο μνήμα του²⁸.

Ο όρος «μιστριωτισμός» έφτασε να σημαίνει τον άκριτο συντηρητισμό και τον φανατισμό. Αλλά και αυτός ο Ψυχάρης, βασικός υπερασπιστής και ακούραστος της δημοτικής, έδωσε κι αυτός τροφή να συνδεθούν οι ακραίες γλωσσικές σκέψεις του με το όνομά του: «ψυχαρισμοί».

Σε άλλο σημείο στο βιβλίο που αναφέρθηκα πιο πάνω αναφέρεται από τον ίδιο τον Μπαμπινιώτη που επιμελείται την εισαγωγή ότι: «σε γλωσσικό (όχι αυστηρά γλωσσολογικό) και φιλολογικό επίπεδο, που συνδέεται άμεσα με την γλώσσα, κινήθηκαν επιστήμονες του κύρους του Ιωάννη Κακριδή, του Στυλιανού Καψωμένου, του Λίνου Πολίτη αλλά και του Κωνσταντίνου Κόντου, του Δημητρίου Βερναρδάκη, του Ιωάννη Σταματάκου, του Νικολάου Βέη, του Νικολάου Τωμαδάκη, του Αριστόξενου Σκιαδά και φυσικά του μεγάλου κλασικού φιλολόγου (παρά τις ακραίες θέσεις του) Γεωργίου Μιστριώτη»²⁹.

Στην εξέλιξη της πορείας της γλώσσας έπαιξαν σπουδαίο ρόλο κάποιοι «λογοτεχνικοί διαγωνισμοί» που έγιναν και τους είχε διοργανώσει το Πανεπιστήμιο. Σε έναν απ' αυτούς, τον «Βουτσιναίο διαγωνισμό», θα δούμε τον Μιστριώτη να υπερασπίζεται, γεγονός μη αναμενόμενο από όσα λέγαμε ως τώρα, την δημοτική. Ένας ποιητής για να λάβει μέρος σ' έναν τέτοιο διαγωνισμό και να διακριθεί, δηλαδή να πάρει βραβείο ή έστω να ακούσει καλά λόγια από την επιτροπή του διαγωνισμού έπρεπε να γράψει το ποίημά του στην καθαρεύουσα.. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ο διαγωνισμός αυτός σταμάτησε γιατί δεν διέβλεπαν ότι πρόσφερε κάτι ουσιαστικό. Το 1862 φτιάχτηκε ο δεύτερος «ποιητικός διαγωνισμός» που είχε χορηγό τον Ιωάννη Βουτσινά και που οι στόχοι του τελικά παρέμεναν πανομοιότυποι με τον πρώτο διαγωνισμό. Ο ποιητής Γιώργος Ζαλόκωστας ο οποίος δεν βραβευόταν συνεχώς στο διαγωνισμό εξαιτίας του τρόπου που χειριζόταν την γλώσσα, έγραψε: «Αδελφώσατε την τέχνην του λόγου και την γλώσσαν του πλήθους, αναγκάσατε τούτο να σας ακολουθήσει, και δια τούτο αποφεύγετε τους κρημούς και τας ακάνθας. Παιδαγωγήσατε αυτό [...]. Αι φράσεις του λαού είναι κομψότεραι των τετριμμένων φράσεων των καθαριστών».

Και πάμε είκοσι χρόνια μετά, δηλαδή το 1873 όπου σημειώνονται απροσδόκητες αλλαγές. Πραγματοποιείται ο Βουτσιναίος διαγωνισμός όπου

²⁸ Το γλωσσικό ζήτημα(συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 217-218

²⁹ Το γλωσσικό ζήτημα(συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 32

εισηγητής είναι ο Γεώργιος Μιστριώτης και η επιτροπή απαρτίζεται από τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Ευθύμιο Καστόρχη και Στέφανο Κουμανούδη. Στον διαγωνισμό αυτό βραβεύονται οι ποιητικές συλλογές: «Δάκρυα» του Χαρίτωνος Παπούλια και «Η φωνή της καρδιάς μου» του Δημητρίου Γρ. Καμπούρογλου που είχαν γραφεί στην Δημοτική. Ο δε Μιστριώτης, κάνοντας την έκπληξη, από το βήμα της Μεγάλης Αίθουσας του Πανεπιστημίου όχι μόνο υπερασπίζεται την δημοτική, παρότι αρχαϊστής ως το κόκκαλο, αλλά φαίνεται ότι αποδέχεται την Δημοτική ως την γλώσσα των λογοτεχνών και λέγει:

«Η της λυρικής ποιήσεως γλώσσα αν έχει προορισμόν να διεγείρει τα αισθήματα του πλήθους, πρέπει να είναι τοιαύτη, οία εκ του στόματος του αιοδού να εισδύη ευθύς εις τους μυχούς της καρδιάς μηδόλως διερχομένη δια της διανοίας, εν η και τα φλογωρότερα αισθήματα γίνονται παγετώδη. Αι λέξεις ας ήκουσέ τις παρά μητρός και των αδελφών, αι φράσεις, αίτινες εχρησίμευσαν το πρώτον προγύμνασμα των ψυλλισμάτων αυτού, έχουσι γλυκείας αναμνήσεις, μυστηριώδη και άγραφον τινά ιστορίαν, ων στερούνται αι λέξεις αι αντληθείσαι εκ των λεξικών και ταμειυθείσαι εν τη μνήμη [...]. Τις δύναται επί μακρόν χρόνον να ανεχθή διάλογον, καθ' όν ο ομιλητής έχει αλλαχού εστραμμένον το πρόσωπον ή τούτο κεκαλυμμένον; Και όμως τιαύται είναι αι εκ των λεξικών αντληθείσαι λέξεις. Τούτου ένεκεν μη πλανώμεθα ότι αι λέξεις παλμός της καρδιάς και καρδιοχτύπι, σελήνη και φεγγάρι, τραγούδι και άσμα, καλός και ώμορφος, παμμέλας και ολόμαυρος, οφθαλμοί και μάτια, ελευθερία και ελευθερία έχουσι την αυτήν σημασίαν. Μόνον αναίσθητος δύναται να συγχέη την σπουδαιοτάτην των λέξεων διαφοράν ούτε σημειουμένην ούτε δυναμένην να σημειωθή εν τοις λεξικοίς, ων την ασθένειαν ελέγχει»³⁰.

Ο Μιστριώτης ήταν επίσης εισηγητής του «Σεβαστοπούλειου διαγωνισμού προς βελτίωσιν της εθνικής γλώσσας» που είχε οριστεί από το Πανεπιστήμιο να λαμβάνει δράση κάθε χρόνο. Στον διαγωνισμό αυτό είχε την δυνατότητα ο εισηγητής της κριτικής επιτροπής να αποτυπώνει την γνώμη του για το θέμα της γλώσσας και να εκφέρει γνώμη ακόμα και για τους άλλους που είχαν αντίθετες ή άλλες σκέψεις για το γλωσσικό ζήτημα. Ο Μιστριώτης σχετικά με τον διαγωνισμό (τον δεύτερο Σεβαστοπούλειο Αγώνα) τον χαρακτήρισε: «τον εθνικοτάτων πάντων (των αγώνων), όσους ανίδρυσεν η ελληνική φιλοπατρία, διότι δια τούτου δυνάμεθα να βελτιώσωμεν

³⁰ Το γλωσσικό ζήτημα (συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 337-340

έτι μάλλον την γλώσσαν συμπληρώσωμεν το έργο του εθναγού Κοραή».

Στον διαγωνισμό αυτό «περί την γλώσσαν» μπορούσαν να λάβουν μέρος φοιτητές και από άλλες σχολές με γραπτά κείμενα. Όταν πραγματοποιήθηκε ο πρώτος Αγώνας (30/03/1908) συμμετείχαν 46 φοιτητές. Από αυτούς δύο πήραν βραβείο ενώ τρεις πήραν έπαινο. Στην κριτική επιτροπή υπήρχαν ηχηρά ονόματα: Γ. Μιστριώτης, Γ. Χατζιδάκις και Σπ. Βάσης. Στον δεύτερο «Σεβαστοπούλειο διαγωνισμό» (15/03/1909) συμμετείχαν 33 φοιτητές. Το 1915 πήγαν 7 φοιτητές και βραβεύτηκε ο Νικόλαος Ι. Σβορώνος που φοιτούσε στη Νομική ενώ την κριτική επιτροπή αποτελούσαν: Γ. Χατζιδάκις, Γ. Ν. Πολίτης και Α. Ν. Σκιάς.

Ο εκάστοτε βραβευμένος από τον διαγωνισμό αυτό δεχόταν την απονομή του βραβείου με επισημότητα στην αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου και λάμβανε χρήματα 500 δραχμές. Στη βράβευση ήταν φυσικά παρόντες ο πρύτανης, καθηγητές, πολιτικοί και άλλες εξέχουσες προσωπικότητες. Τέλος πρέπει να προσθέσουμε ότι όταν έφυγε ο Μιστριώτης, την θέση του πήρε ο Γεώργιος Χατζιδάκις³¹.

³¹ Λ. Σκούρα, «Γλωσσικό ζήτημα και εκπαίδευση κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα», Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης(ΕΛΛ.Ι.Ε.ΕΚ.), 6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο, 5-7 Οκτωβρίου 2012.

Ε' Κεφάλαιο

Οι «γλωσσαμύντορες» αντιδημοτικιστές (Κ. Κόντος, Σπ. Βάσης, Γ. Μιστριώτης) και η στάση τους στα «Ευαγγελικά» (1901)

5.1. Γνωριμία με τους: Κωνσταντίνο Κόντο και Σπυρίδωνα Βάση

Με την λέξη «γλωσσαμύντορας» χαρακτηρίζαν περιπαιχτικά οι δημοτικιστές τους υπέρμαχους της καθαρεύουσας- αρχαϊζουσας. Οι δε τελευταίοι, αποκαλούσαν τους δημοτικιστές περιπαιχτικά και αυτοί «μαλλιαρούς» και την δημοτική «μαλλιαρή» γλώσσα.

Άξιον αναφοράς είναι αυτό που διάβασα στο βιβλίο: «Ιστορία του γλωσσικού μας ζητήματος» του Γιάνη Κορδάτου όταν αναφερόμενος στον Κοσμά τον Αιτωλό τόνιζε ότι ο καλόγερος αυτός που πορεύτηκε στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα, μίλαγε και έγραφε την απλή γλώσσα του λαού και έτσι γινόταν κατανοητός από τον κόσμο. Δέχεται ο Κορδάτος ότι αυτός ο άνθρωπος ήταν φυσικά φωτισμένος και άξιος με το παραπάνω, αλλά αν δεν μιλούσε και δεν έγραφε απλά, να τον καταλαβαίνει ο κόσμος, δεν θα ήταν τόσο προσφιλής ούτε θα είχαν αντίκρισμα οι παραινέσεις του. Ο Κοσμάς ο Αιτωλός λοιπόν είχε πει, όπως λέει παρακάτω ο Κορδάτος, ότι: «»τα κακά θα έρθουν από τους διαβασμένους»³². Θα φανεί πως τα λόγια του Κοσμά του Αιτωλού αυτά θα ήταν προφητικά. Καθώς θα δούμε παρακάτω βίβλια γεγονότα σημάδεψαν τον τόπο και χαρακτήρισαν ανθρώπους όπως τον Μιστριώτη.

Οι αττικιστές λοιπόν στην εποχή που μιλάμε, που ταλανίζει τη χώρα η διαμάχη για το ποια γλώσσα είναι η καλύτερη, άρα η επικρατέστερη, διακήρυτταν φυσικά ότι η δική τους γλώσσα ομοιάζε της αρχαίας ενώ η «καθαρεύουσά» τους ήταν καλύτερη και από την αρχαία. Το Πανεπιστήμιο ήταν το λίκνο των αττικιστών, όπου η μανία τους με την αρχαιότητα δεν επέτρεπε στον απλό άνθρωπο να μορφωθεί. Τότε εμφανίστηκε ο Δημήτρης Βερναρδάκης, ένας φιλόλογος και λογοτέχνης που πίστευε ότι η γλώσσα έπρεπε να είναι απλή και κατανοητή και ότι ο λαός έπρεπε να λάβει παιδεία για να μην παραπλανάται από τους διάφορους πολιτικάντηδες. Πίστευε επίσης ότι οι Έλληνες τώρα που απελευθερώθηκαν και χτίζουν το μέλλον τους δεν θα έπρεπε να αντιγράφουν τους άλλους λαούς, αλλά να φτιάξουν «δικό τους πολιτισμό

³² Γ. Κορδάτος, *Ιστορία του Γλωσσικού μας Ζητήματος*, Αθήνα 1973, σ. 65-66

και πως η ζωντανή γλώσσα πρέπει να καλλιεργηθεί και να ανυψωθεί σε γραπτό όργανο, γιατί μ' αυτή μπορούμε να ερμηνεύσουμε τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς και να μελετήσουμε την ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας, κυρίως από τα βυζαντινά χρόνια και δώθε». Αντίπαλος του Βερναρδάκη στην Πανεπιστημιακή κοινότητα ήταν ο Κωνσταντίνος Κόντος, «φιλόλογος γερός, μα μυαλό στείρο» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κορδάτος. Ήταν αντιδραστικός και οι άλλοι αττικιστές ενώθηκαν μαζί του και τον έκαναν αρχηγό τους. Αυτοί είχαν και τους δικούς τους οπαδούς στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου «σχολή που στάθηκε στείρα και άγονη».

Ο Κόντος ως γνώστης της αττικής διαλέκτου όχι μόνο αναζητούσε να βρει τα «συντακτικά και γραμματικά λάθη στα γραπτά των άλλων, μα βάλθηκε να διορθώσει και την καθαρεύουσα που επικρατούσε στον γραπτό λόγο»³³.

Ο Κόντος εξέδωσε το 1882 το έργο του «Γλωσσικαί παρατηρήσεις αναφερόμεναι εις την νέαν ελληνικήν γλώσσαν» στο οποίο είχε 200 άσχετες μεταξύ τους παραγράφους όπου στηλίτευε τα όποια λάθη είχαν κάνει αυτοί που έγραφαν και μεταχειρίστηκαν την αττική διάλεκτο. Έτσι βάζει στο στόχαστρο τους συναδέλφους του Ασώπιο, Ιωάννου και Μαυροφρύδη («κατέστη μωρίας και αμαθείας ενδιαίτημα»), τον Κ. Οικονόμο, τον Σ. Βυζάντιο, τον Γεώργιο Χρυσοβέργη, τον Αλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβή, τον Κοραή, τον οποίο όμως τον αποδέχεται ως «εισηγητή» και ότι βοήθησε στο καθάρισμα της γλώσσας. Όμως θεωρεί ότι είναι «υπόξυλος σοφιστής» και «στωμύλος διδάσκαλος», «ούτε μάλα μεθοδικός εγένετο ούτε την φύσιν του ελληνισμού σαφώς κατενόησε, πολλάκις δε γράφων κατά τους αρχαίους εβαρβάρισε και εσολοίκισεν ή παντελώς απόβλητα παρέλαβε».

Επειδή στην γλώσσα του έθνους υπήρχε εισροή ξένων λέξεων, με αποτέλεσμα την εξαφάνιση των αξιόλογων δικών μας, ο Κόντος πίστευε ότι οι πνευματικοί άνθρωποι κύριο μέλημα τους «πρέπει να είναι της γλώσσας του έθνους η κάθαρσις και τελειώσις». Θεωρούσε λοιπόν ο Κόντος ότι είχε υποχρέωση ως σπουδαίος επιστήμονας και γνώστης να ερευνήσει «παντάπασιν αφροντιστούντας της περί την λέξιν ορθότητος πολλά δ' εισάγοντας εις τον έλληνα λόγον τερατώδη παντελώς και ουδέ σκυθικών στομάτων άξια».

Ο Κόντος αν και γνώριζε πολύ καλά την αττική διάλεκτο όντας καθηγητής

³³ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 122-127

Αρχαίας Ελληνικής, γνώριζε όμως και τη Δημοτική γλώσσα και πίστευε ότι «πολλώ δε τη αληθεία κάλλιον είναι ν' ασπάζηται τις τα κοινολεκτούμενα ή σπουδάζων περί τα χαριέστερα να σολοικίσει δυνότατα». Δεχόταν δε ότι η Δημοτική ως γλώσσα του απλού λαού είχε μια ένδεια και έτσι δεν ήταν αρκετή να καλύψει επιστημονικές και διοικητικές ανάγκες.

Επιπλέον ο Κόντος είχε εντοπίσει σφάλματα σοβαρά στους συναδέλφους του τα οποία θα μπορούσαν να «κόψουν» έναν φοιτητή που εξεταζόταν σε αντίστοιχο μάθημα του Πανεπιστημίου. Το βιβλίο του σίγουρα θα ήταν πάρα πολύ καλό για κάποιον που ερευνά την γλώσσα του έθνους, αλλά σίγουρα ούτε η γλώσσα που χρησιμοποιούσε ήταν η κατάλληλη, ούτε ο τρόπος επιβολής των αντιλήψεών του σχετικά με την βελτίωση της γλώσσας ώστε να ταυτιστεί με την αττική διάλεκτο- την οποία κατείχε- ήταν ο καταλληλότερος, κατακεραυνώνοντας όποιον δεν μιλούσε τα «σωστά αρχαία ελληνικά» όπως αυτός. Αυτό ακριβώς εννοεί ο Λ. Πολίτης όταν αναφερόμενος στον Κόντο έλεγε ότι: «ο Κόντος είναι μια περίεργη αναβίωση στον 19^ο αιώνα των αττικιστών της ύστερης αρχαιότητας». Ενστερνιζόταν την άποψη δε ο Κόντος ότι για να συναντηθούν σε κάποιο σημείο οι δύο γλώσσες θα έπρεπε να κάνει πίσω η Δημοτική και όχι η Καθαρεύουσα.

Ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης μιλώντας για τον Κόντο είχε πει τα εξής: «κηρύσσοντας τον καθαρισμό με μεγαλύτερη ελληνομάθεια, συνέπεια και επιμονή, έδειξε το απροχώρητο, όπου τόσο γρήγορα είχε οδηγήσει τ' όνειρο του γυρισμού, και έκαμε συνειδητότερη τη χρεοκοπία του».

Η απάντηση στο έργο του Κόντου «Γλωσσικαί παρατηρήσεις...» ήρθε δύο χρόνια αργότερα από τον Δημήτρη Βερναρδάκη με το έργο του «Ψευδαττικισμού έλεγχος ήτοι Κ. Σ. Κόντου γλωσσικών παρατηρήσεων αναφερόμενων εις την νέαν ελληνικήν γλώσσαν ανασκευή. Υπό ... (κυκλοφόρησε ανώνυμα, αλλά κανένας δεν αμφισβήτησε ότι τα έγραψε ο Βερναρδάκης). Μετατύπωσις εκ της επιφυλλίδος της Νέας Ημέρας. Εν Τεργέστη 1884)»³⁴. Ο Κόντος είχε μαθητή τον Βερναρδάκη. Εντούτοις ο τελευταίος στον «Ψευδοαττικισμού έλεγχο» κατακρίνει τον δάσκαλό του Κόντο και τους ομοίους του όχι άκριτα όμως, αλλά με σοβαρά επιχειρήματα ότι με τον «ψευδοαττικισμό» τους εμφάνιζαν μια γλώσσα «ζητούσα να φαίνεται αττικωτέρα και αυτών των Αττικών».

³⁴ Το γλωσσικό ζήτημα (συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 242-246

Ο Βερναρδάκης με το βιβλίο του αυτό πυροδότησε τις αντιδράσεις του Κόντου και των άλλων ομοϊδεατών του. Έτσι, αυτοί τον οδήγησαν σε απομάκρυνση- παραίτηση από τα καθήκοντά του ως καθηγητή αρχικά για 13 έτη (1869-1882) ενώ όταν επανήλθε, λίγους μήνες μετά αναγκάστηκε να αφήσει οριστικά την καθηγητική έδρα (1882).

Και επειδή το γαϊτανάκι των εντυπώσεων και των μομφών συνεχίζεται για το θέμα της γλώσσας, έρχεται μετά ο γλωσσολόγος Γεώργιος Χατζιδάκις ως «συνήγορος» του Κόντου και με το σύγγραμμά του: «Μελέτη επί της νέας Ελληνικής ή βάσανος του ελέγχου του ψευδοαττικισμού» (το 1884) ως αντίλογο στο έργο του Βερναρδάκη που βγήκε την ίδια χρονιά, τον «Ψευδοαττικισμού έλεγχο». Δύο χρόνια αργότερα (δηλαδή το 1886) εξέδωσε ο Χατζιδάκις το πόνημά του: «Γλωσσικών αποπημάτων αναίρεσις». Ο Χατζιδάκις με τη συμπάθεια που τρέφει στην Δημοτική και την συνδρομή του στη «μελέτη της νέας Ελληνικής» χαρακτηρίζεται από ηπιότητα και μετριοπάθεια³⁵.

Ο Κ. Θ. Δημαράς αναφερόμενος στον Χατζιδάκι γράφει: «...ότι υπερασπιζόμενος την καθαρεύουσα ζει ένα εσωτερικό δράμα, καθώς η γνώση του τον φέρνει προς την δημοτική, ακολουθεί τον Κοραή και έχει τεθεί ανεπιφύλακτα υπέρ της λαλουμένης γλώσσας, καταδικάζοντας την αρχαϊστική τάση και μάλιστα αποκαλώντας εθνική συμφορά το ενδεχόμενο να επανερχόταν σε χρήση η αρχαία». Μαθητής του Χατζιδάκι ήταν ο Τζάρτζανος ο οποίος του έτρεφε ιδιαίτερη εκτίμηση και του αφιέρωσε το «Συντακτικό της κοινής δημοτικής»³⁶.

Ο Μπαμπινιώτης γράφει για τον Κόντο και τον Βερναρδάκη: «Όπως αττικίζει ο μέγας Κόντος, όταν -σοφά πλην αττικικιστικά- ελέγχει την καθαρότητα των καθαρολόγων, για να ελεγχθεί με την σειρά του, έστω και λιγότερο επιτυχώς, από τον κατ' ανάγκην αττικίζοντα Δ. Βερναρδάκη, προκειμένου να αποδείξει τον Κόντο ψευδοαττικίζοντα ή ανάττικον!»³⁷.

Για τον δεύτερο γλωσσοαμύνητορα, τον Σπύρο Βάσση, γίνονται αναφορές στο βιβλίο του Γιάνη Κορδάτου στα εξής σημεία: Στα «Ευαγγελικά» που περιγράφει στο αντίστοιχο κεφάλαιο του βιβλίου του «Ιστορία του Γλωσσικού ζητήματος»

³⁵ Το γλωσσικό ζήτημα(συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 247

³⁶ Α. Φραγκουδάκη, ό. π., σ. 66-67

³⁷ Γ. Μπαμπινιώτης Συνοπτική Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, με εισαγωγή στην ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία, Αθήνα 1998, σ. 190

αναφέρει ότι: αρτηριοσκληρωτικοί Πανεπιστημιακοί όπως ο Μιστριώτης ο Βάσης και λοιποί επωφελήθηκαν των περιστάσεων για να στηλιτεύσουν το δημοτικισμό. Συνεπώς προέκυψαν τα «Ευαγγελικά».

Σε άλλη σελίδα παρακάτω ο Κορδάτος αναφέρει ότι: «η κρίσις του Σεβαστοπούλειου αγώνος υπό του εισηγητού Γεωργίου Μιστριώτου, Αθήνα 1908, την εισήγηση υπογράφουν και οι: Σπυρίδων. Βάσης και Γεώργιος. Ν. Χατζιδάκις».

Στο κεφάλαιο του βιβλίου του Κορδάτου «Το γλωσσικό στη Βουλή των Ελλήνων» είμαστε στη χρονική καμπή όπου έχουν προηγηθεί τα «Ευαγγελικά» και τα «Ορεστειακά». Το 1911 λοιπόν ο Μιστριώτης προσπαθεί πάλι να δημιουργήσει κλίμα πόλωσης με σκοπό να περάσει στο Σύνταγμα «ειδικό άρθρο» που να προασπίζει την καθαρεύουσα. Ο Βενιζέλος αν και έβλεπε με καλό μάτι τη δημοτική, έβρισκε αντίδραση από τους ανθρώπους του κόμματός του. Τελικά, ύστερα από διαπληκτισμούς, άσχημα λόγια και συζητήσεις επί συζητήσεων, ο Βενιζέλος έκανε πίσω και πέρασε τελικά «ειδικό άρθρο στο Σύνταγμα του 1911» υπέρ της καθαρεύουσας. Συνεπώς επίσημη γλώσσα του Κράτους-έλεγε το περίφημο άρθρο 107-θα ορίζεται αυτή με την οποία συντάσσεται το πολίτευμα και οι νόμοι του κράτους. Οποιαδήποτε παρέμβαση θα διώκεται ποινικά. Βουλευτές όπως ο Πατσουράκος, ο Ευστράτιος Κουλουμβάκης, ο Μιλτιάδης Μπουφίδης, ο Γόντικας, ο Γαλανός, ο Ι. Βέρροιος, ο Χ. Πατρέας και άλλοι, με ένα υβρεολόγιο κατά της γλώσσας του λαού και με την γνωστή «γλωσσοαμυντορική αδιαλλαξία» εξέφραζαν την άποψη ότι οι δημοτικιστές είναι «πουλημένοι στους ξένους και προδότες». Το αποτέλεσμα ήταν να συσταθεί «ειδική» Επιτροπή που θα ερευνούσε αν ευσταθούσαν αυτές οι καταγγελίες. Μαζί με όλους αυτούς έριχναν λάδι στη φωτιά και οι άνθρωποι των γραμμάτων, ο Μιστριώτης, ο Βάσης, ο Γαρδίκας καθώς και ο Γ. Χατζιδάκις, οι οποίοι όταν μιλούσαν στον τύπο της εποχής, εξαπέλυαν μύδρους κατά των δημοτικιστών³⁸.

Σημείωση: [Ο Κορδάτος γράφει το όνομά του Γιάνης με ένα (ν). Τον Χατζηδάκη τον γράφει με δύο (η)].

Για τον έτερο «γλωσσοαμύντορα» Βάση έχουμε να αναφέρουμε τα εξής: Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1852 και πέθανε στην Αθήνα το 1912. Ήταν καθηγητής φιλόλογος λατινικής γλώσσας.

³⁸ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ.143, σ. 163, σ. 173

Σπούδασε στην Αθήνα και ολοκλήρωσε το διδακτορικό του το 1876. Αφού πήρε υποτροφία συνέχισε τις σπουδές του στην Γερμανία (1878-1882). Το 1887 δέχτηκε τη θέση του καθηγητή της λατινικής φιλολογίας όπου έμεινε μέχρι το τέλος του. Ο Βάσης ήταν υπέρμαχος της καθαρεύουσας όπως και ο Κόντος και ο Μιστριώτης³⁹.

5.2. Οι συνθήκες που διαμόρφωσαν το έδαφος ώστε να φτάσουμε στα «Ευαγγελικά» και τα «Ορεστειακά»

Αν δούμε το ιστορικό πλαίσιο πριν τα «Ευαγγελικά» και τα «Ορεστειακά» διαφαίνονται τα γεγονότα και οι αλλαγές που συντελέστηκαν και οδήγησαν σε τέτοιας μορφής συγκρούσεις και κοινωνικές εντάσεις.

Ο αρχαισμός πρωτοσυναντάται στον Ευγένιο Βούλγαρη και χωρίζεται σε δύο περιόδους:

-Την προεπαναστατική περίοδο στα τελειώματα του 18^{ου} αιώνα και στις απαρχές του 19^{ου} αιώνα τότε που τα αρχαία ελληνικά γίνονται αντικείμενο θαυμασμού από τους Ευρωπαίους ως δείγμα πολιτισμού. Η Οθωμανική κυριαρχία «πνέει τα λούσθια» και το ελληνικό έθνος προετοιμάζει την ελευθερία του. Ταυτόχρονα αναζητά την διεκδίκηση μιας θέσης ανάμεσα στα σύγχρονα έθνη. Καθώς αναζητά την ταυτότητά του το έθνος, διαπιστώνουν οι πνευματικοί άνθρωποι της εποχής ότι αυτό θα ήταν δυνατό εφόσον η γλώσσα αποκτήσει μια ποιότητα. Και πώς θα γινόταν αυτό; Αν απαλλασσόταν από τις ξένες λέξεις που είχαν εισχωρήσει στην πορεία από τους ξένους εισβολείς που καταδυνάστευαν την χώρα εδώ και πολλά χρόνια. Επίσης η γλώσσα είχε κατακερματιστεί σε διαλέκτους και ντοπιολαλιές. Συνεπώς έπρεπε να ξαναγυρίσουμε στην γλώσσα των προγόνων μας για να υπάρχει μια ποιότητα και μια ιστορική συνέχεια.

-Την μετεπαναστατική εποχή τότε που υφίσταται μια τάση γενικότερης στροφής στα κλασικιστικά πρότυπα σε πολλούς τομείς. Το ελληνικό έθνος, ελεύθερο πλέον, θα αναζητήσει την θέση του μεταξύ των άλλων ελεύθερων χωρών. Το νεοσύστατο κράτος μαζί με όλα τα άλλα προβλήματα που αντιμετώπιζε είχε να διαχειριστεί και την αμφισβήτηση της ταυτότητας των Νεοελλήνων από το Jakob P. Fallmerayer το 1830, η οποία προκάλεσε έντονες αντιδράσεις σε διάφορα επίπεδα

³⁹ Βλ. λήμμα σύνταξης «Βάσης Σπυρίδων», στο: *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. 2 (1990), σ. 196

από ελληνικής πλευράς όπως αναφέρεται στο βιβλίο: «Το γλωσσικό ζήτημα»⁴⁰. (συλλογικός τόμος).

Ο Κορδάτος για τον Fallmerayer αναφέρει τα εξής γράφοντας με τον δικό ύφος και τον απλό αλλά εμπειριστατωμένο λόγο: «Μα και ένας άλλος σπουδαίος λόγος συντέλεσε στο να δυναμώσει ο λογιωτατισμός. Η δημοσίευση του πολύκροτου βιβλίου του Γερμανού σοφού Φαλμεράγιερ: «Ιστορία της χερσονήσου του Μοριά», που σ' αυτό αρνιότανε στους Νεοέλληνες κάθε φυλετική συγγένεια με τους αρχαίους Έλληνες απ' αφορμή που στην ομιλουμένη νεοελληνική γλώσσα υπήρχαν πολλές σλαβικές λέξεις και παντού, σ' όλη την Ελλάδα, πολλά σλαβικά τοπωνύμια. Τα συμπεράσματα του Φαλμεράγιερ για την φυλετική καταγωγή των Ρωμιών κατατάραξαν τους πολιτικούς και πνευματικούς ηγέτες του νέου κράτους. Στους Έλληνες, ένας σοφός Γερμανός με κύρος ευρωπαϊκό αμφισβητούσε το ελληνικό τους αίμα. Δεν ήταν μικρό πράμα μια τέτοια διδασκαλία και κατηγορία μαζί την εποχή εκείνη. Έπρεπε λοιπόν να διορθώσουν την γλώσσα τους. Να καταδικάσουν τη «μιξοβάρβαρον» να απαρνηθούν τις «υποθήκες» του Κοραή, να ξαναγυρίσουν προς την αρχαία»⁴¹.

Η γλώσσα των αρχαϊστών θα ήταν δυνατόν να ονομαστεί «Υπερκαθαρεύουσα» ή «Καθαρεύουσα με έντονο το αρχαϊστικό στοιχείο». Ωστόσο οι αρχαϊστές παρά τον αγώνα τους δεν μπόρεσαν να βρουν ανταπόκριση ούτε στα λαϊκά στρώματα ούτε στον κρατικό μηχανισμό αφού ο στόχος τους πρακτικά ήταν ανέφικτος (να μιλιέται η ζωντανή γλώσσα μέσα από μια πεθαμένη γλώσσα)⁴².

Ο Ψυχάρης στο βιβλίο της Φραγκουδάκη κάνοντας ίσως τον απολογισμό του λέει: «τους αρχαίους τους αισθάνεται προγόνους του, τους νιώθει δικούς του, οικείους του, «μιλάει» μαζί τους σαν τους παππούδες του, «καλοί μου πρόγονοι», κι εκείνοι τον αποκαλούν «παιδί τους» και τον συμβουλεύουν. Τους βλέπει ομοϊδεάτες του, τους αρχαίους που συναντάει στο λόφο της Ακρόπολης να παρακολουθούν την επικαιρότητα, να διαβάζουν εφημερίδες και βιβλία της εποχής του «Ταξιδιού» και να γελάνε με την καθαρεύουσα»⁴³.

⁴⁰ *Το γλωσσικό ζήτημα* (συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 199-200

⁴¹ Γ. Κορδάτος, ό. π., σ. 109

⁴² *Το γλωσσικό ζήτημα* (συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 203

⁴³ Α. Φραγκουδάκη, ό. π., σ. 129

5.3.«Τα Ευαγγελικά»

Στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους περιγράφονται τα εξής: Στις 7 Φεβρουαρίου 1899 στις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν νίκησε ο Γεώργιος Θεοτόκης με το κόμμα του στον απόηχο του Τρικούπη. Το φθινόπωρο ωστόσο του 1901 ήρθε ένα γεγονός απρόσμενο που έριξε τον Θεοτόκη από την κυβέρνηση. Το γεγονός αυτό ήταν τα «Ευαγγελικά» ή «Ευαγγελιακά» που συνέβη στις αρχές του Νοεμβρίου του 1901 και συντάραξε την Αθήνα έχοντας δυσάρεστες συνέπειες. Το όλο θέμα ξεκίνησε από μια μετάφραση των Ευαγγελίων.

Δύο μήνες πριν, εδάφια του Ευαγγελίου μεταφρασμένα από τον Αλέξανδρο Πάλλη στη δημοτική κοινοποιήθηκαν στην εφημερίδα «Ακρόπολις». Παλαιότερα δε και συγκεκριμένα το 1898, η βασίλισσα Όλγα (σύζυγος του Γεωργίου Α΄) πίστευε ότι αν τα Ευαγγέλια βρίσκονταν στην γλώσσα του λαού θα μπορούσαν να τα καταλάβουν οι απλοί άνθρωποι καλύτερα. Την πεποίθησή τους αυτή την κοινοποίησε στην ιδιαίτερα γραμματέα της Ιουλία Σωμάκη (μετέπειτα Ιουλία Ν. Καρόλου) που ήταν ανιψιά του καθηγητή Πανταζίδη και με την εποπτεία του ξεκίνησαν την μετάφραση⁴⁴.

[Να σημειώσουμε ότι ο Μιστριώτης είχε απαντήσει στον Πανταζίδη με έγγραφο (εν Αθήναις τη 20 Μαΐου 1877), επειδή κατέκρινε την έκδοσή του «Γοργίου του Πλάτωνος»].

Ο δε μητροπολίτης Προκόπιος, φιλικά προσκείμενος προς την βασίλισσα Όλγα, όταν ενημερώθηκε επί του θέματος αυτού δεν προέβαλλε αντιστάσεις, είτε γιατί δεν ήθελε να φέρει αντιρρήσεις, είτε γιατί δεν διέβλεπε τον αντίκτυπο της ενέργειας αυτής της βασίλισσας.

Με την ολοκλήρωση της μετάφρασης, το επόμενο βήμα της βασίλισσας ήταν να απευθυνθεί στο υπουργείο Παιδείας ζητώντας να επιτραπεί με εγκύκλιο του υπουργείου να κυκλοφορήσει πλέον ελεύθερα η μετάφραση. Το δε Υπουργείο κατέστη δυνατό να γίνει αυτό, μόνο εφόσον είχε δοθεί έγκριση συμφωνίας και από την Ιερά Σύνοδο. Κατόπιν αυτού, η βασίλισσα το Δεκέμβρη το 1898 έστειλε επιστολή στην Σύνοδο για να πάρει την έγκρισή της.

Το θέμα της μεταφράσεως άρχισε σταδιακά να διαρρέει και ξεκίνησαν οι αντιδράσεις από αυτούς που ήταν αντίθετοι, ενώ στις εφημερίδες η είδηση γέμιζε

⁴⁴ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 14 (1977), σ. 174

πρωτοσέλιδα. Αυτοί που ήταν πολέμιοι της μεταφράσεως πίστευαν ότι υπήρχε σκοπιμότητα υποκινούμενη από τους Σλάβους, που ήθελαν το ελληνικό έθνος σε διχασμό και αναταραχή έτσι ώστε μακροπρόθεσμα να επωφελούνταν οι Βούλγαροι παίρνοντας την Μακεδονία την οποία διεκδικούσαν σθεναρά από χρόνια. Συνέβαλε βέβαια και το γεγονός ότι η βασίλισσα ήταν ξένη, από Ρωσία, συνεπώς θεωρήθηκε ότι υπέθαλπε τον σλαβισμό εις βάρος του ελληνισμού.

Στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, απ' όπου αντλώ τις πληροφορίες που καταγράφω για τα «Ευαγγελικά», αναφέρεται το σημαντικό στοιχείο ότι τα κίνητρα της βασίλισσας ήταν πραγματικά αγνά και ξεκίνησαν από καλή πρόθεση, κι όχι από άλλους δόλιους και σκοτεινούς σκοπούς όπως προσπάθησαν να την εμπλέξουν στην συνέχεια.

Επανερχόμαστε στα γεγονότα και βλέπουμε ότι τον Μάρτη του 1899 η Ιερά Σύνοδος αρνείται την έγκριση στην βασίλισσα. Εκείνη πεισμώνει και αποστέλλει απανωτά κι άλλη επιστολή στη Σύνοδο ζητώντας να επανεξετάσει το ζήτημα. Οι πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως, Ιεροσολύμων και Αλεξάνδρειας ήταν σθεναρά αντίθετοι. Ο δε μητροπολίτης Αθηνών Προκόπιος, που ήταν πρόεδρος της Συνόδου, όχι μόνο ήταν γνώστης της κατάστασης αλλά δεν αναλάμβανε την ευθύνη να πείσει την βασίλισσα να μην εμμένει στις επιλογές της⁴⁵. Η μετάφραση του Ευαγγελίου του 1900 τυπώθηκε σε 100 αντίτυπα και προσφέρθηκε ευρέως και αφιλοκερδώς σε νοσοκομεία, σχολεία και στον απλό λαό.

Έτσι η εφημερίδα «Ακρόπολις» του οπαδού της δημοτικής Βλάση Γαβριηλίδη, η οποία από το 1888 κυκλοφορούσε με τη χρήση της γλώσσας που ήταν κατανοητή στον απλό λαό, ξεκίνησε από την Κυριακή 9 Σεπτεμβρίου 1901 να κυκλοφορεί σε συνέχειες το «Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο» σε μετάφραση του Αλέξανδρου Πάλλη μέχρι τις 20 Οκτωβρίου 1901 που σταμάτησε αιφνιδίως.

Στο βασικό άρθρο της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 1901 η εφημερίδα αναφέρει το γιατί έπρεπε να δημοσιευτεί η μετάφραση: «οι χριστιανοί είναι απαραίτητο να γνωρίζουν το Ευαγγέλιο, αλλά για να το γνωρίζουν πρέπει πρώτα να καταλαβαίνουν τι λέει. Έτσι μόνο θα οδηγούνταν στην εξύψωση του θρησκευτικού τους αισθήματος».

Στο άρθρο επίσης τονιζόταν ότι ο στόχος της βασίλισσας δεν επετεύχθη αφού η μετάφραση περιορίστηκε σε λίγα αντίτυπα, ενώ επαινέθηκε η απλή και

⁴⁵ *IEE*, τ. 14'(1977), σ. 174-176

κατανοητή γλώσσα που χρησιμοποίησε ο Πάλλης.

Πριν την μετάφραση του Αλέξανδρου Πάλλη είχε γίνει «παράφραση» του «Κατά Ματθαίον Ευαγγελίου» από το «θρησκευτικό σύλλογο Ανάπλασις», καθώς επίσης είχαν γίνει μεταφράσεις και από προτεστάντες. Έτσι κάθε προσπάθεια μετάφρασης του Ευαγγελίου φαινόταν ύποπτη και περίεργη για τους λόγους που γινόταν. Η εφημερίδα «Ακρόπολις» που κυκλοφόρησε στις 28/10/1901 έγραφε ότι παραλλαγές ευαγγελίων μοιράζονται παντού από κάθε λογής ανθρώπων.

Δημοσιευμένα πλέον με την μετάφραση τα χωρία του Ευαγγελίου στην εφημερίδα «Ακρόπολις» προκάλεσαν ποικίλες εκρήξεις στους χώρους της θρησκείας και στους χώρους των Πανεπιστημιακών σχολών της Θεολογικής, της Φιλοσοφικής και της Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης καταδίκασε την μετάφραση του Πάλλη. Η Θεολογική Σχολή στράφηκε κι αυτή εναντίον κάθε μετάφρασης, και πρότεινε στους καθηγητές Ιωάννη Μεσολωρά, Εμμανουήλ Ζολώτα, Ζήκο Ρώση να φτιάξουν υπόμνημα και να το καταθέσουν στην Ιερά Σύνοδο, σύμφωνα με το οποίο η Σχολή τασσόταν εναντίον κάθε μετάφρασεως των Γραφών.

Στις 7 Νοεμβρίου 1901 η Ιερά Σύνοδος κοινοποίησε απόφαση όπου «αποκρούει και αποδοκιμάζει και κατακρίνει ως βέβηλον πάσαν δια μεταφράσεως εις απλουστέραν ελληνικήν γλώσσαν αλλοίωσιν ή μεταβολήν του πρωτοτύπου κειμένου του Ιερού Ευαγγελίου, ου μόνον ως περιττήν, αλλά και ως έκθεσμον και συντελούσαν εις σκανδαλισμόν μεν των συνειδήσεων, στρέβλωσιν δε των θείων αυτού ευνοιών και διδαγμάτων». Επίσης τονίζεται η διαφορά των αντιλήψεων μεταξύ της Ιεράς Συνόδου και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, το οποίο δεν αντιτίθεται βασικά «μηδέ κατ' αυτών έτι των εις την νεωτέραν ελληνικήν μεταφράσεων».

Ο πρωτεργάτης της μετάφρασης του «Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο» ο Αλέξανδρος Πάλλης φυσικά δέχτηκε τα πυρά των αντιδραστικών στοιχείων και αποκόμισε βαρύτατους και ειρωνικούς χαρακτηρισμούς. Η εφημερίδα «Σκριπ» στις 29/10/1901 αναφέρει τον Πάλλη ως «ανόητο και αστείο αρνησίπατρη, γελοίο δήθεν φιλόλογο, διαφθορέα της Ιλιάδας, θρασύ έμπορο του λουλακίου που αποφάσισε να καπηλευτεί το Ιερό Ευαγγέλιο». Ταυτόχρονα αφήνει αιχμές κατά της βασίλισσας Όλγας για την κίνηση αυτής, της μετάφρασης του Ευαγγελίου. Γίνονται αναφορές «περί πανσλαβιστών εταιριών» οι οποίες απεχθάνονται την Ορθοδοξία μας, ενώ

τέλος «απειλεί τους μεταφραστές αλλά και την Ιερά Σύνοδο»⁴⁶.

Οφείλουμε να αναφέρουμε εδώ ότι ο Πάλλης είχε δεχθεί γλωσσικές επιρροές από τον Ψυχάρη. Ζούσε και δούλευε στην Αγγλία «στον εμπορικό οίκο των αδελφών Ράλλη ως διευθυντής». Θέλοντας να συμβάλλει στην μόρφωση των Ελλήνων και στην τόνωση της θρησκευτικότητάς τους μετέφρασε στη Δημοτική κάποια διαχρονικά έργα όπως την «Ιλιάδα» και την «Καινή Διαθήκη»⁴⁷.

Στις «σημειώσεις» της Άννας Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, στο κεφάλαιο: «Ευαγγελικά και Ορεσטיακά» αναφέρονται ότι οι όροι Ευαγγελι(α)κά και Ορεσטיακά έχουν φτιαχτεί μετά τα γνωστά γεγονότα, χωρίς όμως να είναι γνωστό επακριβώς πότε ξέσπασαν και ποιοι ήταν οι υπαίτιοι. Σημειώνουμε την εμφάνιση του όρου αντιευαγγελικός (Ακρόπολις 27/10/1901, σ.1, στ.1), που αναφέρεται στον κάθε πολέμιο της μετάφρασης του Ευαγγελίου στη Δημοτική.

[Σ.τ. Επιστημ. Επιμελητή: Ορθότερος θα ήταν ο όρος Ευαγγελιακά-με α-, αφού ο όρος πλάστηκε από τη λ. Ευαγγέλιο (πβ. νήπιο-νηπιακός, προνόμιο-προνομιακός, μυστήριο-μυστηριακός, κ.λπ.). Ωστόσο, στην ιστορία του γλωσσικού ζητήματος επικράτησε ο όρος Ευαγγελικά]»⁴⁸.

5.4. Διαδηλώσεις - Εξεγέρσεις

Αν και πολύ αργότερα ο Γεώργιος Σκληρός και ο Γιάνης Κορδάτος αναφέρουν ότι το «γλωσσικό είναι κοινωνικό ζήτημα» αυτό ακριβώς βλέπουμε να συμβαίνει μετά την μετάφραση του Ευαγγελίου όπου προκάλεσε αντιδράσεις στην κοινωνία και οδήγησε σε ταραχώδεις καταστάσεις.

Συγκεκριμένα, στις 8 Νοεμβρίου 1901, ξέσπασαν στην Αθήνα συμπλοκές λόγω της μετάφρασης του Ευαγγελίου. Αρχικά υπήρξαν όπως ήταν επόμενο αντιδράσεις από τους καθηγητές της Θεολογικής Σχολής που παρακίνησαν και ξεσήκωσαν και τους φοιτητές τους μιλώντας για «γελοιοποίηση των τιμαλφεστέρων του έθνους κειμηλίων». Οι εφημερίδες «Εμπρός», «Σκριπ», «Καιροί» κατηγορούσαν ευθέως τους δημοτικιστές ως «άθεους», «προδότες», «βέβηλους», «όργανα των Σλάβων». Διαδίδονταν κουβέντες «για δωροδοκίες με ρώσικα ρούβλια» που λόγω του αναβρασμού γίνονται πιστευτές. Όταν μαθεύτηκε δε ότι το Οικουμενικό

⁴⁶ Το γλωσσικό ζήτημα(συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 256-257

⁴⁷ Το γλωσσικό ζήτημα(συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 273(υποσημείωση 26)

⁴⁸ Το γλωσσικό ζήτημα(συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 271

Πατριαρχείο με αποστολή εγγράφου στην Ιερά Σύνοδο καταδίκασε την μετάφραση του ευαγγελίου, οι φοιτητές ξεσηκώθηκαν και στις 5,6,7 Νοεμβρίου του 1901 επισκεπτόμενοι τα γραφεία των εφημερίδων «Ακρόπολις» και «Άστυ» προκάλεσαν ζημιές, έσπασαν υαλοπίνακες και ταμπέλες της «Ακροπόλεως». Στα γεγονότα υπήρχε ξεκάθαρη συμμετοχή και της αντιπολίτευσης. Οι διαδηλωτές πετροβόλησαν αστυνομικούς και απευθυνόμενοι στο λαό τους κάλεσαν σε γενικό «συλλαλητήριο διαμαρτυρίας» στις 8 Νοεμβρίου 1901 στις δύο το μεσημέρι που θα γινόταν στους «Στύλους του Ολύμπιου Διός». Παράλληλα, απαίτησαν να αφοριστούν οι μεταφραστές ενώ σαφώς ήθελαν να «χτυπήσουν» και την στάση της βασίλισσας Όλγας. Στο συλλαλητήριο για να έχει απήχηση ζήτησαν τη συμμετοχή σωματείων-συντεχνιών από την Αθήνα και τον Πειραιά⁴⁹.

Οι εξαγριωμένοι φοιτητές στις 7/11/1909 δεν επέτρεψαν στον καθηγητή Γεώργιο Χατζιδάκι να ολοκληρώσει το μάθημά του στο Πανεπιστήμιο «αποκαλώντας τον ψυχαριστή και φίλο του Πάλλη» ενώ το βράδυ της 7/11/1901 και 8/11/1901 έγινε κατάληψη του Πανεπιστημίου από τους φοιτητές⁵⁰. Ακολούθησαν δραματικότερα γεγονότα καθώς στις 8 Νοεμβρίου 1901 σημειώθηκαν συγκρούσεις στην οδό Κοραή μεταξύ του ξεσηκωμένου πλήθους και των αστυνομικών όπου σκοτώθηκαν οκτώ άνθρωποι και τραυματίστηκαν σχεδόν τριάντα.

Ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης και ο Δημήτρης Γληνός ήταν τότε φοιτητές του Γεωργίου Μιστριώτη και είχαν λάβει μέρος στα γεγονότα. Στις 8 Νοεμβρίου του 1901 έγινε προσπάθεια να σκοτώσουν και τον πρωθυπουργό Γεώργιο Θεοτόκη κοντά στην οικία του στην οδό Πανεπιστημίου. Οι ταραξίες με ψήφισμά τους απαίτησαν τα διδάγματα των Ευαγγελίων να διατηρηθούν αυτούσια, η Ιερά Σύνοδος να αφορίσει τους μεταφραστές και να μαζευτούν όλα τα αντίγραφα για να μην διαδοθεί η μετάφραση αλλού.

Οι αναταράξεις οδήγησαν σε παραίτηση τον μητροπολίτη Αθηνών Προκόπιο (8 Νοεμβρίου 1901), ενώ ακολούθησαν παραιτήσεις του αρχηγού της Χωροφυλακής, του διευθυντή της Αστυνομίας και του πρωθυπουργού Θεοτόκη μαζί με την κυβέρνηση του στις 11 Νοεμβρίου 1901. Έπειτα οι φοιτητές κατέλαβαν και το Πανεπιστήμιο έως τις 12 Νοεμβρίου του 1901 γιατί φοβούνταν ότι η κυβέρνηση θα τους απαγόρευε την επαφή με το Πανεπιστήμιο. Αφού τελείωσε η κατάληψη

⁴⁹ Το γλωσσικό ζήτημα(συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 257

⁵⁰ Το γλωσσικό ζήτημα(συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 273 (υποσημείωση 31)

συστήθηκε μια ομάδα από φοιτητές που θα έλεγχαν κατά πόσο θα τηρούνταν τα αιτήματα των διαδηλωτών. Στις 18 Νοεμβρίου 1901 στη Νομική σχολή «μέλος της επιτροπής αναφέρει στην ομιλία του την ύπαρξη της Πανσλαβικής Εταιρίας, η οποία ζητά να καταφάγει τα ελληνικά σπλάχνα, τα οποία όμως επειδή περιέχουν δηλητήριο, θα κατασπαράξουν όσους βρίσκονται στο βορρά». Πραγματοποιείται καινούρια συνάθροιση φοιτητών στο Πανεπιστήμιο στις 5 Δεκεμβρίου 1901 όπου από τους 700 φοιτητές οι 200 εξ' αυτών δεν πίστευαν ότι το θέμα είχε τελειώσει. Η συγκέντρωση στις 6 Δεκεμβρίου 1901 είχε σχεδόν 100 άτομα, ενώ η συγκέντρωση στις 7 Δεκέμβρη 1901 είχε σχεδόν 300 άτομα. Μια μικρή μερίδα φοιτητών «οι λεγόμενοι πολεμικοί» ζητούσε την πραγματοποίηση και πάλι διαδήλωσης στις 9 Δεκεμβρίου 1901 στους Στύλους του Ολυμπίου Διός αλλά το αίτημα τους καταρρίφθηκε από τους «λεγόμενους ειρηνικούς». Ταυτόχρονα ο δήμαρχος Αθηναίων και οι συντεχνίες απέτρεψαν το λαό από τη συμμετοχή του. Στις 12 Δεκεμβρίου οι φοιτητές «οι πολεμικοί» που πίστευαν ότι το θέμα δεν είχε τερματιστεί ξαναέκαναν διαδήλωση στους Στύλους του Ολυμπίου Διός. Σ' αυτό πήραν μέρος σχεδόν 4000 άτομα, όπου αφότου έκαψαν μια μετάφραση, κατόπιν εξέδωσαν ψήφισμα με το οποίο απαιτούσαν να μαζευτούν όλες οι μεταφράσεις, να υπάρχουν αυστηρές κυρώσεις αν επαναληφθεί αντίστοιχη πράξη και να ανιχνευτούν οι υπεύθυνοι για τα αιματηρά επεισόδια στις 8 Νοεμβρίου του 1901. Έτσι, ο υπουργός «των εκκλησιαστικών θεμάτων» Αντώνιος Μομφεράτος με έγγραφο ζήτησε την απόσυρση πάντων μεταφράσεων, είτε αυτών που υπήρχαν, είτε αυτών που επρόκειτο να δημοσιευτούν εν ευθέτω χρόνο. Τέλος, κατοχυρώθηκε και νομικά η οποιαδήποτε παραποίηση του Ευαγγελίου με το άρθρο 2 του Συντάγματος του 1911⁵¹.

Αξίζει να αναφέρουμε από την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» κάποια συμπληρωματικά στοιχεία, πολύ χρήσιμα για την έρευνά μας. Την 8^η Νοεμβρίου 1901 που έγιναν διαδηλώσεις στο Πανεπιστήμιο συμμετείχαν εκτός των φοιτητών και εξωπανεπιστημιακοί. Εκτός από την αστυνομία που κλήθηκε να αντιμετωπίσει τα γεγονότα, συμμετείχε και «ναυτικό άγημα». Υπάρχουν διαφορές και στους νεκρούς και τους τραυματίες καθώς αναφέρονται τρεις φοιτητές και οκτώ πολίτες νεκροί και περίπου ογδόντα τραυματίες. Κατόπιν αυτών ο βασιλιάς για να ηρεμήσουν τα πράγματα απαίτησε την απομάκρυνση των «ναυτικών αγημάτων». Η αντιπολίτευση

⁵¹ Το γλωσσικό ζήτημα (συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 258-259

που ενώ ήθελε την αναστάτωση λόγω των γεγονότων και επιθυμούσε την αποπομπή της κυβέρνησης Θεοτόκη, δεν περίμενε τις διαστάσεις που πήραν τα γεγονότα. Είχε ωστόσο πετύχει να στραφεί το ενδιαφέρον από τις μεταφράσεις των Ευαγγελίων, στην «κυβέρνηση δολοφόνων».

Στις 10 Νοεμβρίου στη Βουλή ο Θεοτόκης, που είχε δεχτεί επίθεση δολοφονίας όταν είχαν ξεσπάσει οι διαδηλώσεις αλλά απέφυγε το κίνδυνο, δέχτηκε με νηφαλιότητα τις επιθέσεις της αντιπολίτευσης για τα όσα συνέβαιναν. Ο Θεοτόκης αν και πήρε ψήφο εμπιστοσύνης με 109 ψήφους σε σύνολο 203 την επομένη παραιτήθηκε. Κατ' αυτόν τον τρόπο έληξαν τα «Ευαγγελικά» που έφεραν και τον τερματισμό της «πρώτης πρωθυπουργίας» του Θεοτόκη⁵².

Ο Γιάνης Κορδάτος στο έργο του: «Ιστορία του γλωσσικού μας ζητήματος» αναφέρει συμπληρωματικά ότι όταν η βασίλισσα ζήτησε από τη γραμματέα της Ιουλία Σωμάκη να μεταφράσει το Ευαγγέλιο, συνέδραμε στο έργο και ο καθηγητής στη Ριζάρειο Σχολή Φιλ. Παπαδόπουλος όπου έκανε τις τελειωτικές διορθώσεις. Η μετάφραση τυπώθηκε σε 1000 αντίτυπα και διανεμήθηκε δωρεάν σε σχολεία και νοσοκομεία. Η βασίλισσα ωστόσο είχε διάφορους εχθρούς που προκαλούσαν πονοκέφαλο στους κύκλους των ανακτόρων με τις παρασκηνιακές και αντιδραστικές πράξεις τους. Όταν ξέσπασαν τα «Ευαγγελικά» μετά την υποκίνηση των καθηγητών Μιστριώτη, Βάση και άλλων, αναφέρουν κάποιες μυστικές πηγές ότι άλλες ήταν οι πραγματικές αιτίες που οδήγησαν στα αιματηρά αυτά γεγονότα. Οι φοιτητές δεν ξεσηκώθηκαν μόνο από πατριωτικό ενδιαφέρον αλλά υποκινήθηκαν από μερίδα του τύπου με τα πύρινα άρθρα που αναγραφόντουσαν, καθώς επίσης επηρεαζόντουσαν και από τα λόγια των καθηγητών τους που τους χειραγωγούσαν προς όφελός τους. Υπήρχε συνάμα η υποψία ότι ενδεχομένως είχαν εμπλακεί και κάποιοι ξένοι πράκτορες που είχαν εισχωρήσει στη χώρα.

Ξέρουμε από τις συκοφαντίες των εφημερίδων πως μόνο οι «μαλλιαροί» γίνονται «όργανα ξένων δακτύλων». Και όμως αυτή τη φορά, οι καημένοι οι «μαλλιαροί» ήταν ολότελα αθώοι. Τους κόλλησαν τη ρετσινιά των ρουβλίων με σατανικό τρόπο ενώ άλλοι έπαιρναν χιλιάρικα, για να βαφτίσουν τους «μαλλιαρούς» προδότες και όργανα ξένης προπαγάνδας. Υπάρχει πίσω από τα Ευαγγελικά μια σελίδα ιστορικά άγνωστη, παραμορφωμένη. Στη συνέχεια ο Κορδάτος σε

⁵² *IEE*, τ. 14 (1907), σ. 176

υποσημείωση παραπέμπει όποιον θέλει να διαβάσει και να μάθει περισσότερα στο βιβλίο του: «Δημοτικισμός και Λογιωτατισμός» σ.150-154⁵³.

Η εφημερίδα ΕΜΠΡΟΣ στο φύλλο 1806 που κυκλοφόρησε στις 6 Νοεμβρίου 1901 είχε τίτλο στην πρώτη σελίδα: «Η εξέγερσις των φοιτητών κατά της μεταφράσεως του Ευαγγελίου» όπου περιγράφεται ο αναβρασμός των φοιτητών καθώς φοβούνται ότι η μετάφραση του Πάλλη, ίσως φέρει στο μέλλον άλλες μεταφράσεις, από τον Παλαμά και ίσως και από τον Ψυχάρη⁵⁴.

Το φύλλο 1807 της εφημερίδας ΕΜΠΡΟΣ της επόμενης μέρας 7 Νοέμβρη 1901 έχει τίτλο: «Αι χθεσιναί επιθέσεις των φοιτητών, δια ροπάλου» και γράφει στην πρώτη στήλη χαρακτηριστικά: «Εκείνο το οποίον δεν εξήγειρε την Κυβέρνησιν και δεν εξύπνησε τον Άγιον Μητροπολίτην, τους μόνους αρμοδίους να θέσουν προ καιρού τέρμα εις την ελεεινήν ταύτην κωμωδίαν, το αναλαμβάνουσιν οι φοιτηταί του Πανεπιστημίου με τας ράβδους των και τας χείρας των και τας γρόνθους των»⁵⁵.

⁵³ Γ. Κορδάτου, *ό, π.* σ. 142-145

⁵⁴ Εφημερίδα ΕΜΠΡΟΣ αρ. φ. 1806, 6.11.1901, σ.1 «Η εξέγερσις των φοιτητών κατά της μεταφράσεως του Ευαγγελίου»

⁵⁵ Εφημερίδα ΕΜΠΡΟΣ αρ.φ.1807, 7.11.1901, σ.1. « Αι χθεσιναί επιθέσεις των φοιτητών δια ροπάλου»

ΣΤ' Κεφάλαιο

Η ανάμειξη του Μιστριώτη στα «Ορεστειακά» (1903)

6.1. Τα δραματικά γεγονότα

Τα «Ορεστειακά» ήταν τα γεγονότα τα οποία διαδραματίστηκαν στην Αθήνα από τις 16 έως τις 19 Νοεμβρίου του 1903 εξαιτίας της μεταφρασμένης στη Δημοτική «Ορέστειας», της τριλογίας του Αισχύλου, η οποία παρουσιάστηκε στο Βασιλικό Θέατρο από 1-8 Νοεμβρίου 1903 όταν ευρισκόμενος στο θρόνο ήταν ο βασιλιάς Γεώργιος Α'. Η αρχαία παράσταση ήταν η πρώτη που έγινε από τη δημιουργία του Βασιλικού θεάτρου (24/11/1901) και είχε μεγάλη επιτυχία. Μεταφραστής της «Ορέστειας» ήταν ο Γεώργιος Σωτηριάδης ο οποίος αργότερα κατέλαβε τη θέση του καθηγητή της Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Την σκηνοθετική επιμέλεια της αρχαίας παράστασης είχε ο Θωμάς Οικονόμου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στον συλλογικό τόμο «Το γλωσσικό ζήτημα» ο μεταφραστής Γεώργιος Σωτηριάδης «στηρίχτηκε, όσο αφορά τη δραματουργική επεξεργασία, στη μετάφραση του κειμένου του Αισχύλου στη Γερμανική από το Wilamowitz, όπως όμως είχε διασκευαστεί με πολλές περικοπές από το Schlenther για την παράσταση στο Burgtheater της Βιέννης».

Την πρώτη μέρα της παράστασης είχε μαζευτεί πολύς κόσμος. Αφού πραγματοποιήθηκαν οι επτά πρώτες παραστάσεις, οι «γλωσσαμύντορες» καθηγητές του Πανεπιστημίου με επικεφαλής τον Γεώργιο Μιστριώτη ξεσήκωσαν τους φοιτητές του τμήματος Φιλολογίας να χλευάσουν την τελευταία παράσταση της «Ορέστειας», όταν λήφθηκε η απόφαση να πραγματοποιηθεί η παράσταση. Επιπρόσθετα αποφάσισαν «να μην διδαχθεί πλέον, έστω και μετατρεπόμενη, η τριλογία του Αισχύλου».

Όμως στις 13 Νοεμβρίου 1903 βγήκε στον αέρα η είδηση ότι δύο μέρες αργότερα, δηλαδή στις 15 Νοεμβρίου, θα ξανανέβαινε η παράσταση «Ορέστεια». Ο Μιστριώτης, κάνοντας το μάθημά του στις 15 Νοεμβρίου του 1903 καταπιάστηκε πάλι με το ζήτημα της μετάφρασης και δήλωσε στους φοιτητές του ότι ο πρόεδρος της κυβέρνησης του προσάπτει ότι ξέφυγε «από τα καθηγητικά του καθήκοντα» ενώ τον κατηγορήσαν και «ως στασιαστή». Οι δε φοιτητές του φώναζαν «Κάτω η Κιχλιμπάρα!, κάτω ο Βαρυβροντίχτης» όπου «Κιχλιμπάρα» νοείται η Ηλέκτρα ενώ «Βαρυβροντίχτης» ο Δίας. Οι φοιτητές ζητώντας τον τερματισμό της παράστασης

ενθάρρυναν τους πολίτες να ξεσηκωθούν και να διαμαρτυρηθούν μαζί τους στις 16 Νοεμβρίου του 1903. Διατύπωναν δε τη θέση τους, όπως και τη θέση του καθηγητή τους Μιστριώτη, ότι τα αρχαία έργα θα έπρεπε να διδάσκονται μόνο στη γλώσσα που γράφτηκαν, ενώ οποιαδήποτε γλωσσική παρέμβαση ισοδυναμούσε με γελοιοποίηση των παρακαταθηκών των προγόνων μας.

Τελικά την νύχτα της 16 Νοεμβρίου 1903 και ενώ η παράσταση γινόταν κανονικά, οι ταραξίες φωνάζοντας: «Κάτω οι χυδαϊστές», «κάτω οι μαλλιαροί!», «κάτω οι πρησκοπόδηδες!», (έτσι ονόμαζαν οι δημοτικιστές τον Οιδίποδα), «κάτω οι προδότες!», «κάτω οι Σλάβοι!» ακόμα και «φωτιά στο Βασιλικό Θέατρο», προκάλεσαν επεισόδια στην οδό Σταδίου καταστρέφοντας τα προγράμματα της «Ορέστειας» καθώς αγωνίζονταν να διακόψουν το έργο. Ακολούθησαν έπειτα συγκρούσεις με αποτέλεσμα ένα νεκρό στα Χαντεία. Όμως η παράσταση τελικά ολοκληρώθηκε με την παρέμβαση ένοπλων ένστολων και στον εσωτερικό και στον εξωτερικό χώρο του Βασιλικού Θεάτρου. Η κυβέρνηση του Ράλλη έφτασε ακόμα και σε συλλήψεις, ανακρίσεις διευθυντών εφημερίδων και προφυλακίσεις όπως γράφει χαρακτηριστικά η Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη στα «Ευαγγελικά και Ορεστειακά». Και κλείνει το κεφάλαιο «Ορεστειακά» συνοψίζοντας ότι τα Ορεστειακά αποτελούν το αντίγραφο των «Ευαγγελικών» με πιο ήπιες ωστόσο συνέπειες.⁵⁶

Στις υποσημειώσεις της ερευνήτριας Άννας Αναστασιάδη-Συμεωνίδη που ακολουθούν καταγράφονται αξιόλογες πληροφορίες τις οποίες κρίνω σωστό να καταγράψω γιατί έχουν άμεση σχέση με τα γεγονότα που μελετάμε. Στην υποσημείωση με τον αριθμό **117** αναφέρεται η εξής χρήσιμη πληροφορία: προτού ξεκινήσει κάθε παράσταση η σπουδαία ηθοποιός Μαρίκα Κοτοπούλη, απεύθυνε ωδή προς τον Αισχύλο γραμμένη από τον Κωστή Παλαμά, ο οποίος τότε ήταν γραμματέας του Πανεπιστημίου. Φυσικά εξαπολύθηκαν επιθέσεις και εναντίον του μετά από αυτό. Στην υποσημείωση γίνεται αναφορά σε εφημερίδες και έτσι βλέπουμε ότι στην εφημερίδα «Ακρόπολις» (2/11/1903) υπάρχει άρθρο στην τελευταία σελίδα με τίτλο: «Το χαίρε της τραγωδίας». Στην εφημερίδα «Εμπρός» (3/11/1903) στο πρωτοσέλιδο γράφει: «ποιητής και λόγιος κατά συνθήκη, τον οποίο συντηρεί ο δημόσιος οίκτος». Η εφημερίδα «Εμπρός» (4/11/1903) πάλι στο πρωτοσέλιδο γράφει: «περίεργος

⁵⁶ Το γλωσσικό ζήτημα(συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 264-265

ποιητής, περιεργωτάτων στίχων, του οποίου η διατήρηση στο Πανεπιστήμιο αποτελεί άρνηση του σκοπού στον οποίο αποβλέπει το εθνικό αυτό ίδρυμα». Ο δε Μιστριώτης αναφερόμενος στην ωδή του Κωστή Παλαμά είπε τα εξής: «αν ο πτωχός Αισχύλος ήκουε των ωδών των χυδαϊστών ήθελε εμέσει». (Εμπρός 5/11/1901, σ.1, στ. 2).

Σύμφωνα με τον υπουργό Παιδείας τον Φαρμακόπουλο ο ύμνος προς τον Αισχύλο είναι «σαχλότατος». «Ούτε ιδέαι, ούτε καν αρμονικοί στίχοι τον απαρτίζουν. Δεν εννόησα απ' αυτόν απολύτως τίποτε» (Εμπρός 18/11/1903, σ.3, στ.4). Τέλος, αναφέρεται ότι οι φοιτητές απευθύνουν αίτημα στο βασιλιά «να τιμωρήσουν τους δημόσιους υπαλλήλους που με πολλούς τρόπους επιβουλεύονται την εθνική μας γλώσσα».

Στη σημείωση **123** δίνονται τα εξής στοιχεία: στις 7/11/1903 ο Μιστριώτης έδωσε διάλεξη στο Πανεπιστήμιο στην οποία εξαπολύει σφοδρή επίθεση κατά των δημοτικιστών. Στο λόγο του χρησιμοποιεί τον όρο «διγλωσσία» για να αναφερθεί τόσο στη διαφορά Δημοτικής-Καθαρεύουσας όσο και στη διαφορά χρηστικών επιπέδων. Η ομιλία αυτή ξεσήκωσε τους φοιτητές, οι οποίοι αποφάσισαν να ζητήσουν από τη διεύθυνση του Βασιλικού Θεάτρου τη διακοπή των παραστάσεων. (Ακρόπολις 10/11/1903 σ.1, στ. 5-6)

Στη σημείωση **130** αναγράφεται ότι σε μια σύναξη φοιτητών στην «Εταιρία των Φίλων του Λαού», μια και δεν επιτρεπόταν να συναθροίζονται στο χώρο του Πανεπιστημίου, οι δημοτικιστές ανακηρύχτηκαν «φρενοβλαβείς, ανάξιοι να καλούνται Έλληνες» ενώ λοιδορήθηκαν ότι αυτοί «έθεσαν χείραν βέβηλον επί του ιεροτέρου των κειμηλίων παντός Έλληνας, της γλώσσης μας, ήτις αποτελεί την εθνικήν ημών εύκλειαν». (Ακρόπολις 16/11/1903 σ.2, στ.4) Επίσης κακίζουν τους δημοτικιστές ότι δεν χρησιμοποιούσαν «την τρίτη κλίση» και έκλειναν «το καθήκον» του «καθήκον».

Σύμφωνα με τον Μιστριώτη, στην ίδια σημείωση την **130**, οι δημοτικιστές χρησιμοποιώντας και εντάσσοντας στην γλώσσα, ενετικές και τουρκικές λέξεις «πλάθουν κακόχη λεξίδια που φέρνουν εμετό». Επίσης χαρακτηρίζονται «ότι είναι ή παράφρονες ή προδότες της πατρίδας, αδαέστατοι που θέλησαν να αποδώσουν με τα λίγα λεξίδια της Δημόδου την πλουσιότατη και τολμηρότατη αισχύλεια γλώσσα (Εμπρός 10/11/1903, σ.1, στ. 6) ενώ τέλος πιστεύει ότι οι δημοτικιστές διασπούν την ενότητα της ελληνικής φυλής. (Ακρόπολις 10/11/1903, σ.2, στ.1)

Στη σημείωση **139** αναφέρεται ότι ο Μιστριώτης εκλήθη σε ανάκριση στις 17/12/1903 και απαγγέλθηκε εναντίον του κατηγορία επί υποκινήσει στάσεως.

(Εμπρός 18/12/1903, σ.1, στ.1) Η εφημερίδα σε κύριο άρθρο αντιτίθεται στην ενέργεια αυτή. Ο δε ανακριτής στήριξε την κατηγορία εναντίον του γηραιού καθηγητή Μιστριώτη στο ότι το βράδυ της 7/11/1903, μετά το λόγο του στο Πανεπιστήμιο, σε επιτροπή φοιτητών που τον επισκέφτηκε στο σπίτι του, λέγεται ότι είπε ότι είναι έτοιμος να φορέσει κόκκινη σκούφια και να τεθεί επικεφαλής των φοιτητών και μαζί να πάνε να κάψουν το Βασιλικό Θέατρο (Ακρόπολις 9/12/1903, σ.3, στ.6). Κατά την εφημερίδα Ακρόπολις(19/12/1903,σ.2,στ.3), τα λόγια αυτά τα διατύπωσε ο ίδιος Μιστριώτης στο διευθυντή της Αστυνομίας. Ο ίδιος σε δήλωση που έκανε στην εφημερίδα Ακρόπολις υποστήριξε ότι σε περίπτωση που η εθνική γλώσσα θα αντικατασταθεί από τη μιξοβάρβαρη: «αν τούτο συμβεί, εγώ αυτός θέλω θέσει πυρ εις καθίδρυμα όπερ θέλει προγυμνάσει τους Έλληνας εις την δουλείαν» (Ακρόπολις 10/12/1903, σ.2, στ.1)⁵⁷.

6.2.Μια άλλη άποψη

Και ενώ στην προηγούμενη πηγή (το γλωσσικό ζήτημα-Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων) είδαμε ότι τα «Ορεστειακά» ξέσπασαν εξαιτίας της μετάφρασης στη δημοτική της «Ορέστειας» θα δούμε τώρα τι γράφει η Άννα Φραγκουδάκη στο βιβλίο της: «Η γλώσσα και το Έθνος» για τα αντίστοιχα γεγονότα.

Αναφέρει η Φραγκουδάκη ότι οι εκπρόσωποι του καθαρευουσιανισμού χαρακτήριζαν την καθομιλουμένη απλή γλώσσα φτιαγμένη από «ακρωτηριάσματα και χυδαιότητες», από «βορβόρους βαρβαρικών λέξεων», «πτωχοτάτη και αναρμοδία», και επίσης «ούτω πτωχή, ώστε μόνο τους ανάγκας του σώματος» να μπορεί να εκφράσει. Τούτα διακήρυττε ο Γεώργιος Μιστριώτης στο: «Περί εννόμου αμύνης της εθνικής γλώσσας. Λόγος απαγγελθείς εν τη μεγάλη αιθούση του εθνικού Πανεπιστημίου».

Αυτή η εθνική απελπισία για την απώλεια της ελληνικής «αυθεντικότητας», εξαιτίας της χαμένης στους αιώνες ομοιότητας με το αθάνατο αρχαίο ελληνικό πνεύμα, εξηγεί και την αγριότητα των ταραχών και τους τριγμούς του κοινωνικού υποστρώματος. Φαινόμενα απολύτως ανεξήγητα με κάθε άλλη προσέγγιση, τα γεγονότα αυτά συμβολίζουν την ιδεολογία της εθνικής «καθαρότητας».

Συνεπώς η μετάφραση χωρίων της Καινής Διαθήκης στη γλώσσα του λαού

⁵⁷ Το γλωσσικό ζήτημα (συλλογικός τόμος) ό. π., σ. 277-279

από τον Αλέξανδρο Πάλλη και δημοσιευμένη στην εφημερίδα «Ακρόπολις» το Νοέμβριο του 1901 εγείρουν στην Αθήνα εξεγέρσεις με τραυματισμένους και νεκρούς. Μετά από δύο χρόνια το ανέβασμα της παράστασης της τριλογίας του Αισχύλου «Ορέστειας» μεταφρασμένη στην καθαρεύουσα (η Φραγκουδάκη παρατηρούμε ότι λέει στην «καθαρεύουσα») από τον Γ. Σωτηριάδη θα οδηγήσει πάλι σε επεισόδια. Σε καμία χώρα δεν έχουν ξεσπάσει από θέματα γλωσσικά τέτοια ζητήματα και μάλιστα με θύματα και να φτάνουν στο σημείο να ρίχνονται κυβερνήσεις. Η πέτρα του σκανδάλου και στα δύο σημαντικά γεγονότα στα «Ευαγγελικά» (1901) και στα «Ορεστειακά» (1903) δεν ήταν η «γλώσσα» καθαρά, αλλά η «μετάφραση». Τόσο ο Πάλλης όσο και ο Σωτηριάδης είχαν διαπράξει το τραγικό λάθος να αλλάξουν δια της μεταφράσεως το πρωτότυπο κείμενο. Πρόκειται για την εθνική ιδεολογία που βλέπει στη «μετάφραση» την απαξίωση της συνέχειας, που καταλαβαίνει τη «μετάφραση» ως άρνηση του ελληνικού στοιχείου, αποποίηση της ελληνικής ανθεκτικότητας με την απώλεια της αυθεντικότητας της γλώσσας.

Εξάλλου, όπως είναι πασιφανές, ο γλωσσικός διχασμός επί πολλά έτη επικεντρώθηκε στην «αυθεντικότητα» η οποία μπορεί και δίνει στην ελληνική γλώσσα το δικαίωμα να αξίζει τον τίτλο της εθνικής γλώσσας του ελληνικού κράτους.

Οι «καθαρευουσιάνοι» δέχονταν ως «αυθεντικό» την γλώσσα που έμοιαζε όσο το δυνατόν περισσότερο με την αρχαία ελληνική. Η ιστορία της γλώσσας, η αλλοίωση και η αλλαγή από τη συνέχεια και άρα ύπαρξη της γλώσσας, τη μετατρέπουν στα μάτια των καθαρευουσιάνων σε «ακρωτηριάσματα και χυδαιότητες» γιατί της αφαιρούν την αρχαιοελληνική ευγένεια και τη μυθική της «καθαρότητα».

Οι δημοτικιστές αντίθετα επικαλούνται την ιστορική αξία που είναι η συνέχεια της γλώσσας. Η ιστορική συνέχεια της ελληνικής είναι η μέγιστη απόδειξη, το γεγονός ότι μιλιέται η ελληνική γλώσσα για τόσους πολλούς αιώνες είναι το σπουδαιότερο και ιστορικό- άρα και αναμφισβήτητο- τεκμήριο της αυθεντικότητας. Με πηγή τη δαρβινική θεωρία της εξέλιξης οι δημοτικιστές επικαλούνται την πολιτισμική συνέχεια με ζωντανή απόδειξη τη συνέχεια της γλώσσας και πριν από τον Saussure θριαμβολογούν για το ατράνταχτο τεκμήριο της συνέχειας που είναι η αλλαγή και η αλλοίωση της γλώσσας. Ο Ψυχάρης γράφει στο «Ταξίδι του» ότι η γλώσσα μας η ρωμείκη είναι η συνέχεια της ελληνικής. Για να υπάρχει όμως συνέχεια, έπρεπε να αλλάξει και να εξελίσσεται. Εξάλλου μήτε η γλώσσα των

αρχαίων παρέμεινε στο πέρασμα των χρόνων εντελώς ίδια. Οι γλώσσες που δεν μεταβάλλονται είναι οι πεθαμένες, οι γλώσσες που άνθρωπος πια δεν τις μιλεί. Και συμπληρώνει ο Ψυχάρης ότι η αρχαία γλώσσα δε έχει εξαφανιστεί γιατί βρίσκεται στα λόγια των απλών ανθρώπων αυτής της χώρας. Οι δύο γλώσσες μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά καθώς η αρχική βοηθάει να κατανοήσουμε καλύτερα την νεώτερη ενώ με συμβολή της νεώτερης εμβαθύνουμε καλύτερα στο νόημα της αρχαίας.⁵⁸

Σύμφωνα με τον καθηγητή κύριο Αθανάσιο Χρήστου (στο βιβλίο Πέτρος Σωκράτης Κόκκαλης) στις απαρχές του 20^{ου} αιώνα κάποιες ακόμα περιοχές της Ελλάδας αναστέναζαν ακόμα κάτω από το βάρος του οθωμανικού ζυγού. Ο Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908) βρισκόταν σε εξέλιξη και ενώ υπήρχε αστάθεια στο πολιτικό σκηνικό και οι κυβερνήσεις εναλλάσσονταν στην εξουσία, ωστόσο κατάφεραν να βελτιώσουν σταδιακά την εικόνα της χώρας προς τα έξω. Παράλληλα η εκδήλωση των «Ευαγγελικών» το 1901 και των «Ορεστειακών» το 1903 καταδεικνύουν ότι γλωσσικό θέμα αρχίζει να αποτελεί ένα πολύ βασικό θέμα που απαιτεί άμεσα λύση.

Συνεπώς θα λέγαμε ότι ο καταγιγιστικός ρυθμός της γλωσσικής διαμάχης συμπαρασύρει εξελίξεις και στον πολιτικό χώρο με αντίκτυπο και στην κοινωνική πραγματικότητα της χώρας.

Στα «Ευαγγελιακά» συμμετείχε και ο Δημήτρης Γληνός όντας δευτεροετής φοιτητής της Φιλοσοφικής σχολής. Ο Γληνός ενώ αρχικά ήταν πολέμιος της δημοτικής, στη συνέχεια άλλαξε στρατόπεδο και έγινε υποστηρικτής της δημοτικής και αριστερός στις πολιτικές πεποιθήσεις του. Ο ίδιος έλεγε για το γεγονός αυτό: «η ζωή μου είναι πορεία προς τα αριστερά, μια διαδρομή από το Μιστριώτη στον Λένιν».

Σαφώς εδώ θα πρέπει να προσθέσουμε ότι στις κινητοποιήσεις των «Ευαγγελιακών» και των «Ορεστειακών» συμμετείχε και ο φιλόλογος γυμνασιάρχης Σωκράτης Δ. Κόκκαλης. Αυτό μπορούμε να το αποδώσουμε στην ομοιότητα των απόψεων του Κόκκαλη με τις αντίστοιχες του Γεωργίου Μιστριώτη που ήταν επικεφαλής και «σημαιοφόρος της γλώσσας» εναντίον των δημοτικιστών. Από την άλλη υπήρχαν έκδηλα και αντιβασιλικά φρονήματα που εκπορεύονταν από τις

⁵⁸ Α. Φραγκουδάκη, *ό. π.*, σ. 131-133

ιδεολογικές καταβολές της οικογένειας Κόκκαλη από τα μέσα ήδη του 19^{ου} αιώνα.⁵⁹

Κάπως έτσι αρκετά αναλυτικά, αναφερθήκαμε στο γλωσσικό ζήτημα και τα γεγονότα που άφησαν ισχυρό αντίκτυπο με τις αντιδράσεις, τη βία, τις ανεξέλεγκτες καταστάσεις που έλαβαν χώρα και δίχασαν για άλλη μια φορά το πολύπαθο αυτό έθνος. Τώρα ας δούμε και κάποια συμπληρωματικά στοιχεία.

Στα χρόνια του μαχητικού δημοτικισμού (1888-1917) έντονη δραστηριότητα ανέπτυξε ο Ψυχάρης. Είχε «ξυμμαχητές» τον Αλέξανδρο Πάλλη, τον Αργύρη Εφταλιώτη, τον Κωστή Παλαμά, τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη (1883-1959), τον Αλέξανδρο Δελμούζο (1880-1956), τον Δημήτρη Γληνό (1882-1943) κ. α.

Η απαρχή του 20^{ου} αιώνα σηματοδοτείται από γλωσσικές διαμάχες ενώ ταυτόχρονα διαδραματίζονται σπουδαία εθνικά γεγονότα, όπως ο ελληνοτουρκικός πόλεμος και η εθνική συμφορά του 1897. Στο πολιτικό σκηνικό σπουδαία προσωπικότητα είναι ο Ελευθέριος Βενιζέλος (1864-1936), του οποίου οι αποφάσεις καθορίζουν και την τύχη του γλωσσικού θέματος.

Σαρωτικές αλλαγές έρχονται ωστόσο κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Αυτό συντελείται με τρία ουσιαστικά γεγονότα: την πρόβλεψη περί επίσημης γλώσσας στο Σύνταγμα του 1911, την ίδρυση του Εκπαιδευτικού Ομίλου του 1912 και τη γλωσσο-εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917 με την εισαγωγή (για πρώτη φορά!) της διδασκαλίας της δημοτικής στις τάξεις του δημοτικού σχολείου.

Η κυβέρνηση Βενιζέλου θέλοντας να ηρεμήσει τον αναβρασμό που επικρατούσε λόγω της γλωσσικής διαμάχης και να ασχοληθεί μετέπειτα απερίσπαστη με τα εθνικά μας θέματα, προτείνει στο Σύνταγμα του 1911 την απλή καθαρεύουσα ως επίσημη γλώσσα: «επίσημος γλώσσα του κράτους είναι εκείνη εις την οποίαν συντάσσονται το πολίτευμα και της ελληνικής εκκλησίας τα κείμενα. Πάσα προς παραφθοράν αυτής επέμβασις απαγορεύεται». Ένα πράγμα είναι σίγουρο ότι αν η κυβέρνηση Βενιζέλου δεν είχε επιβάλλει έτσι απότομα και βιαστικά την επικράτηση της νεοελληνικής ως επίσημης γλώσσας το 1916, θα ταλάνιζε για μεγάλο χρονικό διάστημα τη χώρα στο μέλλον η διαμάχη ανάμεσα στους δημοτικιστές και τους καθαρευσιάνους-αρχαιστές.⁶⁰

⁵⁹ Θ. Χρήστου, *Πέτρος Σωκράτους Κόκκαλης (1896-1962), Ο αστός, επαναστάτης ιατρός. Από τον αντιβενιζελισμό στον λενινισμό*, Αθήνα 2019, σ. 173-174

⁶⁰ Γ. Μπαμπινιώτη, *Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας, με εισαγωγή στην ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία*, Αθήνα 1998, σ. 196-197 και σ. 207

ΤΑ «ΟΡΕΣΤΕΙΑΚΑ» 1903

«Οι φοιτητές αναστατώνονται γιατί το Εθνικό θέατρο επαναλαμβάνει τις παραστάσεις της «Ορέστειας» στη δημοτική για τις οποίες είχαν κιάλας διαμαρτυρηθεί σε προηγούμενες εκδηλώσεις.

[15 Νοεμβρίου 1903: ο καθηγητής Γ. Μιστριώτης προς τους φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής, πριν από το μάθημα του]

-Κύριοι, ειπόν τινές ότι εξήλθον των καθηκόντων μου. (αναφέρεται στα σχόλια που έγιναν για την ανάμειξη του στα Ευαγγελιακά και τα πρώτα Ορεστειακά). Τούτο βεβαίως δεν είναι αληθές, καθόσον εγώ δεν είμαι ανατόμος, αλλά καθηγητής των ελληνικών γραμμάτων, υπέρ των οποίων αόκνως οφείλω να εργασθώ. Εάν το έθνος νομίζει ότι οι υπάλληλοι καλώς μισθοδοτούνται, εγώ παραιτούμαι, κι ας έλθει ο Παλαμάς να διδάξει (ο Κωστής Παλαμάς, Γενικός Γραμματέας του Πανεπιστημίου, ήταν ένας από τους κύριους στόχους των υποστηρικτών της εθνικής γλώσσας).

-Ο κ. Πρόεδρος της κυβερνήσεως [...] μοι συνέστησε να ενθυμηθώ ότι είμαι καθηγητής. Ναι. Το ενθυμούμαι ότι είμαι καθηγητής, αλλ' ενθυμούμαι εν ταυτώ ότι είμαι και Έλλην!...(χειροκροτήματα). Είμαι Έλλην οικογενειάρχης και έχω μικράν περιουσίαν την οποίαν είμαι έτοιμος να χάσω χάριν υψηλοτέρου ιερού σκοπού. Δεν θα αναγκασθώ βεβαίως να λέγω το «πρωτόκολλον», «διφτέρι» και την «εταιρίαν», «παρέαν».

-Κάτω η Κιχλιμπάρα (Ηλέκτρα) φωνάζουν οι φοιτηταί.

-Κάτω ο Βαρυβροντίχτης. (Ζευς).

-Πάντες οι λαοί(εξακολουθεί ο κ. Μιστριώτη,) έχουν δύο υποστάσεις δια των οποίων διατηρούσι το είναι των, την Θρησκείαν και την Γλώσσαν, και εάν προσπαθήσουν να διαφθείρουν την ετέραν εξ αυτών, [...] ημείς οφείλομεν νομοταγέστατα να διαμαρτυρηθώμεν, χωρίς να δοθεί αιτία να μας θεωρήσουν αναξίους, και διαβάλουν ούτω τα ελληνικά συμφέροντα. Εν τέλει σας συνιστώ σοβαρότατα και αποχίν από παντός κινήματος το οποίον δύναται να επιφέρει και δημιουργήσει ταραχάς».

ΕΠΡΑΞΑ ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΜΟΥ

«Συνέντευξη με τον καθηγητή Γεώργιο Μιστριώτη όταν άρχισε η διαδικασία για τη δίωξή του σχετικά με το ρόλο του στα «Ορεστειακά». (18 Δεκεμβρίου 1903)

Ο σεβαστός καθηγητής ον είδομεν την νύκτα, ιδού τι μου είπε σχετικώς με

την κατ' αυτού δικαστικήν καταδίωξιν:

-Σήμερον μετά μεσημβρίαν ο ανακριτής προσεκάλεσέ με εις την ανάκρισιν και απήγγειλέ μοι κατηγορητήριον στάσως κατά των καθεστώτων.

Ελυπήθην ότι δεν εκλήθησαν ίνα απολογηθώσιν οι υπονομεύοντες την εθνικήν γλώσσαν, οι διασπώντες την ενότητά του όλου ελληνικού γένους και οι καθαιρούντες την υπεροχήν αυτού εν τη Ελληνική Χερσονήσω[...].

Πολλοί λαοί εδουλώθησαν αλλά δεν απέβαλον την γλώσσαν αυτών. Το ελληνικόν όμως γένος κινδυνεύει να απολέση και αυτήν την ύπαρξιν του ένεκα ολίγων ανθρώπων οίτινες ονομάζουσιν εαυτούς δημοτικιστάς. Οι δημόται όμως αγνοούσι την γλώσσαν αυτών και αποκρούοσι τας υπ' αυτών πλαττομένας λέξεις.

Τους χυδαϊστάς τούτους δύναται τις να διαιρέσει εις δύο τάξεις, εξ ων η μεν ταπεινότερα απαρτίζεται εξ αμαθών νεανίσκων, η δε ανωτέρα πράττει τούτο εκ συμφερόντων.[...]

Ούτοι εισήγαγον την χυδαϊάν γλώσσαν εις τα ανάκτορα (αναφέρεται, προφανώς στην ανάμιξη της Βασίλισσας Όλγας στα σχετικά με τη μετάφραση του Ευαγγελίου. Σημειώνεται δε πως ο Μιστριώτης είχε διατυπώσει αντιρρήσεις όταν διορίσθηκε διδάσκαλος του Διαδόχου ο Ιωάννης Πανταζίδης) εις την δημοσίαν εκπαίδευσιν, εις την ποίησιν, και επειράθησαν ίνα εισαγάγωσιν αυτήν εις την εκκλησίαν. Εάν εσιώπων ήθελον διαπράξει έγκλημα προς το Έθνος και την Ιστορίαν αυτού.[...]

Ενταύθα το εμόν καθήκον έληξεν: ο διευθυντής όμως της αστυνομίας παρεκάλεσέ με ίνα πείσω τους φοιτητάς όπως μη παρεμβάλλωσι προσκόμματα εις την διδασκαλίαν της Ορεστείας:Τούτο έπραξα μετ' ευσυνειδησίας και επαινώ την ευγενή του Πανεπιστημίου νεολαϊάν ήτις επείσθη εις τους λόγους μου.[...]

Οπωσδήποτε έχων πλήρη την συνείδησιν ότι εξεπλήρωσα ιερόν καθήκον προς την πατρίδα μου αφήνω εις το έθνος και εις την δικαιοσύνην να πράξωσιν ό,τι ωφέλιμον και δίκαιον νομίζουσι».⁶¹.

⁶¹ Α. Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε. Η ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης και γλώσσας*, Αθήνα 2017, (ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ), τ. Β', 1895-1967, σ. 35-38

Z' Κεφάλαιο

Η συμβολή του Μιστριώτη στο Ελληνικό Θέατρο

7.1. Μιστριώτης και Αρσάκειο

Ο Μιστριώτης όπως προανέφερα υπήρξε πρόεδρος διαφόρων συλλόγων. Έτσι διετέλεσε πρόεδρος και της «Εταιρείας προς διδασκαλίαν των Αρχαίων Ελληνικών Δραμάτων» που ιδρύθηκε το 1895.

Ο Γεώργιος Μιστριώτης υπήρξε συνάμα αντιπρόσωπος του Δ.Σ. της «Φιλοεκπαιδευτικής Εταιρείας». Την εποχή αυτή έκανε το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών σε μαθήτριες του Αρσακείου. Έτσι στο πνεύμα αυτό, δίδασκε και τις αρχαίες τραγωδίες από το πρωτότυπο κείμενο. Συνεπώς πίστευε ότι η φήμη της αρχαιότητας θα μπορούσε να επανέλθει στο προσκήνιο αν αναδεικνυόταν μέσα από το σύγχρονο θέατρο. Έτσι, όταν ανακαλύφθηκαν τα δύο αρχαία θέατρα στους πρόποδες της Ακρόπολης το 1850-1860, δηλαδή το θέατρο του Διονύσου και το Ωδείο του Ηρώδη του Αττικού πίστεψε ότι το όνειρό του θα γινόταν επιτέλους πραγματικότητα. Εκείνο το χρονικό διάστημα και ένας άλλος διανοούμενος ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, πάλευε να ξαναχρησιμοποιηθούν τα αρχαία θέατρα και να γίνει ορατή η συνεισφορά τους στα καλλιτεχνικά δρώμενα της Αθήνας. Όμως αυτός που κατάφερε να επαναφέρει την λειτουργία των αρχαίων θεάτρων και να κάνει παραστάσεις στην αυθεντική γλώσσα των αρχαίων ήταν ο καθηγητής Γεώργιος Μιστριώτης. Όταν έγιναν οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες κατάφερε ο Μιστριώτης και ανέβασε παραστάσεις με ηθοποιούς φοιτητές του. Μέσω αυτών των παραστάσεων άρχισε να αναβιώνει το αρχαίο δράμα του 20^{ου} αιώνα. Ο Μιστριώτης επίσης θέσπισε την ύπαρξη μουσικής για την ηχητική κάλυψη των αρχαίων παραστάσεων

Υπάρχει η μαρτυρία μιας κοπέλας του Αρσακείου, της Βασιλικής Μπόγα όπου το 1910 υποδύθηκε τον Οδυσσέα σε τραγωδία που παίχτηκε με την καθοδήγηση και την επίβλεψη του Γ. Μιστριώτη. Εμφανίζεται σχετική φωτογραφία ντοκουμέντο, που αναγράφεται αφιέρωση της μαθήτριας προς τον καθηγητή της όπου τον αποκαλεί ως «πνευματική της μητέρα» την 27^η/2/1910.

Διασώθηκε και άλλη φωτογραφία από Αρσακειάδες που συμμετείχαν στην παράσταση της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή όπου αποθανατίζονται σε ένα μπαλκόνι με τον καθηγητή της μουσικής Ορέστη Κοντογιάννη. Μπορούμε να διακρίνουμε ξεκάθαρα ότι και ο χορός των γερόντων απαρτίζεται από τις νεαρές .σπουδάστριες.

Η καινοτομία του Γεωργίου Μιστριώτη στο ελληνικό θέατρο να βάζει γυναίκες να υποδυθούν τους γυναικείους ρόλους των αρχαίων δραμάτων ήταν πολύ πρωτοποριακή και συντέλεσε στο να μη θεωρείται ντροπιαστικό το να ασκεί κάποια γυναίκα το επάγγελμα της ηθοποιού.

Ο Μιστριώτης το 1901 υπήρξε μέλος της «Φιλεκπαιδευτικής Εταιρίας» και όταν πραγματοποιήθηκαν οι εκλογές την ίδια χρονιά έγινε αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου όπου έμεινε στην θέση αυτή έως το 1908. Όσα έτη υπηρετούσε στο Αρσάκειο μέλημά του ήταν η «καλύτερη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας». Τα κορίτσια που φοιτούσαν στο Αρσάκειο, λόγω της εκπαίδευσης που έπαιρναν στο σχολείο τους ήταν εξαιρετικά εξοικειωμένες με την ανάγνωση και την απαγγελία αρχαίων κειμένων, πράγμα που ήταν απαραίτητο στοιχείο για τις παραστάσεις που πραγματοποιούσε ο καθηγητής τους.

Η ιδέα του Μιστριώτη να ανεβάζει παραστάσεις στο πρωτότυπο κείμενο φαίνεται ότι είχε αποδοχή γιατί στα επόμενα χρόνια και άλλοι καθηγητές όπως ο Γ. Γαρδίκας ακολούθησαν το παράδειγμά του. Έγινε τελικά θα λέγαμε θεσμός για την «Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία» που κράτησε σχεδόν ολόκληρο τον 20^ο αιώνα.

Όταν εκτυλίχτηκαν τον Νοέμβριο του 1903 τα γνωστά μας «Ορεστειακά», με τις συνακόλουθες συνέπειες ο Γεώργιος Μιστριώτης απευθύνθηκε στον πρωθυπουργό Δημήτριο Ράλλη απαιτώντας να παρουσιαστεί το αρχαίο έργο όπως ήταν στο πρωτότυπο χωρίς καμία γλωσσική αλλαγή. Ο Ράλλης δεν δέχτηκε την παρέμβασή του και έτσι η πρεμιέρα έγινε κανονικά όπως είχε οριστεί αρχικά την 1^η Νοεμβρίου του 1903. Την Αθήνα Παλλάδα υποδυόταν η γνωστή Μαρίκα Κοτοπούλη. Η κορυφαία ηθοποιός πριν την έναρξη της τραγωδίας είχε εκφωνήσει το ποίημα του Κωστή Παλαμά: «Χαίρε της Τραγωδίας». Την άλλη μέρα της παράστασης η εφημερίδα «Καιροί» έλεγε για την Κοτοπούλη ότι επρόκειτο για την «ηθοποιό του μέλλοντος».

Λίγες μέρες αργότερα μετά το γενικότερο ξέσπασμα και την κοινωνική αντίδραση που προκλήθηκε, ο Μιστριώτης οργισμένος και δυσαρεστημένος αναφέρει ότι μετά από αυτά είναι διατεθειμένος να παρατηθεί από την έδρα του και να έλθει ο Παλαμάς να την καταλάβει⁶².

⁶² Π. Ατσαβέ, «Ο Γεώργιος Μιστριώτης και η διδασκαλία του αρχαίου δράματος στο πρωτότυπο από Αρσακειάδες», στην ιστοσελίδα: *history.arsakeio* 9.4.2019, διαθέσιμο στο: <https://history.arsakeio>

7.2. Σύγχρονες Επιστημονικές Προσεγγίσεις

Το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα οι αρχαίες παραστάσεις γίνονταν είτε από πρωτοβουλίες της φοιτητικής νεολαίας, είτε από κάποιους ανθρώπους που βρίσκονταν κοντά στον βασιλιά. Η Ιταλίδα ηθοποιός Αδελαΐδα Ριστόρι το 1865 είχε παίξει στην Αθήνα την «Ευρωπαϊά Μήδεια» του Λεγκουβέ και τη «Φαίδρα» του Ρακίνα. Έτσι αφού έγινε η αρχή, παραδειγματίστηκαν και οι δικοί μας και άρχισαν να παίζονται αρχαίες παραστάσεις άλλοτε μεταφρασμένες και άλλοτε από το αυτούσιο αρχαίο κείμενο. Διασκευές των αρχαίων ελληνικών τραγωδιών είχαν γίνει πριν αλλά και μετά από Ευρωπαίους θεατρικούς συγγραφείς.

Οι παραστάσεις συνήθως ανέβαιναν προς τιμήν εορτασμών ή άλλων σπουδαίων γεγονότων που λάμβαναν χώρα στα ανάκτορα του παλατιού. Οι προσπάθειες να ανεβαίνουν αρχαίες παραστάσεις στην αρχική τους μορφή, αν και ήταν λίγες, είχαν ως στόχο την εποχή αυτή την ανάσταση του περίφημου αρχαιοελληνικού ιδεώδους, το οποίο θα συντελούσε στην διαμόρφωση μιας σύγχρονης εθνικής ταυτότητας. Συνεπώς, το ανέβασμα του «Φιλοκτήτη» το 1887 και της «Αντιγόνης» το 1888, κατέδειξαν μια σοβαρή προσπάθεια σύνδεσης των νεώτερων Ελλήνων με το παρελθόν τους. Ευχής έργο ήταν ακόμη ότι μετά τις επιτυχίες ανασκαφές των αρχαιολόγων βρέθηκαν το θέατρο του Διονύσου και το Ωδείο του Ηρώδου του Αττικού, ενισχύοντας αυτήν την τάση σύνδεσης με το ένδοξο παρελθόν των Ελλήνων..

Το Πανεπιστήμιο εκείνη ακριβώς την εποχή μεταβάλλεται στο βασικό συντελεστή αυτής της αναγέννησης. Ένας σπουδαστής της Ιατρικής Σχολής ονόματι Αντώνιος Βαρβέρης, διοργανώνει το ανέβασμα αρχαίων παραστάσεων ερασιτεχνικής φύσεως με συμπαραστάτη και αρωγό του το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Όμως, στα μισά της δεκαετίας του 1890, θα πάρει σειρά ο εθνικιστής και αρχαιολάτρης Γεώργιος Μιστριώτης. Σε μια φάση ανάτασης του εθνικοπατριωτικού συναισθήματος που συνέβη μετά την ανάθεση της πρώτης αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, ύστερα από διάστημα δεκαπέντε σχεδόν αιώνων, στην χώρα που τους δημιούργησε, ο Μιστριώτης θα ιδρύσει την «Εταιρεία υπέρ της διδασκαλίας αρχαίων δραμάτων» που πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 1895, όπως αναφέρουν οι σχετικές εφημερίδες

της εποχής: «Νέα Εφημερίς», «Παλιγγενεσία», «Πρωία» και «Επιθεώρησις». Το όνομα της εταιρείας αρχικά είχε σχεδιαστεί να είναι «Σοφοκλής» αλλά τελικά υπερίσχυσε η «Εταιρεία υπέρ της Διδασκαλίας αρχαίων γραμμάτων» όπως αναφέρουν οι εφημερίδες «Ακρόπολις» και «Εστία» στις 5 Δεκεμβρίου 1895. Ο άνθρωπος που πίστευε στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων στον τόπο που γεννήθηκαν ήταν ο Γάλλος βαρόνος Πιέρ ντε Κουμπερτέν. Ο Μιστριώτης δράττει την ευκαιρία να προτείνει να διανθιστούν οι αγώνες με κάποια πολιτιστικά δρώμενα ξεκινώντας από το ανέβασμα της παράστασης «Αντιγόνης» του Σοφοκλή. Το χαρούμενο κλίμα που προσλαμβάνουν οι αγώνες, καθώς ήταν ένα τόσο σπουδαίο συμβάν όχι μόνο τοπικού αλλά και διεθνούς χαρακτήρα, ο σημαιοστολισμός και ο καλλωπισμός της Αθήνας, ο ερχομός ξένων συμμετεχόντων αλλά και θεατών στους αγώνες έδωσαν στους Έλληνες τη χαρά της προβολής της χώρας στους ξένους και επεσήμαναν την ανάγκη τους να επιδείξουν τη συνέχεια του κλασικού ελληνικού πολιτισμού. Αξίζει να πούμε ότι όταν ο Ψυχάρης κυκλοφόρησε το «Ταξίδι» το 1888 και ο Ροΐδης τα «Είδωλα» το 1893 ήρθε ως απάντηση το σαρωτικό ξέσπασμα των «Ευαγγελικών» το 1901 και των «Ορεστειακών» το 1903.

Φανατικός αρχαιολάτρης ο Γεώργιος Μιστριώτης, ο εμπνευστής και ιδρυτής της «Εταιρείας» από το 1896 έως το 1906 και για δέκα σχεδόν χρόνια θα παρουσιάσει κάποια από τα πιο γνωστά αρχαία ελληνικά δράματα στην πρωτότυπη γλώσσα φυσικά με απώτερο σκοπό του την καθιέρωση της αρχαϊζουσας στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος Έτσι διατυπώνει την άποψη ότι: «Το θέατρον δεν είναι τόπος χυδαίων ηδονών, απολαύσεων και διαφθοράς, αλλά το μέγιστον του έθνους σχολεῖον».

Μπορεί κάποιος να κατανοήσει τις πατριδοκεντρικές αντιλήψεις του Μιστριώτη αν τις δει σε συνάφεια με τις καταβολές του. Με καταγωγή από την Αρκαδία και με έναν γονιό που βοήθησε στον αγώνα κατά του τουρκικού ζυγού, ο Μιστριώτης ανατράφηκε και γαλουχήθηκε με τις αφηγήσεις των κατορθωμάτων των ηρώων του 1821. Αφού ολοκλήρωσε τις πανεπιστημιακές σπουδές του στην Κλασική Φιλολογία του Πανεπιστημίου Αθηνών ακολούθησε κύκλος σπουδών στη Γερμανία όπου εκεί δέχτηκε επιρροές από σημαντικούς επιστήμονες της Γερμανίας, φιλόλογους και αρχαιολόγους, όπως ο Philipp August Bockh, ο Heymann (ή Hermann) Steinthal, ο Moritz Haupt και ο George Curtious. Οπότε ο Μιστριώτης θα σκεφτεί να ανεβάσει την «Αντιγόνη» παίρνοντας ως ηθοποιούς τους φοιτητές του, τους απόφοιτους του Πανεπιστημίου ακόμα και καθηγητές των άλλων σχολών,

διάφορους ερασιτέχνες και άλλους ομοϊδεάτες του. Η αναβίωση των αρχαίων δραμάτων στον πρωτότυπο λόγο στη δεκαετία του 1880 αυξάνεται στο εξωτερικό. Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους: είτε γιατί υφίσταται ένας έντονος φιλελληνισμός στις αγγλοσαξονικές βασικά χώρες, είτε για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς λόγους. Έτσι σε πανεπιστήμια και κολέγια στην Οξφόρδη, στο Κέιμπριτζ, στο Μπράντφιλντ και στο Χάρβαρντ ανεβαίνουν αρχαίες παραστάσεις από το πρωτότυπο κείμενο.

Η μουσική επένδυση της Αντιγόνης γινόταν από τον Μέντελσον Μπαλτόλδι έως τότε. Τώρα πια όμως αυτό δεν βοηθάει το όραμα του Μιστριώτη. Γι' αυτό αναλαμβάνει τη μελοποίηση των χορικών της Αντιγόνης ο καθηγητής της εκκλησιαστικής μουσικής και σημαντικός ιεροψάλτης Ιωάννης Σακελλαρίδης. Ο Σακελλαρίδης που ήταν μαθητής του Μιστριώτη στην φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, διέθετε γερμανική παιδεία. Έλαβε τα πρώτα μαθήματα μουσικής από τον πατέρα του Θεοφάνη Σακελλαρίδη που ήταν ιερωμένος. Μετέπειτα διδάχτηκε από τον μουσικοδιδάσκαλο Ιούλιο Ένιγκ.

Η άποψη του Σακελλαρίδη ήταν πως τόσο οι βυζαντινοί ύμνοι όσο και τα δημοτικά τραγούδια αποτελούσαν τη συνέχεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Η μελοποίηση συνεπώς της «Αντιγόνης» δομήθηκε πάνω στο αρχαίο μετρικό σύστημα των μακρών και βραχέων συλλαβών και με προσαρμογή του μουσικού ρυθμού στον ποιητικό, όπως αυτός έχει διασωθεί στους βυζαντινούς ύμνους και στη δημοτική μουσική. Συνεπώς τα χορικά της «Αντιγόνης» μετέφεραν νοερά τους θεατές και ταυτόχρονα ακροατές της παράστασης στα χρόνια των αξεπέραστων τραγωδιών και στους μακρινούς ήχους των χρόνων εκείνων.

Κι αφού το θέμα της γλώσσας και της μουσικής είχε ουσιαστικά τακτοποιηθεί, ο Μιστριώτης στρέφει το ενδιαφέρον του στον χώρο όπου θα παιζόταν η παράσταση. Προτιμούσε να ανέβει η Αντιγόνη είτε στο αρχαίο θέατρο του Διονύσου είτε στο θέατρο του Ηρώδου του Αττικού. Επειδή όμως και τα δύο αυτά θέατρα απαιτούσαν επιδιορθώσεις το οικονομικό κόστος ήταν μεγάλο. Υπήρξε στο μεταξύ μια ιδέα: η διασκευή της Σφενδόνης του Σταδίου ώστε να προσομοιάζει σε σκηνή αρχαίου θεάτρου ώστε να πετύχουν διπλό αποτέλεσμα, να γίνει η παράσταση αλλά και οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Τελικά πάρθηκε η απόφαση η παράσταση να ανέβει στο Δημοτικό θέατρο της πρωτεύουσας που ήταν ευρωπαϊκών προδιαγραφών, βασικά γερμανικού τύπου, φτιαγμένο κατά τα πρότυπα κτιρίων νεοκλασικιστικής αρχιτεκτονικής από τον γνωστό Ερνέστο Τσίλλερ.

Εν κατακλείδι ο αγώνας του Μιστριώτη σε σχέση με τις αρχαίες

παραστάσεις, είναι μία ακόμα προσπάθεια αναβάθμισης της εθνικής συνείδησης με στήριγμα τον πολιτισμό των αρχαίων ημών προγόνων, που τελικά αποδείχτηκε ανεδαιφικός και ουτοπικός, ειδικά ύστερα από την ήττα του πολέμου των «τριάντα ημερών του 1897».⁶³

⁶³ Πανεπιστήμιο Πατρών –Τμήμα Θεατρικών Σπουδών: «Το αρχαίο ελληνικό θέατρο και η πρόσληψή του», Πρακτικά του Δ΄ Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου, Πάτρα 2015-Κωνσταντίνα Γεωργιάδη: «Προσπάθειες εδραίωσης του αρχαϊσμού στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η Αντιγόνη του 1896 και ο Γεώργιος Μιστριώτης»

Η' Κεφάλαιο

Κρίσεις και σχόλια αναφορικά με τον Γεώργιο Μιστριώτη

«Θα διήτε που μια μέρα θα καταντήσει ντροπή να γράφουμε την καθαρέβουσα [...]. Η καθαρέβουσα θα κρύφεται και θα τραβιέται, και θα φοβάται μην διούν την δική της την ανοησία» (Γιάννης Ψυχάρης, Το Ταξίδι μου)⁶⁴.

Το «Ταξίδι μου» του Γιάννη Ψυχάρη αποτέλεσε τη βάση του δημοτικισμού καθώς ο εμπνευστής του οραματιζόταν μια Ελλάδα με διευρυμένα σύνορα και «ένα έθνος με καινούρια ιστορία», «δική της ιστορία» για την οποία να μπορεί να καυχείται κι όχι μόνο να καμαρώνει για την ιστορία των προκατόχων αυτής της χώρας. Δείτε τα άλλα έθνη της Ευρώπης, αναφέρει ο Ψυχάρης, όσο σπουδαίοι κι αν ήταν οι πρόγονοί τους, εγκατέλειψαν την προηγούμενη ιστορία τους και έφτιαξαν νέα, ολότελα δική τους.

Επιπρόσθετα, επισημαίνει ο Ψυχάρης, ότι ακόμα άνδρες δε γίναμε γιατί χρειαζόμαστε τους παλαιότερους να μας κρατάνε από το χέρι και να μας κατευθύνουν.

Την ανάγκη να αποκτήσουμε εθνική συνείδηση μέσα από την σύνδεση με το παρελθόν την καυτηριάζει λέγοντας πως θα «καταντήσει ο χαμός μας» και καλεί την Ελλάδα να «γίνει έθνος αυτεξούσιο» επιδιώκοντας να ωριμάσουμε, να βαδίζουμε με τα δικά μας τα πόδια, να συλλογιστούμε με το κεφάλι μας, να βλέπουμε με τα δικά μας μάτια και να μιλούμε δική μας γλώσσα. Προτρέπει επομένως τους συμπατριώτες του αν θέλουν να προσιδιάζουν με τους προγόνους τους, να προσπαθήσουν να γίνουν σαν κι αυτούς ώστε να γίνουν εκείνοι οι «πρόγονοι των επόμενων γενεών».

Όλο προσπαθούμε να κάνουμε σαν εκείνους. Σε αυτό όμως που δεν τους έχουμε ομοιάσει ήταν ότι εκείνοι προγόνους δεν είχαν! « Εμείς, δε θα αξιωθούμε ποτές και μας μια μέρα προγόνους άλλοι να μας λένε» γράφει χαρακτηριστικά.

Σε άλλο σημείο του «Ταξιδιού του» ο Ψυχάρης τονίζει την επιτακτική ανάγκη να ελευθερωθεί το μέρος της πατρίδας που είναι ακόμα υποδουλωμένο και καταγράφει ότι ένα έθνος απαιτεί δύο πράγματα για να μπορέσει να διευρυνθεί: παιδεία και στρατεύματα. Καυτηριάζει τον βερμπαλισμό που δεν προσφέρει κάτι επί της ουσίας, βάζοντας στο στόχαστρο αυτούς που «λογαριάζουν πότε θα πάρουν την

⁶⁴ Α. Φραγκουδάκη ό. π., σ. 88

Πόλη, μετρούν πόσες δοτικές κατορθώνουν κάθε μέρα να πουν ή να γράψουν[...].Καθαρίζουν την γλώσσα. Ωστόσο κλαιν τα νησιά και δε βαστά η καρδιά σου να τα ακούς».

Επικρίνει επίσης ο Ψυχάρης αυτούς που ενώ θα έπρεπε να διώχνουν τους «ξένους» ώστε να διευρυνθούν τα σύνορα της χώρας, αυτοί ασχολούνται με το να διώχνουν «ξένες λέξεις». Διαμαρτύρεται επίσης λέγοντας ότι δεν συμπαθεί καθόλου τους πολυλογάδες που δεν έχουν να πουν κάτι επί της ουσίας και απλά φωνασκούν, τους απεχθάνεται. Επικροτεί την εργασία κι όχι τα λόγια και τη φασαρία.

Η άποψη του Ψυχάρη είναι ότι το γλωσσικό θέμα έφτασε να αποτελεί πολιτικό θέμα. Θεωρεί ότι η Γλώσσα και Πατρίδα είναι το ίδιο πράγμα, επειδή το να αγωνίζεται κάποιος για την πατρίδα του και για την εθνική του τη γλώσσα, ένας είναι ο αγώνας που οφείλει να κάνει.

Ενώ στην αντίπερα όχθη «οι δημοτικισταί δεν είναι Έλληνες!» θα φωνάζει με οργή το 1911 ο Γεώργιος Μιστριώτης «εν τη μεγάλη αιθούση του Εθνικού Πανεπιστημίου» καθώς προσπαθούσε να περάσει στο Σύνταγμα άρθρο για την προστασία της καθαρεύουσας. Ο Μιστριώτης θα μιλήσει για αγώνα να κατακερματιστεί το ελληνικό έθνος και θα αποκαλέσει τη Δημώδη γλώσσα ανάμεσα σε άλλα ως και «γλώσσα δουλική».⁶⁵

Για να ηρεμήσουν τα πράγματα αφού η γλωσσική διαμάχη είχε πάρει άσχημη τροπή με τα «Ευαγγελικά» και τα «Ορεστειακά», ο Βενιζέλος προχωράει σε μια συμβιβαστική λύση. Επικρατεί εν τέλει ως επίσημη γλώσσα του κράτους η καθαρεύουσα στο Σύνταγμα του 1911.⁶⁶

Ο Γιάνης Κορδάτος στον πρόλογο του βιβλίου του: «Ιστορία του Γλωσσικού Ζητήματος» επισημαίνει τους χαρακτηρισμούς «προδότες, μαλλιαροί, άθεοι» που επισυνάπτει ο «επιστημονικός όχλος» σ' αυτούς που συμβαδίζουν με τη γλώσσα του λαού, τη δημώδη. Αναφέρεται επίσης στην εισήγηση του καθηγητή Μιστριώτη στο «Σεβαστοπούλειο διαγωνισμό» το 1908, όπου ειπώθηκε μέσα στην Πανεπιστημιακή αίθουσα δια στόματος Μιστριώτη ότι «η καθαρεύουσα είναι σωστό τηλεβόλο και με αυτό θα βομβαρδίζονται οι εχθροί του γένους». Με διάθεση ειρωνείας ο Κορδάτος μας προκαλεί να ανακαλύψουμε: «πως ο παρακείμενος, οι δοτικές, οι μέσοι αόριστοι και οι υπερσυντέλικοι μαζί με την ευκτική είναι σωστά τηλεβόλα για την

⁶⁵ Α Φραγκουδάκη, ό. π., σ. 127-129

⁶⁶ Α.Φραγκουδάκη, ό. π., σ. 133

καλλιτέρευσιν και προστασίαν της γλώσσης». Αγανακτισμένος αναφωνεί: «σε αυτό το κατόνημα της πατριδοκαπηλίας μας φτάσανε οι μεγάλοι του Πανεπιστημίου μας δάσκαλοι».

Λίγο παρακάτω στον πρόλογο διατυπώνει την άποψη ότι «ο σημερινός καθαρευσιανισμός ήταν πριν λίγο λογιωτατισμός .Κι ο λογιωτατισμός είχε κι αυτός τους δικούς του Χατζηδάκηδες και Μιστριώτηδες. Πιστή αντιγραφή μάλιστα».

Και αναρωτιέται ο Κορδάτος γιατί αυτό το θέμα, το γλωσσικό να υφίσταται πάνω από μια εικοσαετία και να μην είχε αντιμετωπιστεί τόσα χρόνια που ταλανίζει τη χώρα. Κατά τη γνώμη του αν το θέμα ήταν το εάν το «ύδωρ» θα 'πρεπε να λέγεται «νερό» και ο «πατήρ» «πατέρας» θα είχε διευθετηθεί από την εποχή του Αδαμάντιου Κοραή .Προφανώς κάτω από το δίλημμα «καθομιλουμένη» ή «αρχαία» που υφίστατο παλαιότερα και το δίλημμα «δημοτική» ή «καθαρεύουσα» που διαφωνούσαν οι νεώτεροι, υπάρχουν άλλες αντιλήψεις που «ευνοούν ή βλάπτουν ορισμένες κοινωνικές ομάδες και τάξεις».⁶⁷

Ο Ιωάννης Βηλαράς (1771-1823) αν και έζησε πριν τον Μιστριώτη, γιατρός και ποιητής υπήρξε πολύ μπροστά στο θέμα της γλώσσας. Άνθρωπος με καινοτόμες ιδέες, πίστευε πως για να πάει μπροστά το έθνος χρειαζόταν να καλλιεργηθεί η λαϊκή γλώσσα. Καταλογίζει στους λόγιους ότι με το να χαρακτηρίζουν τη λαϊκή γλώσσα ως «χυδαία, βάρβαρο και λειψή» το μόνο που καταφέρνουν είναι να παραδέχονται πως «έχουν μυαλά χυδαία, βάρβαρα και λειψά». Όπως λέει ο Κορδάτος, τους αρχαϊστές, τους συγυρίζει καλά όπως φαίνεται παρακάτω:

«Δεν είναι ντροπή μας να κατατυραννάει το γένος μας (η αρχαΐζουσα) κοντά δύο χιλιάδες χρόνια; Και να το κατασταίνει, καθώς και το κατέστησε, αμαθέστατο; Και τους γραμματισμένους τους κουτούς και αναίσθητους, καθώς τους βλέπουμε ολοένα, οι οποίοι δεν ξοδιάζουν τον καιρό τους σ' άλλο, παρά να μαθαίνουν μια γλώσσα ψεύτικη, την κοινή, και να αγωνίζονται να την καταστήσουν σαν την απεθαμένη αττική και χάνοντας τον πολύτιμον καιρό σε τούτες τις ανοησίες και τρέλες δεν κατόρθωσαν τίποτε και αφήκαν και τα μυαλά τους άδεια από επιστήμες και αναγκαίες γνώσεις του κόσμου και κατόνησαν αερόμυαλοι. Και γιατί; Επειδή στοχάζονται ότι το γένος μας γλώσσα δεν έχει και αυτοί έμαθαν το σκέλεθρο και θέλουν τη γλώσσα όπου έχει το γένος, την οποίαν τη στοχάζονται χυδαία και

⁶⁷ Γ. Κορδάτου, ό .π., σ. 7-8

χαλασμένη, να τη μπολιάσουν με τα στεγνάδια και τα ξεράδια του σκελέθρου τους για να μην χυδαΐζει. Και το μπόλιασμα τούτο πως αγωνίζονται να το κάμουν; Άκουσε!. Κολνάν από ένα-ν- στον πάτο της λέξης για να γένει αττικό απαρέμφατο, καθώς γ ρ ά ψ ε ι ν[...]

Όταν κάθε ελληγόπουλο ταλαιπωρείται για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα να μάθει τη φυσική γλώσσα... κι αυτός (ο δάσκαλος) αντί να του δείξει τα γράμματα και τα ψηφία της γλώσσας του, του δείχνει τα ψηφία και τα γράμματα μιας άλλης γλώσσας ψεύτικης, καθώς και γραμματικής και του επισημαίνει πως με αυτήν την γραμματική θα μάθει την πραγματική και σωστή γλώσσα, επειδή αυτή που έμαθε είναι γλώσσα χυδαία, βάρβαρη και χαλασμένη⁶⁸.

Ο Γεώργιος Μιστριώτης στα πλαίσια πάντα της γλωσσικής διαμάχης είχε έρθει σε αντιπαράθεση με αρκετούς πνευματικούς ανθρώπους της εποχής του. Ας μην ξεχνάμε τις διαφωνίες του με τον Κωστή Παλαμά όπου έκαναν τον Μιστριώτη να αναφωνήσει το περιβόητο: «...εγώ παραιτούμαι κι ας έλθει ο Παλαμάς να διδάξει».

Ο Μιστριώτης λογιζόταν ως ο βασικός υποκινητής των «γλωσσικών αγώνων» στις αρχές του αιώνα. Από αυτόν πιθανότατα προέκυψαν οι κατηγορίες για τα ρούβλια, η πανσλαβιστική προπαγάνδα, κ. λ. π. Στην Έκθεση της εξεταστικής επιτροπής της Βουλής για την γλωσσική διαμάχη (17 Δεκεμβρίου 1911) αναγράφονται τα παρακάτω: «Οι περί προδοτών υπαινιγμοί και τα ξενικά ρούβλια απομένουσιν υποκειμενικάί όλως πεποιθήσεις του κ. Μιστριώτου, του οποίου δεν αμφισβητούμεν την ειλικρίνειαν αλλά δεν λησμονούμεν και τον φανατισμόν και την φιλολογικήν εχθρότητα προς τους αντιφρονούντας».⁶⁹.

Οι διαφωνίες και οι αντικρουόμενες απόψεις δεν ήταν αποκλειστικό φαινόμενο της προσωπικότητας του Μιστριώτη. Ο Αθανάσιος Ψαλλίδας σύμφωνα με τα γραφόμενα του Κορδάτου, αντιπαθούσε τον Κοραή και με τρόπο άφηγε να του ξεφεύγουν λόγια, καθόλου κολακευτικά, για τον «σοφόν» του Παρισιού. Ο δε Κοραής τώρα «με την δική του πέννα έσταζε φαρμάκι». Τον Κοδρικά τον αποκάλεσε «ΤουρκοΑθηναίο», επειδή καταγόταν από την Αθήνα. Παρομοίως τους τίτλους του Κοδρικά «Καγκελάριος, δραγουμάνος κ. λ. π.» τους ειρωνεύτηκε όσο ήταν δυνατόν.

Ο Π. Σούττος, θεωρώντας ότι όντως υφίσταται το γεγονός να επανέλθει η αρχαία γλώσσα φτιάχνει «ειδικό φυλλάδιο για να ψάλλει τα γλωσσικά επινίκια των

⁶⁸ Γ. Κορδάτου, ό.π., σ. 80-81

⁶⁹ Α. Δημαράς, ό.π., σ. κ ή

αρχαϊστών και να στηλιτεύσει μαζί μερικούς αδιόρθωτους Κορμιστές».

Ο καθηγητής Κ. Ασώπιος με τη σειρά του αντέδρασε κι αυτός και έγραψε ολόκληρο βιβλίο στο οποίο κατακεραυνώνει την «ψευδοαττικιστική γλωσσομανία» του Σούτσου και των ομοϊδεατών του⁷⁰.

Αυτά είναι ελάχιστα παραδείγματα αντιπαραθέσεων καθώς για πολλά χρόνια η ελληνική πανεπιστημιακή κοινότητα και κατ' επέκτασιν η κοινωνία ταλανιζόταν από αγώνες υπερίσχυσης των γλωσσικών τάσεων.

Όπως περιγράφει ο Κορδάτος εκείνη την εποχή το ελληνικό κράτος δεν βιάδιζε σωστά. Παρόλο που υπήρξε μια μικρή οικονομική ανάπτυξη της χώρας στην εξωτερική πολιτική, τα πράγματα δεν ήταν καθόλου ευοίωνα. Οι μορφωμένοι άνθρωποι το μόνο που έκαναν ήταν να καταδεικνύουν την ένδοξη αρχαιότητα μέσα από τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, την Ακρόπολη και τον Παρθενώνα.

Κάποιοι αξιόλογοι πνευματικοί άνθρωποι στο εξωτερικό ήταν προβληματισμένοι. Αναρωτιούνταν γιατί οι άλλοι λαοί να εξελίσσονται, ενώ «οι Έλληνες να πηγαίνουν κατά διαβόλου και να χάνουν τις συμπάθειες της Ευρώπης. Ποιος έφταιγε;» Έτσι άλλοι έλεγαν ότι έφταιγε το ένα κι άλλοι το άλλο. Κάποιοι πίστευαν ότι για όλο αυτό φταίει «η αμορφωσιά του λαού». Συνεπώς αν μορφώνονταν οι Έλληνες το έθνος θα τράβαγε μπροστά. Αυτό το πίστευαν και οι καθηγητές του Πανεπιστημίου. Και εδώ ξεκινάει η διαμάχη για τον τρόπο που θα μορφώνονταν οι Έλληνες. Ο Κόντος οραματιζόταν να οδεύει ο λαός προς την πρόοδο επιβιβαζόμενος όχι στην βάρκα, αλλά «εις τον λέμβον». Ο Νεοκλής Καζάζης πρέσβευε πως εάν οι Μακεδόνες μάθαιναν την «καθαρεύουσα», δεν ήταν απαραίτητο να πάνε Έλληνες αντάρτες στην Μακεδονία, ούτε να γίνει πόλεμος. Ο Γεώργιος Μιστριώτης απ' την άλλη διατύπωνε την άποψη πως εφόσον οι Έλληνες μάθουν να λένε το «δεύρο» και άλλα τέτοια, τότε «δολιχοδρομούντες ανά τους αιθέρας» θα γίνονταν το πρώτο έθνος του κόσμου. Οι άνθρωποι που όπως προανέφερα ζούσαν στο εξωτερικό βλέπανε τον καυγά που γινόταν και φανήκανε « πιο μυαλωμένοι» όπως λέει χαρακτηριστικά ο Κορδάτος. «Να μορφωθεί ο λαός για να ορθοποδήσει το έθνος. Μα πώς να μορφωθεί; Με ποιο πολλά σχολεία; Όχι! αυτά που υπάρχουν είναι ήδη αρκετά. Μα πώς; Να αλλάξει η γλώσσα! Τα βιβλία και οι εφημερίδες να γράφονται όλα στην μητρική γλώσσα του παιδιού!». Η μητρική γλώσσα θα κάνει το

⁷⁰ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 83, σ. 93, σ. 109-111

χωριατόπαιδο και το εργατόπαιδο «καλούς πολίτες».

Ο Ψυχάρης γράφει συμπληρωματικά στο «Ταξίδι» του πως όταν ένα έθνος αποδέχεται τη δημοτική του γλώσσα κι δεν αισχύνεται γι' αυτήν τότε πραγματικά είναι έθνος.

Και εδώ αξίζει να σημειώσουμε και να τονίσουμε αυτό που γράφει ο Γιάνης Κορδάτος το οποίο πιστεύω ότι είναι σημαντικό γιατί καταδεικνύει ότι στις αντιδικίες μεταξύ των προσώπων δεν υπήρχε κάτι προσωπικό, αλλά ήταν μόνο διάσταση απόψεων που είχαν όμως κοινή βάση: τις εθνικιστικές ιδέες.

Αναφερόμενος στον Ψυχάρη λέει: «Αυτές ήταν οι προγραμματικές υποθήκες(εννοεί τα σύνορα και τη φιλολογία) του Ψυχάρη. Ήταν πατριώτης ως το κόκκαλο, όπως πατριώτης ήταν και ο Μιστριώτης και ο Κόντος. Ήθελε να μεγαλώσουν τα σύνορα. Το ίδιο ζητούσε και ο Βάσης, ο Γ. Χατζηδάκης, ο Μαργ. Ευαγγελίδης».⁷¹

Ο γλωσσικός αγώνας με το πέρασμα του χρόνου φούντωνε για τα καλά. Η Πανεπιστημιακή κοινότητα με σύνθημα την καθαρεύουσα είχε συμπεριλάβει στους κόλπους της δικηγόρους, γιατρούς και τον ανώτερο κλήρο. Έτσι άρχισαν να πολεμούν «κάθε νεωτεριστική ιδέα, το νεώτερο δημοτικισμό και κάθε άλλη απόπειρα εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης». Ταυτόχρονα οι καθαρευουσιάνοι-αρχαϊστές καταδίωκαν τους δημοτικιστές όπου κι αν ήταν, κι όταν επίσης ήταν επιστήμονες επιφανείς. Τον Ψυχάρη, που ήταν καθηγητής στο Παρίσι, τον εμφάνιζαν ως «αγράμματο» και «το κήρυγμά του ως αντιεθνικό». Εφημερίδες και περιοδικά της εποχής έβριθαν ειρωνικών σχολίων και κατηγοριών κατά του Ψυχάρη και των βιβλίων του. Η αντιπαράθεση είχε ξεφύγει και ο φανατισμός είχε γίνει όπλο των καθαρευουσιάνων που είχαν για αρχηγούς το Μιστριώτη και το Χατζηδάκη.

Οι δημοτικιστές δεν έμειναν με δεμένα χέρια και άρχισαν και αυτοί την επίθεση με ειρωνική διάθεση και με της επιστήμης τα όπλα. Υπερασπιστές της δημοτικής αναδείχτηκαν ο Εμμανουήλ Ροΐδης και ο Ιάκωβος Πολυλάς. Ο τελευταίος στο βιβλίο του «Η φιλολογική μας γλώσσα» κατακεραύνωνε την γλώσσα των καθηγητών του Πανεπιστημίου και υπερασπιζόταν σθεναρά τη δημοτική. Για την καθαρεύουσα έγραφε χαρακτηριστικά: «Η καθαρεύουσα, ως ήταν εξαρχής στερημένη πνευματικής ζωής, πάσχει πρόωρον γήρας και ήδη σέρνει ζωντόνεκρον

⁷¹ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 129-131

ύπαρξιν».

Αξίζει να αναφερθεί η υπερβολή στην οποία έφθασαν οι καθαρευουσιάνοι καθώς σκέφτηκαν να μεταφράσουν στην καθαρεύουσα ακόμα κι αυτόν τον εθνικό ύμνο. Από το περιοδικό «Εβδομάς»(1891)μαθαίνουμε πώς άρχισε η συζήτηση πάνω στο ζήτημα αυτό. Κάποιος επιστολογράφος λέει: «Δια των επομένων ουδέν ήττον ή άπτομαι του περιφήμου Ύμνου του Σολωμού και τολμώ ως και στιχάρια τινά να σας πέμψω, την αξίωσιν έχοντα αν όχι αυτά να τον αντικαταστήσωσι, τουλάχιστον να υποδείξωσιν ότι πρέπει να αντικατασταθεί...» Και δικαιολογεί την γνώμη του, λέγοντας πως «ύμνος εκφράζων τα ύψιστα αισθήματα και τας ενθερμότερας του έθνους ευχάς, πρέπει και γλώσσης της ευγενεστερας και υψηλοτερας να ποιήται χρήσιν».

Να τώρα και ο υποδειγματικός «εθνικός ύμνος» του επιστολογράφου:

Εις ακτάς κοιλάδος όρη,
πνεύμα φέρεται ζωής,
και αστράπτον πάλλει δόρυ
η αρχαία ηρωΐς.

Φέρει θώρακα και κράνος
της προμάχου την στολήν
και υψοί υπερηφάνης
ελευθέραν κεφαλήν.

Μετά δουλικάς βασάνους
μετά συμφοράς πολλές
νίκας έδρεψας στεφάνους
χαίρε,χαίρε, ω Ελλάς...»⁷²

Μετά τα «Ευαγγελικά» και τα «Ορεστειακά» η γλωσσική αντιδικία εκμεταλλευόμενη την συκοφαντία προσπάθησε να εμποδίσει την εξάπλωση του δημοτικισμού. Αξίζει να αναφέρουμε πως ο όρος «δημοτικιστής» αντικαταστάθηκε από τον όρο «μαλλιάρός». Ο Κονδυλάκης, ο χρονικογράφος του «Εμπρός» που

⁷²Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 137-138

επισκεπτόταν το καφενείο του Ζαχαράτου –ήταν εκεί που είναι σήμερα το βιβλιοπωλείο του Ελευθερουδάκη-, καθώς συνομιλούσε με την παρέα του για τους νέους καλλιτέχνες και είδε κάποιους να βρίσκονται καθήμενοι σε μian άκρη και να μιλάνε είπε: «Μα αυτοί είναι μαλλιαροί». Αυτό το είπε ειρωνικά φυσικά ο Κονδυλάκης γιατί οι νέοι λογοτέχνες, που ούτε τους γνώριζε, ούτε τους μέτραγε σοβαρά, είχαν μακριά μαλλιά, γιατί τότε ήταν στη μόδα οι νέοι λογοτέχνες να αφήνουν μακριά τα μαλλιά τους. Έτσι από το αστείο αυτό του Κονδυλάκη οι νέοι λογοτέχνες που ήταν και δημοτικιστές βαφτίστηκαν «μαλλιαροί» και έτσι για αρκετά χρόνια οι καθαρευουσιάνοι έλεγαν κοροϊδευτικά τους ψυχαικούς δημοτικιστές. Ο Κωστής Παλαμάς, πιστεύει ο Κορδάτος, βγήκε πρώτος και βροντοφώναξε ότι δεν θεωρούσε όνειδος να αποκαλείται «μαλλιαρός». Οπότε η ετικέτα «μαλλιαρός» μια και αναφερόταν σε τάξη ολόκληρη λογίων, πήρε καλή και τιμητική σημασία.⁷³

Σε άλλη σελίδα του βιβλίου του ο Κορδάτος αναφερόμενος στις νέες ανακατατάξεις που γίνονται στο Πανεπιστήμιο καθώς εισρέουν νέοι επιστήμονες, δημοτικιστές λέει τα εξής: «Έτσι η Φιλοσοφική Σχολή, παρόλη την αντίδραση του κοντισμού, του μιστριωτισμού και του χατζηδακισμού, ανοίγει από κανένα παράθυρο από κάποτε και μπαίνει μέσα στις μουχλιασμένες αίθουσές της και λίγος δροσερός αέρας της δημοτικής».

Στη συνέχεια ο Κορδάτος αναφέρεται στην στήριξη της δημοτικής που ήρθε από το εξωτερικό λέγοντας ότι: «επειδή οι καθαρευουσιάνοι και κυρίως ο Γ. Χατζηδάκης και ο Γ. Μιστριώτης πήραν τον στραβό το δρόμο και κακομεταχειρίζονταν τη γλωσσική επιστήμη, βγήκε ο ξακουστός Γερμανός βυζαντινολόγος K. Krumbacher και έγραψε μελέτη, καταρρίπτοντας τις θεωρίες του Χατζηδάκη και των ομοϊδεατών του και υπερασπίστηκε τη δημοτική. Το ίδιο έκαναν και άλλοι σοφοί γλωσσολόγοι της Γερμανίας και της Γαλλίας».⁷⁴

Ο δε Μιστριώτης που πρωταγωνίστησε στη γλωσσική διαμάχη σε κάποια κρίση του για τον «Σεβαστοπούλειο διαγωνισμό» λέει τα κάτωθι:

«...Το ελληνικόν γένος εν όλω ή εν μέρει εδουλώθει υπό σκληρών και βαρβάρων κατακτητών, ως των Ρωμαίων των Αράβων και Τούρκων, αλλά και αυτοί δεν ετόλμησαν, ίνα διαλύσωσι και φθείρωσι την γλώσσαν ημών, όπερ εβουλήθησαν οι Έλληνες χυδαΐσταί Οι άνθρωποι ούτοι, γνήσιοι του Μαλάλα απόγονοι και

⁷³ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 146-147

⁷⁴ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 148-150

ενθουσιώδεις του Πτωχοπρόδρομου θαυμασταί, διαιρούνται εις τρεις τάξεις: εις δούλους αντιεθνικών ενεργειών, εις ανισόρροπους και αμαθείς[...]. Οι χυδαϊσταί όμως, άνευ πολέμου και νίκης και μόνον δια του δόλου και της κολακείας και μόνον δια των ύβρεων, τολμώσι να αφανίσωσι την βασιλίδα των γλωσσών. Η Ελλάς δια λόγους ιστορικούς δεν έχει όρια προσηκόντως οχυρωμένα, αλλά φρουρείται των επάλξεων και των τηλεβόλων της γλώσσης». Και εδώ γράφει ο Κορδάτος το εξής: «Ο Μιστριώτης συνεχίζει σ' αυτόν τον τόνο, αεροκοπανώντας τα ίδια και τα ίδια. Η αερολογία του φυσικά δεν μας ενδιαφέρει, παρά μόνο τα επιχειρήματά του».⁷⁵

Σχεδόν ταυτόχρονα με την ίδρυση του « Εκπαιδευτικού Ομίλου», ιδρύθηκε και η «Φοιτητική Συντροφιά»(1910) μια οργάνωση από φοιτητές που στήριζαν τη δημοτική. Η «Φοιτητική Συντροφιά» είχε εμφανέστατη δράση και πρόσδιδε παλμό και ενθουσιασμό στις συναντήσεις των δημοτικιστών φοιτητών. Αλλά ο μεγάλος όγκος των φοιτητών ήταν επηρεασμένος από την προπαγάνδα του Μιστριώτη και των εφημερίδων της εποχής και συνεπώς σκέφτονταν αντιδραστικά. «Σα μπουλούκι, λοιπόν, που δεν ήξερε τι ήθελε και τι ζητούσε, υπόγραφαν τα μανιφέστα που σύντασσε η μιστριωτική κλίκα και απειλούσαν τα σύμπαντα. Έβγαλαν μάλιστα και μια προκήρυξη, που έλεγε τούτα: «Οι φοιτηταί του Πανεπιστημίου, πρωτοσταντήσαντες προς διάσωσιν των ιερών κειμηλίων της γλώσσης και της θρησκείας και ορκισθέντες επί της ιερής σημαίας, όπως αγωνίζονται μέχρις εσχάτων προς επιτυχίαν του ιερού σκοπού...»(Η μεγάλη των φοιτητών Επιτροπεία -2 Μαρτίου 1911).

Έτσι σκέφτονταν στα χρόνια εκείνα οι πιο πολλοί φοιτητές, διαπιστώνει ο Κορδάτος. Ζούσαν « στη μούγλα του μιστριωτισμού», όπως αναφέρει.⁷⁶

Και σαν δεν έφτανε ο ξεσηκωμός της φοιτητικής νεολαίας από το Μιστριώτη και τους ομοίους του, βγήκε και ο Κωστής Παλαμάς και είπε πως ήταν τιμή του που τον έλεγαν «μαλλιαρό». Τότε κυριολεκτικά ξεσηκώθηκε θύελλα αντιδράσεων. Σύμφωνα με τις απόψεις των «μιστριωτικών», ο Παλαμάς που ήταν γενικός γραμματέας του Πανεπιστημίου δεν ήταν δυνατόν να γράφει στη δημοτική και να λέει ανοιχτά ότι είναι δημοτικιστής. Ήταν τέτοιος ο αντίκτυπος, που αφού του «πέρασε» του Μιστριώτη, ο Παλαμάς δέχτηκε την ποινή της «προσωρινής μηνιαίας απόλυσης». Η ενέργεια αυτή όταν διέρρευσε στο εξωτερικό άφησε άσχημες

⁷⁵ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ.160-163

⁷⁶ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 169-171

εντυπώσεις καθώς ο Παλαμάς ήταν γνωστός.⁷⁷

Με αφορμή το διάλογο που έγινε στη Βουλή το 1911, την αναστάτωση στις εφημερίδες και τις φοιτητικές αναταραχές που είχαν σημειωθεί, κάποιοι Γερμανοί σοφοί άνθρωποι και ειδήμονες έφτιαξαν μια διαμαρτυρία όπου κατακεραύνωναν τις «ανελεύθερες και αντιδραστικές πράξεις των γλωσσαμυντόρων». Θα σταθώ και θα αναφέρω τα σημεία όπου αναφέρεται το όνομα του Μιστριώτη, όπως τα καταγράφει ο Κορδάτος:

«...Μα όποιος έχει κάποια γνώση της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας, χαμογελά για τις ερασιτεχνικές και αντιεπιστημονικές αντιλήψεις, με τις οποίες υπερασπίζονται την άποψή τους οι οπαδοί της επίσημης γλώσσας και πρώτα-πρώτα ο καθηγητής Μιστριώτης και απορεί, γιατί, με το να βρίζουν τη μητρική τους γλώσσα, ούτε τον εαυτό τους σέβονται, ούτε δείχνουν φρονιμάδα[...] Όποιος θέλει να φωτιστεί, ας διαβάσει το βιβλίο του μακαρίτη Κρουμπάχερ: «Το πρόβλημα της Νεοελληνικής», όπου είναι διεξοδικά ιστορημένο το ζήτημα και όπου της μεταρρύθμισης η ανάγκη αποδείχεται συμπερασματικά. Γι' αυτήν την εργασία, που ήταν επιστημονική και εμπνευσμένη συνάμα από θερμότερη αγάπη της Ελλάδας, ο Κρουμπάχερ περιγελάστηκε, εννοείται και συκοφαντήθηκε κι ακόμα τώρα η μνήμη του έξοχου σοφού λερώνεται (από τους Μιστριώτηδες και τους Χατζηδάκηδες)...».

Τη διαμαρτυρία υπογράφουν ο καθηγητής γλωσσολογίας A.Thumb, ο επίσης καθηγητής γλωσσολογίας K.Brugmann, ο P.Marc εκδότης της «Byzant Zeitschrift», ο A. Erhardt καθηγητής Εκκλησιαστικής Ιστορίας και ο W.Meyer-Lubke καθηγητής Φιλολογίας στη Βιέννη. Η διαμαρτυρία δημοσιεύτηκε στο περιοδικό: «Suddeutsche Monatshefte», τ. ΙΧ.(Γενάρης 1911-12, σ.838, Μόναχο)

Όμως ο Μιστριώτης δεν πτοήθηκε και εξακολούθησε να κρατάει την ίδια στάση. Αλλά και ο Χατζηδάκης που βασικά για το άτομό του γράφτηκε η διαμαρτυρία δεν άλλαξε ούτε κι αυτός «παρά έγινε ουραγός της μιστριωτικής οχλοκρατίας». Βέβαια στην πορεία ο Χατζηδάκης όταν κατάλαβε ότι ήταν μάταιο να καταδιώκεται «ο δημοτικισμός» άρχισε να μιλάει για συμβιβασμό. Ήταν ανάγκη έλεγε «να γίνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις, ούτε η γλώσσα των χυδαίων, ούτε η γλώσσα του Μιστριώτη, αλλά η γλώσσα που μιλούν στα σαλόνια της καλής

⁷⁷ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 177

κοινωνίας των Αθηνών».⁷⁸

Όταν ιδρύθηκε το Ανώτερο Παρθεναγωγείο στο Βόλο το 1908 ο Δελμούζος, δημοτικιστής φανερός, επέβαλλε τη χρήση της δημοτικής στη διδασκαλία και εισήγαγε καινοτόμα προγράμματα στο σχολείο. Για άλλη μια φορά στην Αθήνα ξέσπαγαν διαδηλώσεις με υποκινητή τον Μιστριώτη και οι φοιτητές «στην μεγάλη τους μάζα σέρνονταν σε οχλοκρατικές ενέργειες».⁷⁹

Στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου του ο Κορδάτος και στην τελευταία παράγραφο κλείνοντας την «Ιστορία του γλωσσικού ζητήματος» λέει χαρακτηριστικά:

«Τώρα ο κοσμάκης δε δημιουργεί οχλοκρατικά κινήματα, για την καθαρεύουσα και ούτε σκοτώνεται για τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο. Κατάλαβε πολύ καλά πόσο μεγάλο ήταν το λάθος του, όταν πήγαινε πίσω από το Μιστριώτη και κατάλαβε ακόμα, πως ήρθε ο καιρός να δώσει ο ίδιος αύριο, μεθαύριο, την οριστική λύση στο γλωσσικό ζήτημα».⁸⁰

Η οριστική λύση ήρθε τελικά το 1976 με την ψήφιση της κυβέρνησης Καραμανλή του νόμου «περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής εκπαίδευσως» (Νόμος 309/30-4-1976, ΦΕΚ Α 100/30-4-1976), όπου καθιερώνεται πλέον ως επίσημη γλώσσα όλων των βαθμίδων η Κοινή Νεοελληνική (Δημοτική). Τον νόμο εισηγήθηκε ο τότε υπουργός Παιδείας Γεώργιος Ράλλης.⁸¹

Πρέπει να μην ξεχάσουμε να αναφέρουμε ότι το 1873, ο Μιστριώτης ένας από τους πιο δυνατούς υπερασπιστές της καθαρεύουσας, υπερασπίστηκε τη Δημοτική από το βήμα της Μεγάλης Αίθουσας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τη συγκεκριμένη χρονιά, η επιτροπή του Βουτσινάιου διαγωνισμού, που απαρτιζόταν από τους καθηγητές Ευθύμιο Καστόρχη, Στέφανο Κουμανούδη και τον Γεώργιο Μιστριώτη ως εισηγητή, βράβευσε τις ποιητικές συλλογές: «Δάκρυα» του Χαρίτωνος Παπούλια και «Η φωνή της καρδιάς μου» του Δημήτρη Καμπούρογλου, που ήταν γραμμένες στη Δημοτική. Ο Μιστριώτης, αν και ταυτισμένος με τις αρχαϊκές αντιλήψεις του, χρησιμοποίησε δυνατά επιχειρήματα υπέρ της Δημοτικής χρήζοντάς την ως την κατεξοχήν γλώσσα της λογοτεχνίας: «Η της λυρικής ποιήσεως γλώσσα αν έχει

⁷⁸ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 180-183

⁷⁹ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 186-187

⁸⁰ Γ. Κορδάτος, *ό. π.*, σ. 261

⁸¹ *Το γλωσσικό ζήτημα*, (συλλογικός τόμος) *ό. π.*, σ. 551

προορισμόν να διεγείρει τα αισθήματα του πλήθους, πρέπει να είναι τοιαύτη, οία εκ του στόματος του αοιδού να εισδύει ευθύς εις τους μύχους της καρδίας μηδόλως διερχομένη δια της διανοίας, εν η και τα φλογερότερα αισθήματα γίνονται παγετώδη...»⁸²

Η αρχαιολόγος Καλλιρρόη Παρρέν σε αρθρογράφημά της στηλιτεύει τους καθαρευουσιάνους. Η αρχαιολατρία τους περιορίζεται στο θαυμασμό της γλώσσας και όχι στις μεγάλες ιδέες και τα υψηλά αισθήματα που ενέπνευσαν. Τους ελέγχει γιατί, αφού επί εκατό χρόνια εγκατέλειψαν στο πνευματικό σκότος τόσες γενιές Ελλήνων, τώρα με φανατισμό εξεγείρονται ορθώνοντας αξεπέραστο φραγμό επικοινωνίας μεταξύ των αρχαίων και των νεοτέρων.⁸³

«Χυδαία γλώσσα δεν υπάρχει, υπάρχουνσι χυδαίοι άνθρωποι και υπάρχουνσι πολλοί χυδαίοι άνθρωποι ομιλούντες την καθαρεύουσαν».

Λορέντζος Μαβίλης(1860-1912)⁸⁴.

Τέλος ο Συκουτρής σχετικά με τον Μιστριώτη αναφέρει ότι τα έργα του αν και άφησαν καλές εντυπώσεις και όταν πρωτοβγήκαν αλλά και αργότερα, δεν ήταν (κατά την εύστοχη κρίση του Συκουτρή) παρά «μεταγγίσεις απλαί», συχνά άκριτες, από ξένα βοηθήματα, όχι πάντοτε τα καλύτερα. Ο Συκουτρής επισημαίνει και άλλα αρνητικά στοιχεία όπως: «ερμηνευτικές αυθαιρεσίες, έλλειψη πρωτοτυπίας, αντιφατική κρισολογία, έλλειψη βαθύτερης φιλολογικής εμβάθυνσης στο νόημα και τις καλαισθητικές αρετές των έργων, απουσία συσχετισμού του προς τη σύγχρονη ζωή».⁸⁵

⁸² *Το γλωσσικό ζήτημα*, (συλλογικός τόμος) , ό. π., σ. 338-339

⁸³ *Το γλωσσικό ζήτημα*, (συλλογικός τόμος) , ό. π., .σ. 268

⁸⁴ *Το γλωσσικό ζήτημα*, (συλλογικός τόμος) , ό. π., .σ. 318

⁸⁵ Βλ. λήμμα σύνταξης «Μιστριώτης Γεώργιος», στο: *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. 6 (1991), σ. 205

Επίλογος

Κλείνοντας την διπλωματική μου εργασία θα αναφέρω τι γράφτηκε στην εφημερίδα «ΣΚΡΙΠ» στο αφιέρωμα της πρώτης σελίδας για τον καθηγητή Γεώργιο Μιστριώτη, που είχε την προηγούμενη μέρα πεθάνει. (Φύλλο 7826, 11/6/1916)

«Ο αποθανών χθες καθηγητής του Πανεπιστημίου Γεώργιος Μιστριώτης υπήρξε κατά τα μακρά έτη της δράσεώς του, εις των κατ' εξοχήν διδασκάλων του γένους και ως τοιούτος είχε πάντοτε μεγάλην επίδρασιν επί του πνεύματος και των κλίσεων των πολιτικών φρονημάτων της φοιτητικής νεολαίας.

Αρτίας μορφώσεως και μεγάλης παιδείσεως, ανήρ κλασικιστής, εις το ύψος του Κόντου, ουδέποτε κατώρθωσεν, όπως της εποχής του οι σοφοί, να προσανατολισθεί προς την ρώμην την οποία ανέπτυξεν επ' εσχάτων η γενεά.[...]

Ο Γεώργιος Μιστριώτης υπήρξε δεινός αγωνιστής, συντηρητικός εις πεποιθήσεις και φρονήματα και τοπολάτρης, αποδεχόμενος και δημιουργών ίσως πάντα αγώνα, ήρκει ο αγών ούτος να εστρέφετο υπέρ παραδεδιδγμένων τύπων, έστω και αν ούτοι απετέλουν πλέον ανασχητικά της προόδου είδωλα.

Προς την επιστημονικήν νεολαίαν ο Γ.Μιστριώτης εφέρετο πάντοτε μετά στοργής και αγάπης και εις περιόδους κρισίμων περιστάσεων έσπευδε πάντοτε να ταχθεί εις το πλευρόν της αποφασισμένος να συμπάθει και συγκινδυνεύσει μετ' αυτής, δια τούτο δε ήσκει επί του πνεύματος των φοιτητών γόητρον το οποίον οι εχθροί του κατηγορούν, ότι δεν ώκνει να χειρισθή και κατά των εν τω Πανεπιστημίω αντιπάλων αυτού...»⁸⁶

Έτσι ολοκληρώνεται αυτή η διπλωματική εργασία που είχε κέντρο αναφοράς τον συμπατριώτη καθηγητή Γεώργιο Μιστριώτη. Προσέγγισα πιστεύω την προσωπικότητα του ανθρώπου αυτού και επιστήμονα με κάθε σεβασμό σαν να ήταν ο καθηγητής μου στο Πανεπιστήμιο. Κάποιες φορές συμφώνησα μαζί του και κάποιες τον κοίταξα από απόσταση με σκεπτικισμό.

Θαύμασα το ξεκίνημά του από τη μικρή πόλη που κατάγομαι και εγώ, που κατάφερε και σπούδασε φιλόλογος πρώτα στην Αθήνα και έπειτα καθηγητής Πανεπιστημίου στη Γερμανία εκείνα τα πέτρινα χρόνια της δυστυχίας που οι ευκαιρίες για μόρφωση κατακτιούνταν δύσκολα.

Γνώρισα το πλούσιο συγγραφικό του έργο, που πραγματικά δεν γνώριζα ότι

⁸⁶« Γεώργιος Μιστριώτης» στην εφημερίδα: ΣΚΡΙΠ, αρ.φ.7826, 11-6-1916, σ. 1

είχε γράψει τόσα πολλά έργα ο κλασικός φιλόλογος ο οποίος έδωσε το όνομά του στο Μιστριώτειο Γυμνάσιο-Λύκειο που φοίτησα.

Κατάλαβα γιατί ενεπλάκη τόσο σθεναρά με το γλωσσικό ζήτημα, καίριο θέμα της εποχής .Φανατικός υπέρμαχος της γλώσσας των προγόνων μας ανέφερε στον «Λόγο περί της ελληνικής γλώσσας»:

«Ως η ωδή της ευστόμου αηδόνας εν τω έαρι κατακηλεί τα ώτα του μουσουχαρούς, ούτως η μελίφθογγος του Ελληνικού έθνους γλώσσα η εν τη νεότητι του κόσμου δημιουργηθείσα τέρπει και ψυχαγωγεί την ακοήν του γλωσσικήν αίσθησιν έχοντος ακροατού»⁸⁷.

Δυνατή η πένα του, μεστός ο λόγος του, γεμάτος εικόνες, χτυπάει στο συναίσθημα των νέων, των φοιτητών που ακολουθούν τον καθηγητή τους ακόμα κι όταν αυτός αντιδρά με ένταση στην πορεία της γλωσσικής διαμάχης.

Αν και καθηγητής, αρέσκεται να συμμετέχει ενεργά στα θεατρικά δράματα ανεβάζοντας αρχαίες παραστάσεις με τον πρωτότυπο λόγο, κάνοντας καινοτόμες παρεμβάσεις.

Ο Μιστριώτης και διαπληκτίστηκε με γλωσσικούς αντίπαλους και κατηγορήσε, αλλά και κατηγορήθηκε. Όντας φανατικός αρχαιστής, ωστόσο ο ίδιος έγραψε το 1873 στην «Κρίση του Βουτσιναίου διαγωνισμού»:

«Η δημοτική ημών γλώσσα οσονδήποτε πτωχή και ρερακωμένη και αν υποτεθή, είναι πάντοτε ικανή να ανέλθει μέχρις εκείνου του ύψους, εν ω συνήθως αιθεροβάμονες αετοί αρέσκονται να δολιχοδρομώσιν. Αι λέξεις ας ήκουσέ τις παρά μητρός και των αδερφών, αι φράσεις αίτινες εχρησίμευσαν το πρώτον προγύμνασμα των ψελλισμάτων και λαλαγημάτων αυτού, έχουσι γλυκείας αναμνήσεις, μυστηριώδη και άγραφον τινά ιστορίαν ων στερούνται αι λέξεις αι αντλείσαι εκ των λεξικών και ταμιευθείσαι εν τη μνήμη»⁸⁸.

Ολοκληρώνοντας το «Λόγο περί της ελληνικής γλώσσας» εύχεται στους μαθητές του να τον ξεπεράσουν και πλέκει για άλλη μια φορά το εγκώμιο της γλώσσας:

«Εύχομαι δ' ίνα οι εμοί μαθηταί τω εμώ παραδείγματι ακολουθούντες συγγράψωσι κρείτονα έργα προς χαράν εμού και επ' αγαθώ του έθνους. Διότι η

⁸⁷ Κ. Τσάτσου, *Νεοελληνική Ρητορεία*, Αθήνα 1954, σ. 276

⁸⁸ Ι.Μ. Χατζηφώτη, *Το γλωσσικό μας ζήτημα. Ιστορική αναδρομή και μερικές σκέψεις για την επίλυσή του*, Αθήνα 1972, σ. 48

γλώσσα παντός λαού είναι ο στύλος εφ' ου ερείδοντα τα μεγαλοπρεπή της ανεξαρτησίας μέγαρα και οιονεί ο Άτλας ο υπερείδων τον θόλον του ουρανού, εφ ου σελαγίζουσιν οι αστέρες και ο ήλιος της εθνικής ποιήσεως»⁸⁹.

⁸⁹ Κ. Τσάτσου, *.ό. π.*, σ. 283

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Αδημοσίευτες Πηγές

Προσωπικό Αρχείο Γ. Μιστριώτη των ετών 1832-1917 στα ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (ΓΑΚ ΑΘΗΝΑ)

2. Εφημερίδες

Ανυπόγραφο άρθρο, «Η εξέγερσις των φοιτητών κατά της μεταφράσεως του Ευαγγελίου», στην: ΕΜΠΡΟΣ, αρ. φ. 1806, 6.11.1901, σ. 1

Ανυπόγραφο άρθρο, «Αι χθεσιναί επιθέσεις των φοιτητών δια ροπάλου», στην: ΕΜΠΡΟΣ, αρ. φ.1807, 7.11.1901, σ. 1

Ανυπόγραφο άρθρο, «Γεώργιος Μιστριώτης», στην: ΣΚΡΙΠ, αρ. φ.7826, 11.6.1916, σ. 1

3. Εγκυκλοπαίδειες-Λεξικά

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, τ. 17, ΑΘΗΝΑΙ, χ. χ. Παύλου Δρανδάκη

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ (Νεώτερος Ελληνισμός από το 1881 έως το 1913) τ. 14, ΑΘΗΝΑ 1978

ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ Γενική Παγκόσμιος Εγκυκλοπαίδεια, τ. 4, Αθήνα 1964

Μέγα Ελληνικό Βιογραφικό Λεξικό (1830-1960), Βοβολίνης Κωνσταντίνος τ. Α', Β', Γ', Δ', Αθήνα 1958

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ, τ. 2 και τ. 6, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ 1991

4. Διαδικτυακές Πηγές

Γεώργιος Μιστριώτης, στην ιστοσελίδα *metapedia* διαθέσιμο στο: <https://>

[//el.metapedia.org/wiki/%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82#cite_note-15](https://el.metapedia.org/wiki/%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82#cite_note-15), ημερομηνία προσπέλασης 27.6.2022

Μιστριώτης Γεώργιος στην ιστοσελίδα: *anemi lib*. διαθέσιμο στο: [https://anemi.lib.uoc.gr/search/?search_type=simple&display_mode=overview&stored_ccl_query=creator=\(%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82,%20%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82\)&rss=0&number=10&keep_number=10&offset=1](https://anemi.lib.uoc.gr/search/?search_type=simple&display_mode=overview&stored_ccl_query=creator=(%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82,%20%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82)&rss=0&number=10&keep_number=10&offset=1) ημερομηνία προσπέλασης 27.6.2022

Μιστριώτης Γεώργιος στην ιστοσελίδα: *ebooks.serrelib*, διαθέσιμο στο: <http://ebooks.serrelib.gr/serrelib/browse?type=author&value=%CE%9C%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82%2C+%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82> ημερομηνία προσπέλασης 28.6.2022

Δημ. Α. Γληνού, Έθνος και Γλώσσα στην ιστοσελίδα *books.google* διαθέσιμο στο: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=SPgbBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT11&dq=%CE%B3%CE%BB%CF%89%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BA%CF%8C+%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1+pdf&ots=hhyCBrJyrH&sig=KqARgXu465Tpf4zy6xOSZvNwa4M&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false ημερομηνία προσπέλασης 28.6.2022

Μιστριώτης Γεώργιος, Ελληνική Γραμματολογία από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της υπό των Τούρκων αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως στην ιστοσελίδα: *books.google* διαθέσιμο στο: <https://books.google.gr/books?id=ft5FAQAAMAAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> προσπελάστηκε στις 18.6.22

Π. Ατσαβέ, «Ο Γεώργιος Μιστριώτης και η διδασκαλία του αρχαίου δράματος στο πρωτότυπο από Αρσακειάδες», στην ιστοσελίδα: *history.arsakeio* 9.4.2019, διαθέσιμο στο: <https://history.arsakeio.gr/index.php/euthyma-sobara/34-o->

[georgios-mistriotis-kai-i-didaskalia-toy-arxaiou-dramatos-sto-prototypo-apo-arsakeiades](#), ημερομηνία προσπέλασης 25.5.2022 και 25.6.2022

B. Βιβλιογραφία

Δημαράς Α., *Ιστορία της Νεοελληνικής εκπαίδευσης. Το «Ανακοπτόμενο άλμα»*, Αθήνα 2003

Δημαράς Α., *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (Τεκμήρια Ιστορίας)*, τ. Β': 1895-1967, ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα 2007

Ευαγγελόπουλος Σ., *Ελληνική εκπαίδευση*, τ. 2, Αθήνα 1999

Ιστορία των Ελλήνων, *Νεώτερος Ελληνισμός (1895-1909)*, τ. 14, Αθήνα 2006

Καραφύλλης Α., *Νεοελληνική εκπαίδευση. Δύο αιώνες μεταρρυθμιστικών προσπαθειών*, Αθήνα 2002

Κάτσικας Χ.,-Θεριανός Κ., *Ιστορία της Νεοελληνικής εκπαίδευσης*, Αθήνα 2007

Κορδάτου Γ., *Ιστορία του γλωσσικού μας ζητήματος*, Αθήνα 1973

Κριαράς Ε., *Ο Ψυχάρης ιδίως από γράμματά του*, χ. τ., χ. χ.

Κριαράς Ε., *Λόγιοι και δημοτικισμός*, Αθήνα 1987

Λέφας Χ., *Ιστορία της εκπαιδύσεως*, Αθήνα 1942

Μέγας Α., *Ιστορία του Γλωσσικού ζητήματος*, τ.2, χ. τ., 1987

Μιστριώτου Γ., *Ιστορία των ομηρικών επών*. Λειψία 1867

Μιστριώτου Γ., *Ελληνική Γραμματολογία από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της υπό των Τούρκων αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως*, εν Αθήναις 1894

Μιστριώτου Γ., *Κρίσις του Λασσάνειου δραματικού αγώνος*, εν Αθήναις 1904

Μιστριώτου Γ., *Ρητορικοί Λόγοι*, εν Αθήναις 1903

Μπαμπινιώτης Γ., *Συνοπτική ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα 1998

Μπουζάκης Σ., *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, τ. 1, Αθήνα 2007

Μοσχόπουλος Γ.Ν., *Ιστορία του Νέου Ελληνικού Κράτους. Πολιτικές προσεγγίσεις, (1832-1940)*, τ. 1, Αθήνα 2005

Πετράκου Κ., *Οι θεατρικοί Διαγωνισμοί (1870-1925)*, Αθήνα 2000

Πετρίδης Π., *Σύγχρονη Ελληνική Πολιτική Ιστορία*, τ. 2, Αθήνα 1999

Σπάθης Δ., *Ο Διαφωτισμός και το νεοελληνικό θέατρο*, Αθήνα 2008

Σταυρίδη-Πατρικίου Ρ., *Γλώσσα, εκπαίδευση και πολιτική*, Αθήνα 1999

Σταυρίδη-Πατρικίου Ρ., *Δημοτικισμός και κοινωνικό πρόβλημα*, Αθήνα 1976

Σταυρίδη-Πατρικίου Ρ., Αρώνη-Τσίγλη Κ., Μαρωνίτη Ν., *Ευαγγελικά 1901-Ορεσσειακά 1903 νεωτερικές πιέσεις και κοινωνικές αντιστάσεις*, Αθήνα 2005

Τερζής Ν., *Εκπαιδευτική Πολιτική και Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση*, Θεσσαλονίκη 1988

Τζάνη Μ., *Θέματα κοινωνιολογίας της παιδείας*, Αθήνα 1996

Τσάτσου Κ., *Νεοελληνική Ρητορεία*, Αθήνα, 1954

Φραγκουδάκη Α., *Η Γλώσσα και το Έθνος, 1880-1980, Εκατό χρόνια αγώνες για την αυθεντική ελληνική γλώσσα*, Αθήνα 2001

Φραγκουδάκη Α., *Γλώσσα και Ιδεολογία*, Αθήνα 1987

Χαραλαμπίδης Χ., *Γλωσσικό ζήτημα από τον 19^ο στον 20^ο αιώνα*, Αθήνα 2019

Χατζηστεφανίδης Θ., *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης (1821-1986)*, Αθήνα 2005

Χατζηφώτη Ι. Μ., *Το γλωσσικό μας ζήτημα, Ιστορική αναδρομή και μερικές σκέψεις για την επίλυσή του*, Αθήνα 1972

Χρήστου Θ., «*Το εκπαιδευτικό σύστημα (1881-1910). Αιτήματα, μεταρρυθμίσεις και ελλείμματα*», στην: *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 11, Αθήνα 2006

Χρήστου Θ., *Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1821) έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947)*, Αθήνα 1999

Χρήστου Θ., *Πέτρος Σωκρ. Κόκκαλης 1896-1962, Ο αστός επαναστάτης ιατρός από τον αντιβενιζελισμό στο Λενινισμό*, Αθήνα 2019

Συλλογικός τόμος: *Το γλωσσικό ζήτημα- Σύγχρονες Προσεγγίσεις*. Επιστημονική επιμέλεια: Γ. Μπαμπινιώτης. ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, Αθήνα 2011

Εισηγήσεις σε συνέδρια

Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών: «Το αρχαίο ελληνικό θέατρο και η πρόσληψή του», Πρακτικά του Δ' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου, Πάτρα 2015, Εισηγήτρια Κωνσταντίνα Γεωργιάδη: «Προσπάθειες εδραίωσης του αρχαϊσμού στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η Αντιγόνη του 1896 και ο Γεώργιος Μιστριώτης».

Λαμπρινή Σκούρα, γλωσσικό ζήτημα και εκπαίδευση κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Πρακτικά ΕΛΛ.Ι.Ε.ΕΚ., 6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο 2012

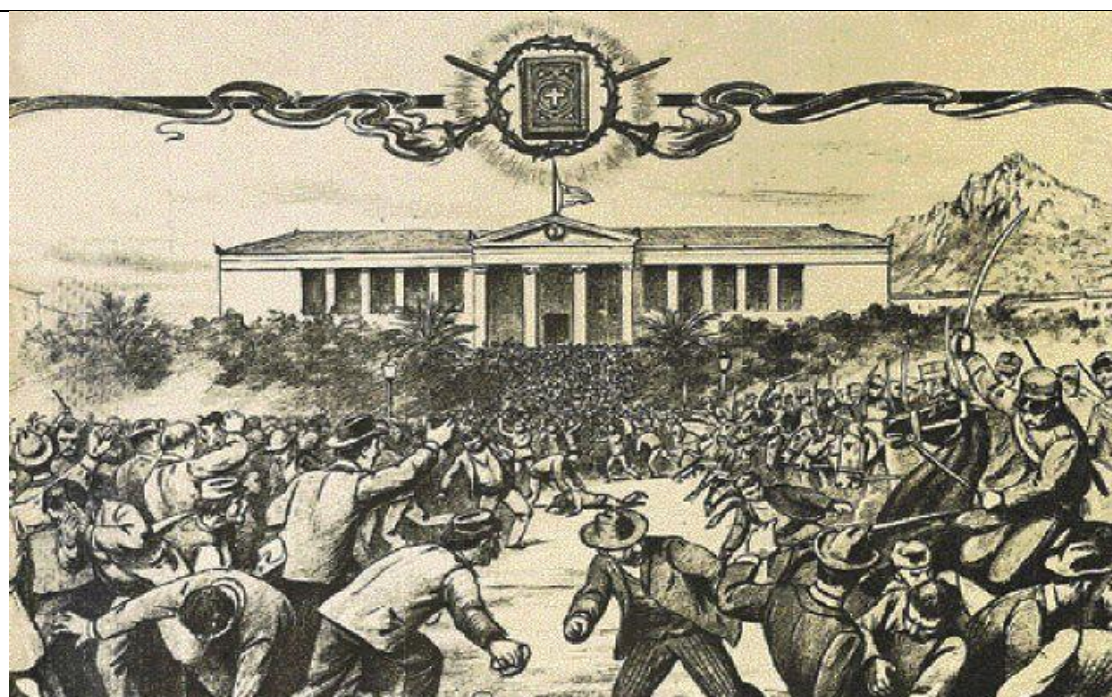
Εικόνα 2: Ο καθηγητής Γεώργιος Μιστριώτης σε νεαρά ηλικία. Διαθέσιμο στο: <https://history.arsakeio.gr/index.php/epikoinonia/34-o-georgios-mistriotis-kai-i-didaskalia-toy-arxaiou-dramatos-sto-prototypro-apo-arsakeiades>. Ημερομηνία προσπέλασης 4.7.2022

Εικόνα 3: Γ. Μιστριώτης και η υπογραφή του. διαθέσιμο στο: https://www.omnia.ie/index.php?navigation_function=2&navigation_item=%2F12%2Fhttps_www_searchculture_gr_aggregator_edm_pandektis_prosopa_000085_10442_64_562&repid=1. Ημερομηνία προσπέλασης 4.7.2022

Εικόνα 4: Καρικατούρα-Σχόλιο κατά του καθηγητή Φιλολογίας Γεώργιου Μιστρώτη Εφημερίδα «Μικρόν Άστυ» 19/11/1984 διαθέσιμο στο: http://www3.ascsa.edu.gr/DesktopModules/GennadiosSearch/Gennadios_more.aspx?object_id=9406&lang=en-US. Ημερομηνία προσπέλασης 4.7.2022

Εικόνα 5: Τα «Ορεσטיακά» 1903. Διαθέσιμο στο: <http://www.katioussa.gr/istoria/georgios-mistriotis-antipalon-deos-tou-dimotikismou>. Ημερομηνία προσπέλασης 4.7.2022

Εικόνα 6: «Ευαγγελικά». Η Κεντρική Επιτροπή Φοιτητών του Πανεπιστημίου και λαού Αθηνών-Πειραιώς (Γ. Σωτηρίου-Λ. Ματλής-Δ. Λεονταρίτης, «Φοιτητικά σελίδες του 1901», Αθήνα 1902-Συλλογή Αλέξη Δημαρά).

Εικόνα 7: Ο Γεώργιος Μιστριώτης και η διδασκαλία τού αρχαίου δράματος στο πρωτότυπο από Αρσακειάδες. Διαθέσιμο στο: <https://history.arsakeio.gr/index.php/epikoinonia/34-o-georgios-mistriotis-kai-i-didaskalia-toy-arxaiou-dramatos-sto-prototypos-apo-arsakeiades> . ημερομηνία προσπέλασης

4.7.2022

Εικόνα 8 Υλικό από το Προσωπικόν Αρχεῖον του Γεωργίου Μιστριώτου των ετών 1832-1917. Φάκελοι 4-11 και φάκελοι 12-39 από τα ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

(οι εικόνες 9-14 είναι επίσης παρμένες από το προσωπικό αρχεῖο του Γ. Μιστριώτη, ὅπως αναγράφεται στην εικόνα 8)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΕΠΙ ΤΩΝ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Εν Αθήναις, τῆν 30. Ιανουαρίου 1896

ΑΠΟ. 842.

Τοῖς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν Μεσολογῶν,
Καθ' ἑκάστην τῆν ἑξῆς ἑξωτερικῆς ἡμετέρας
ἐν ἑξῆς ἑξωτερικῶν.

Ἀνακοινῶμεν ἕμιν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ
ἡμετέρα Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς, διὰ τῶν
ἀπὸ 25. Ιανουαρίου Βασιλικῶν Διατάξεων
ἑξῆς, ἀποστέλλει ἐν τῶν ἐξ ἡμετέρας 25. ἑξῆς
ἐν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῆν ἑξῆς ἑξωτερικῶν,
ἐνταῦθα τὰ ἀποστέλλει ἕμιν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν.

ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν τῶν ἑξῆς ἑξωτερικῶν.

Ὁ ὑπουργός,

ἑξῆς ἑξῆς ἑξωτερικῶν
ἑξῆς ἑξῆς ἑξωτερικῶν

Εικόνα 9

Handwritten signature in black ink at the top of the page.

Αριθμ. 392

Ἡ Μετριότης Ἡμῶν τὰς τε ἄλλας ἀρετὰς τιμῶντες καὶ τὴν εὐσέβειαν τοῦ Ἐλλογιμωτάτου καὶ περισοπυδᾶτου Ἡμῖν ἐν Κυρίῳ υἱοῦ κυρ. Γεωργίου Μιστριώτου Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ τοὺς μακροὺς αὐτοῦ καὶ ἐνζήλους ὑπὲρ παιδεύσεως τῆς νεολαίας ἀγῶνας εὐλογοῦντες, ἀνηγορεύσαμεν αὐτὸν Ἰ π π ὅ τ η ν τοῦ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΤΑΦΟΥ, ἀπονείμαντες αὐτῷ τιμῆμα γνήσιον τοῦ Τιμίου Ξύλου τοῦ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἐντεθροασυρισμένον ἐν σταυρῷ διαχρόῳ, ὃν δικαιοῦται φέρειν ἐπὶ τῷ στήθει ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ καὶ τόπῳ εἰς ἀγιασμόν αὐτοῦ καὶ ἀντίληψιν καὶ σκέπην κατὰ παντὸς ἐναντίου συμπτώματος.

Εἰς ἔνδειξιν οὖν τούτων καὶ βεβαίωσιν ἀπολέλυται τὸ ἐνυπόγραφον καὶ ἐνοφράγιστον τόδε Πατριαρχικὸν Γράμμα.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλήμ ^{αὐτῆς} τῆς ^{αὐτῆς} Ἰουνίου γ.

Handwritten signature in black ink below the stamp.

Εικόνα 10

ΑΡΙΘ. ΠΡ. 10

Εν Τριπόλει τῆς 7 Φεβρουαρίου 1917

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ

ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

Πρὸς

Κυρία Ἀριάδην Τεργη-
Μουλειώτη

Κυρία,

Μαθαίνα τὴν ἐπισημὴν καὶ διαβιβασθεῖσαν
ἐπισημὴν ἐπισημότητα τοῦ Συλλόγου Κυρία Κωνσταντίνης
Μουλειώτη τὴν ἐπισημὴν καὶ ἐπισημότητα τοῦ Συλλόγου
ἐπισημότητα τοῦ Συλλόγου ἐπισημότητα τοῦ Συλλόγου
ἐπισημότητα τοῦ Συλλόγου ἐπισημότητα τοῦ Συλλόγου
ἐπισημότητα τοῦ Συλλόγου ἐπισημότητα τοῦ Συλλόγου

Ἐστὶν ἐπισημὴν ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα
ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα
ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα
ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα
ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα
ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα
ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα

Διατεταγμένη μὴδ' ἀποδοῦναι τὴν
ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα
ἐπισημότητα ἐπισημότητα ἐπισημότητα

Εικόνα 12

1068/78

Von dem Universitäts-Gerichte zu Leipzig

wird hiermit benachrichtigt und bezeugt, daß

Jener Georgios Mistrictis aus
Trijolis,

von dem Tage seiner Immatrikulation allhier am
22. April 1864. bis zu dem fünftägigen Tage
nach hiesiger Universität sich widygehalten und

Philologie

studirt, auch während dieser Zeit mit ihm beigelassenen
Zeugnissen die nachstehenden Vorlesungen
besucht hat:

im Sommersemester 1864.

Erklärung der Grundsätze des Sokrates bei Herrn Prof. Dr. W. Hermann
Geschichte der bildenden Künste bei dem Hiesigen, und insbesondere
griechische Vasenmalerei mit einer Ergänzung in der
Vasermalerei bei Herrn Prof. Dr. Overbeck.
Erichklaxadi und Metaphilologie des Hiesigen Philologen bei Herrn Prof.
Dr. Lortie.

Was ich Ihnen schuldig bin
freistehend
verpflichtet zu sein

Unentgeltlich
an die Universität
Leipzig
übergeben
soll

Leipzig, den 21. März 1865.

Dr. ...
Leipzig

Leopoldina ...
Universität Leipzig

Dr. ...

Εικόνα 14

Περίληψη

Ο Γεώργιος Μιστριώτης ήταν καθηγητής φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Γεννήθηκε στην Τρίπολη το 1840 και πέθανε στην Αθήνα το 1916. Ολοκληρώνοντας τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών μετέβη στην Γερμανία και επέκτεινε τις σπουδές του στα Πανεπιστήμια της Λειψίας και του Βερολίνου. Απέκτησε με τη σύζυγό του δύο γιους και δύο κόρες. Υπέρμαχος της καθαρεύουσας, πρωτοστάτησε με τους φοιτητές του στα «Ευαγγελικά» και τα «Ορεστειακά» που έλαβαν χώρα στην Αθήνα. Η συμβολή του στα θεατρικά δρώμενα τον οδήγησε να ανεβάσει τραγωδίες στα αρχαία ελληνικά. Υπήρξε πολυγραφότατος. Δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών μέχρι το τέλος της ζωής του.